

Svět Zeměplochy na Světě knihy

Chci se s vámi podělit o jeden pro změnu hezký zážitek. Asi to bude delší. Dneska na Světě knihy proběhla beseda k audio-knihám Terryho Pratchetta, které natáčí OneHotBook. Nešel bych tam, kdyby Tereza nezačala *Zeměplochu* režírovat, už má za sebou Maškarádu, teď ji čeká Svobodnej národ, takže díky tomu jsem zase zpátky tam, kde jsem kdysi začínal...

Na pódiu seděl Jan Zdražil, Zuzana Slavíková, Tereza K. Verecká, Hynek Pekárek a Boris Hokr, moderovala vyděšená Miša Merglová, která se o moderování dozvěděla na poslední chvíli, ale zvládla to moc pěkně. Na chvíli se mihl i Martin Pilař. A co se to tam dělo? Předně sál/stan nacpaný k prasknutí, ve kterém se nedalo dýchat – a to je první podobnost, kterou je třeba zmínit. Podobnost s předčítáním Honzy Kantůrka na co-neh, kterých jsem viděl snad desítky a jež se vyznačovaly krom naprostého vydýchání i neuvěřitelnou atmosférou, na kterou se nedá zapomenout ani po letech.

Všichni, kdo přišli, měli očekávání, ale netušili, co je čeká. Nejdřív dav i účinkující zachvátila poměrně silná nostalgie po zesnulém autorovi a překladateli, sdílená pieta, během níž přítomní vzpomínali, jak se dostali k *Zeměploše*. Bylo to dojemné a celé to mohlo sklouznout k naprostému kýčovitému patosu, jenže... To se nestalo. Namísto toho došlo (zejména díky Janu Zdražilovi, který je skalním fanouškem *Zeměplochy*) k něčemu výjimečnému. Myslím jsem si, že už to nikdy nezažiju, zkrátka najednou všechny kolem zachvátil duch *Zeměplochy*, jenž se jen stěží vysvětluje někomu, kdo ho nikdy nezažil.

Ale pokud máte načteno, vzpomenete si třeba na *Těžké melodično*, ve kterém Pratchett popisuje máni i euforii, jež zachvacují dav, když se spustí hudba s kameny. Nevysvětlitelné brnění, které zachvátí všechny kolem, a i když netuší, co se děje, cítí, že se jich něco dotklo a že je to na chvíli ovládá. A není to duch Terryho Pratchetta – protože ten by byl ironický, mož-

ná mírně uštěpačný. Ale Terry byl skvělý pozorovatel a věděl, že tu a tam lidi ovládne neznámá síla, která je – někdy i proti jejich vůli – vtáhne, vcucne, přezvýchá a rozpoutá emoce, jež časem nelze vysvětlit. Jistě, někdo si toho ani nevšimne, mnozí vůbec netuší, co se to děje, a nikdo není s to přesně popsat, co to vlastně zažil, ale chce to prožít znovu. Kouzlo. Magie. Surovost, v *Těžkém melodičnu* ji přece propadnou i sami mágové!

A to jsme dneska prožili ve stanu Karla Čapka (který by asi dost koukal). Jan Zdražil popisoval, jak si podtrhává různými barvami promluvy členů hlídky. Barvami, kterými se snaží vystihnout jejich pravou podstatu – zkrátka barvami kouzel. Elánus je tmavě modrý, Tračnick růžový a Noby oranžový. Oktarínovou asi mezi pastelkami od Koh-i-nooru nemají, a to je možná jediné štěstí návštěvníků, které zalily emoce, s nimiž jsem se už dlouho, dlouho nesetkal. Stál jsem tam a celé to pozoroval, nevěřil jsem, že se to děje, že by to mohlo být to ono, to co mi chybělo takovou dobu, aniž bych si to uvědomoval.

Dokonce i jindy tak suchý Boris Hokr se tím nechal strhnout a všichni, kdo milují *Zeměplochu*, dostali na dnešní besedě odměnu úžasného sdíleného zážitku. Treba šlo o všechn ten tichý smích, který se line od čtenářů Pratchettových knih někde v ústraní, třeba tu emanoval na prahu Stromovky a vybuchl nám všem krásně do obličeje. Odcházel jsem povznesen jako po koncertu hudby s kameny. Bylo to naprosto báječné, protože nikdo nemohl pochybovat, že *Zeměplocha* žije dál i bez svého tvůrce. Byl bych ochotný připustit, že to bylo třeba jen tím, že stárnu a měknu, ale ti, kdo to dnes zažili se mnou, mi dali zapravdu, nezdálo se mi to. Tereza je teď naprosto vyřízená, protože byla v centru toho všeho – a jak víte z *Těžkého melodična*, hudba s kameny si vybírá svou daň. I to mě přesvědčilo o opravdovosti toho, co se dneska na výstavišti odehrálo. A přece kráčí, přátelé, a přece kráčí!

Richard Klíčník

OBSAH

Svět Zeměplochy na Světě knihy	1	Cesta do hlubin rusákovy duše IX	22	Doba ozempiková	29
Čtenářův průvodce po Interkomu	2	Vaporwave: Soundtrack internetu	23	Očima porotce litery za fantastiku	30
Hvězdný bulvár	3	Maupassantova Horla v souvislostech	25	Časem s vědou – červen	32
Patrick S. Tomlinson: Trojzubec	13	Kniha roku Sardenu (komentáře)	26	O nejlepších z možných světů	33
Jiří Olišanský: Stařec a vesmír	14	Kniha roku Sardenu 2023 (výsledky)	27	Časem s vědou – červenec	34
Hamlet z Arkanaru	17	Chvála pokrytectví	28	Režimy pro zítřek	35
Miroslav Houška: Kalich a půlměsíc	20	Baltazar: Andělé, odhalte tváře!	28	Papírová XB-1 končí	36
Lucasovy války	21	Vteřinové lepidlo a kalašnikov	29	Nezapomenu	36

Čtenářův průvodce po Interkomu

K obsahu tohoto čísla

A zase je tu dvojčíslí, asi nejsem sám, komu vše trvá déle, ani příspěvky se nehrou tak často, jak by se nám líbilo a jak bychom potřebovali. Dokonce to donutilo i mě sepsat něco čtenářských postřehů o knize *Trojzubec*, vizte stranu 13. Ale pokud vás nezajímá SF dění v mé sociální bublině, ušetříte opravdu hodně stran, protože Hvězdný bulvár má spolu se stránkou, která se nevešla do minulého čísla, okrouhlých deset stran. Ale pozor, je to dohromady s minirecenzemi knih, které mě v poslední době zaujaly, a mohly by zajímat i vás.

Po delší přestávce jsme obnovili (netuším, na jak dlouho) rubriku Cesta do hlubin rusákovy duše. Tentokrát Lucie Sulovská přeložila pár postů od obyčejných Rusů, kteří pracovali v Polsku. Je opravdu fascinující, jakých mentálních veletočů jsou schopni, aby si udrželi svůj pohled na svět, kde jsou nejlepší a všichni by jim měli být za něco vděční. Více na straně 22.

Doufáme, že se vám bude líbit nová povídka Jiřího Olšanského *Stařec a vesmír*, ilustraci k ní nám pomoci AI vytvořil Tono Stiffel. V příštím čísle se můžete těšit na neznámou, zatím nikde nepublikovanou práci Evy Hauserové.

Honza Křeček nám poskytl výsledky ankety Sardenu a také komentáře jejich „porotců“, pár jsme jich vybrali pro strany 26 a 27. Snad se budou hodit jako tipy na dovolenkové čtení. A přispěl nám rovněž svými postřehy z práce pro Magnezii Literu.

Jako reklamu na knihy fejetonů zmíněné na straně 7 přetiskujeme na straně 28 Chválu pokrytectví od Jana Zrzavého.

Zdeněk Rampas

Předplatné i doplatné na 2024

Dvojčísla vycházejí trochu i proto, že ještě ne všichni postřehli (zatím tak polovina), že tu máme nový rok a tím pádem i další ročník, a z těch, kteří si všimli, ne všichni znamenali zvýšení předplatného. Jak jsem psal minule, ani Interkomu se nevyhnula zdražovací spirála a musíme proto zvednout předplatné do ČR na **500 Kč**. Platit lze přes konto u Fio banky, které má tu výhodu, že bez poplatků umožňuje poslat peníze i slovenským předplatitelům. Takže pro platbu z ČR používejte číslo konta: **2700397108/2010** a pro platbu ze SR **IBAN: SK89 8330 0000 0027 0039 7108** (platbu zadejte jako vnitrostátní převod v Eurech). Tedy **500 Kč** (respektive kvůli zvyklostem pohrobků Československé pošty **33 Euro**, podle momentálního kurzu), pokud si nejste jisti, jak na tom jste s platbou za minulé ročníky, napište mi.

Rovněž se ozvěte, pokud vám stačí odebírat Interkom elektronicky, v ČR jej dostanete o několik dnů dříve než poštou, v SR i o několik týdnů. Další možností, kterou uvítají hlavně sběratelé, je nechávat si Interkom odkládat v redakci s předáním třeba na Draconu. Samozřejmě se současným zasláním PDF verze. **ZR**

Odposlechnuto ještě za „chládku“

Dopravní zpravodajství, aneb kde ty loňské sněhy jsou

- 23.12.2023 19:00 Dálnice D1 je zablokovaná, některá auta zde stojí již 2 hodin.
- 23.12.2023 20:00 Dálnice D1 je zablokovaná, některá auta zde stojí již 3 hodin.
- 23.12.2023 21:00 Dálnice D1 je zablokovaná, některá auta zde stojí již 4 hodin.
- 23.12.2023 22:00 Dálnice D1 je zablokovaná, některá auta zde stojí již 5 hodin.
- 23.12.2023 23:00 Dálnice D1 je zablokovaná, některá auta zde stojí již 6 hodin.
- 23.12.2023 24:00 Dálnice D1 je zablokovaná, některá auta zde stojí již 7 hodin.
- 24.12.2023 01:00 Dálnice D1 je zablokovaná, některá auta zde stojí již 8 hodin.

Česko má nejhustší síť veřejných knihoven a železničních tratí na rychlost do 50 km/h na světě, což z nás dělá mimořádně cool zemi pro 19. století. **KOUDY**

interkom

INFORMAČNÍ SERVIS ČESKOSLOVENSKÉHO FANDOMU

číslo 6-7/2024 (373)

Adresa redakce

INTERKOM

Letecká 6, 161 00 Praha 6, ČR

e-mail: zrampas@gmail.com

<http://interkom.vecnost.cz>

Šéfredaktor

Zdeněk Rampas, MCL

Grafická redaktorka

Kristýna Benediktová

Redakční kruh

Franta Houdek, Jan Vaněk jr.

a Michaela

Autoři tohoto čísla

Vladimír Borisov, Mirka Dvořáková,

Ivo Fenc, František Houdek,

Richard Klíčnick, Jan Křeček,

Jára Míkovec, Ondřej Neff,

Jaroslav Olša, Jr., Jiří Olšanský,

Zdeněk Rampas, Lucie Sulovská,

Petr Svoreň, jr., Jaroslav Veis,

Jan Zrzavý

Fotografie

Milena Ecková, Michaela

Sponzoři tohoto čísla

Jiří Doležal, Jiří Grunt, Václav Vlk,

Jan Haberle, Pavel Kavánek,

Daniela Kovářová, nakl. Epoque

Vychází nepravidelně.

Uzávěrka tohoto čísla

byla dne 26. 6. 2024

ISSN 1212-9089

Všechny články a recenze

© INTERKOM

interkom 6-7/2024

Hvězdný bulvár

Odposlechnuto

Co je to temná hmota? To je rozdíl mezi tím, co bylo při stavbě vesmíru vyfakturováno, a co bylo dodáno. **SPECZ**

Zeptal jsem se mladý holky, jestli má doma pevnou linku, a ona si myslela, že ji chci šukat v kuchyni... **Martin Filippi**

Proč se zeleným říká melouni?

Pod zelenou slupkou jsou rudí, a jak už před čtyřiceti roky postřehl Franz Josef Strauß, jádérka mají hnědá. **Jan Korbelík**

[Když vidím tohle, tak] můj vnitřní Trump přistaví ke zdi další metr. **Bratříček**

Myslím, že Fico tu střelbu zvládne, je to přece poměrně ostřílený politik. **CHROCHTADLO**

Je až s podivem, kolik vlastenců chce ostříhat dohola. **nejmenovaný kadeřník**

◆ ◆ ◆

● **23. dubna** uspořádalo nakladatelství Host v knihkupectví Krakatit uvedení dvou novinek ze světa sci-fi a fantasy. Svě knihy představila Marie Domská (*Nejasné hranice*) a Zuzana Hartmanová (*Kostí pod mechem*). Křest moderoval Honza Kotouč a knihy nakonec pokřtila Vilma Kadlečková, která je obě měla už přečtené. Pár slov za Host měl i redaktor obou knih Jiří Štěpán. Vše k vidění na <https://fb.watch/rEOMOXIkeh/>

Dorazili jsme s Míšou těsně před začátkem, hned u vchodu jsme narazili na Vilmu a vzadu mezi regály jsme viděli Honzu Vaňka jr., Radovana Zítka, an fotí, a Viktora Janiše, který studoval metry staré i nové SF produkce.

Nechyběly ani Jana Jůzlová a Vendula Brunhoferová a spousta dalších mně už neznámých fanynek. Nakonec dorazila i Cellindra, tu jsem neviděl už docela dlouho.

● **24. dubna** mi z Abu Dhabí zavolal Martin Macášek, že bude v Praze 12. května na Rammsteinech a jestli něco v pátek či sobotu předtím nepořádáme? Večírek před koncertem se jeví jako nezbytný.

Odpoledne rychle dopisuju přednášku o počátcích fandomu v Československu a pak jedeme do MATu, kde ji mám proslovit. Přivlekl jsem dvě tašky knih a časopisů demonstrujících občasné pokusy scifistů vybojovat si svůj prostor a povědomí o jisté výjimečnosti této literatury mezi ostatními žánry.

Zuzana Hartmanová a Marie Domská

Po úvodní větě *Přátelé, posloucháte přednášku původně psanou pro posluchače před pětadvacítkou* jsem už pokračoval normálně:

Začal jsem z gruntu od vzniku US fandomu a pak přeskočil k *Labyrintu*, *Tunelu do pozítří*, přes sci-fi ve *Světové literatuře* a někdy, když jsem se dostal k *Interpress Magazin*u, mi zavolal telefon. Volal Paří, že včera zemřel Vláďa „Drevokocúr“ Veverka.

Když jsme to rozdejchali, dotáhl jsem přednášku do současnosti, povídali jsme si o dalších formativních knihách a časopisech a Honza Vaněk jr. pak velmi zajímavě dával na pravou míru mé bludy ohledně počátků fandomu v USA. Škoda, že zrovna v tu chvíli pocítil Vincenc nepřekonatelnou touhu probírat s Boženkou nějaké své problémy s děvčaty a vůbec mu nevadilo, že řeč drží někdo jiný. Dodnes jsem nepřišel na to, jestli je tak hluchý, nebo pitomý. Asi oboje.

● **25. dubna** se ozval Richard Podaný, který se už také dověděl o Vláďovi Veverkovi, se starostí o jeho psa, nakonec se podařilo zjistit, že se o něj stará Vláďova přítelkyně.

● **26. dubna** dopoledne volá Staso Juhaňák, aby popřál Míše k narozeninám. Ajaj, zase mi něco uniklo :-)

Odpoledne kvačím na třetí do Topičova salonu na derniéru výstavy Pavla Čecha, kam mě pozval malířův kamarád Franta Moravec. Ten kvůli tomu na odpoledne přijel z Březové a společně jsme vyslechli umělcovo povídání a pak i jeho odpovědi na otázky přítomných dětí i dospělých. Sál byl docela našlapaný, asi i Pavel Čech byl docela (a mile) překvapen. Nicméně trvalo to o trochu déle, než bylo pro staré klouby příjemné, a tak jsme se vydali do Jelínkovy Plzeňské pivnice na trochu osvěživého moku. Cestou jsme si povídali s Frantovým zeťákem Lukášem o přestavbě a výzdobě Máje a pergole před Hlavním nádražím. Lukáš tlumočil Gebriánův názor, že proti věci ani nemá cenu bojovat, že České dráhy nemají sílu ani na údržbu stávajícího stavu (nádraží), natož na jeho změnu.

V pivnici byl bohužel takový kravál, že čas, než v nás zmizelo po půllitru, byl informačně zcela promarněn.

● **29. dubna** u sousedů stále ještě probíhá zateplovací řádění, kuličky polystyrenu a prach jsou všude, šipkování na zahradě ještě odložíme.

● **30. dubna** posílá Jarda Olša článek o Vláďovi Veverkovi a Honza Vaněk první část stati o Solaris. Aby se vše vešlo, tak si kus už hotového Hvězdného bulváru (do 29. dubna) přečtěte až v tomto IK.

● **1. května** se slavil Svátek práce a já dokoukal první řadu postapokalyptického seriálu *Fallout*. Hru, podle které byl natočen, jsem nikdy ani nezahlédl, tak mi možná něco uniklo, ale přišlo mi legrační, když v bojovém bratrstvu plném šikany, založeném na přežití nejsilnějších, všichni

respektovali zájmena nebinárního pážete. Inu Netflix do nás tu inkluzivitu namlátí, s tím se smíř.

● **2. května** jde květnový Interkom do výroby a já se dozvídám, že má doktorka mění působišť. Starala se i o Sargo, budeme za ní smutnit společně.

● **3. května** píše Vilma, že má hrozně nabitý květen, takže večírek pro Martina Macáška uděláme u nás.

● **4. květen** slavíme Den hvězdných válek.

● **5. května** píše Robert Spousta, že do království nebeského po 79 letech vystoupala duše Bernarda Hilla, představitele krále Théodena.

● **6. května** dostala minulý Interkom distribuce, snad k vám doputoval bez nehod.

● **7. května** Dalibor Čáp informuje o výstavě Tima Burtona „Návraty“. Po deseti letech se díla Tima Burtona znovu objevují v Praze. V Obecním domě je od 1. května do konce září k vidění šest set děl z celé dosavadní kariéry filmového tvůrce a režiséra. Výstava ukazuje především, jak Burton pracuje – představí hlavně storyboardy, skici, fotografie a filmové loutky.

● **8. května** posílám Pavlu Kosatíkovi knihy Jana Zrzavého a Terezy Matějčkové pro jeho seriál o české inteligenci, bohužel Zrzavý se mu už do této stovky nevejde.

● **10. května** přiletěl z Abú Dhabí Martin Macášek, nejmladší slovenský dinosaur, pár let byl mimo, však jeho starší dceři už je deset, ale díky odebrání *Interkomu* zůstal v obraze, a když zaletěl do Prahy na Rammsteiny, napadlo jej, že by se rád sešel s pražskou SF obcí. Ubytovali jsme ho u nás a pak do noci povídali. Martin pracoval jako slovenský zmocněnec pro likvidaci JE, pracoval se na pozici, která už byla částečně

politická, takže se ho Matovičova vláda zbavila, aby měli místo pro nějakého kamarádíčka. Ale stačilo, aby na LinkedIn napsal, že je volný, a chňapli po něm v Emirátech, kde už je i s rodinou cca dva roky... Vyrozuměl jsem, že atomovou bombu si může pořídit každý jouda, ale na elektrárnu jsou přísné předpisy, takže Martin dohlíží, aby tři bloky (plus čtvrtý ve výstavbě), které Emiráty asi jako jediná arabská země mají, v budoucnosti šlo i správně podle předpisů zbourat.

Velmi zajímavě hovořil i o tamní osvícené monarchii, současní vládcí si ještě pamatují beduínskou bídu, takže se snaží své obyvatelstvo mezitím navyklé žít ze

státem vyplácených důchodů připravovat na budoucí časy. A jdou na to zhurta, emirátské podniky musí na každých pětadvacet zahraničních pracovníků zaměstnat jednoho místního (ještě před nedávnem to bylo na každých padesát). Ti jsou zpravidla úplně k ničemu, ale spoléhá se na to, že když děti uvidí, že rodiče chodí do práce, přijde jim to v pozdějším věku také normální (a už s nimi nebude tolik práce).

● **11. května** jsme dopoledne poslali Martina na výstavu Tima Burtona a nachystali jsme vše potřebné na odpolední večírek, na který jsme vedle obvyklých podezřelých Járy a Sargo Míkovcových a Honzy Vaňka jr. pozvali i Pražáky, které Martin znal, Peťu Pavelka (ten byl ale tuším mimo město) a Richarda Klíčníka. Ten měl zrovna nějakou povídkou, takže se hosté žhaví novinek z Abú Dhabí mnoho nedověděli, ale aspoň ochutnali několik druhů odtamtud čerstvě dovezených datlí.

● **12. května** se Martin vydal do Letňan na koncert, já s Petrem

Svoreněm probírám poslední drobnosti jeho knihy *Fotografické každodennosti* a chystáme večírek pro kroužek anglojazyčných zájemců o SF, který u nás uspořádal Honza Vaněk jr. Později jsem o tom Martinu Macáškovi referoval slovy: Vzpomněli jsme si na Tebe, když k nám včera Honza Vaněk přivedl asi deset expatů se zájmem o SF žijících v Praze a udělal pro ně seminář o knize *Bradbury's Shadow*, se kterou členy kroužku už dříve seznámil. To ale až po prohlídce SF archivu a knihovny. Co jsem poznal, tak to byl jeden Ind, Polák, Bulhar, Rumun a zakladatelka kroužku Havajanka. Takže jsme tu chvíli měli multikulturu jako Ty každý den :-)

Večer jsem se dověděl, že filipínská historička Edna Binkowski v knize *Karel Aster – Poslední Čech* popsala boj čtrnácti Čechů proti japonské okupaci Filipín, hned jsem napsal Jardovi Olšovi, jr., zda v tom nemá prsty? Připustil, že z *části ano, ale*

Edna začala psát o těchhle lidech už v 90. letech, ale svoji druhou knihu zaměřila právě na Astera. Právě minulý týden mi přišel od ní výstisk.

● **13. května** navštívujeme Jalnu pro lístky a program Světa knihy. Dověděl jsem se, že program je na stránkách veletrhu a dá se v něm vyhledávat lépe než v papírovém (třeba podle žánrů), který ale také bude.

Večer zase pracujeme na knize o českých konzulátech na západním pobřeží (nejmě v LA). A také ponoukám Radka Dojivu k práci na dalším díle *Bradbury's Shadow*, expaty je třeba dále vzdělávat.

● **14. května** pár minut před půlnocí na Evropské za naším domem za strašného houkání zastavují v obou směrech kolony policejních aut, shora vše jistí nízko kroužící vrtulník, doufám, že si tento Interkom přečtete...

● **15. května** zjišťujeme, že, jak říká Rakušan, se nic nestalo.

● **16. května** listuju v knize *Stínová hlídka*, zaujalo mě na ní, že ji v roce 2001 přeložila Eva Hauserová a ve stejném roce se odehrává i její děj. Napsaná byla o dva roky dříve ve spisovatelské manufaktuře Toma Clancyho. Nijak zvlášť mě nenadchla a asi půjde do knihobudky, ale i v takovémto produktu masové spotřeby se dají najít zajímavé postřehy. Třeba když Alex Nordstrum (původem z Čech ☺) vzpomíná na ... *lavinu keců, jak celá generace dětí utrpěla trvalé emociální trauma z toho, že viděla explozi [Challengeru] přímo na televizních obrazovkách...* Musel jsem kouknout na web, abych si připomněl, že se zmíněná katastrofa odehrála v lednu roku 1986, tedy skoro před čtyřiceti roky. Takže už tehdy se v USA pěstoval kult traumatu a oběti a vyrostly v něm celé generace. Otřes, který by tohle dokázal vymazat, by musel mít podobu opravdu velkého průšvihy. A naopak, až se jednou takhle vychýlené kyvadlo přehoupne na druhou stranu, bude to zase do velkého extrému.

Odpoledne poslal Richard pozvánku na KJV: *Drahé členstvo a přátelstvo Klubu Jules Vernea, zvu vás na následující schůzi, která se uskuteční tradičně v salonku kavárny Mat na Karlově náměstí od 19 hodin, ve středu 22. 5. Tentokrát vystoupí s přednáškou: Kaleidoskop barvitých přesahů. Obraz středověko Evropy v „apokryfních“ románech Jules Verne vážený host Miroslav Kouba, který se zúčastnil i nedávného verneovského sympozia. Věřím, že se uvidíme v hojném počtu, těším se. Richard Klíčnick, předseda KJV*

● **17. května** večeríme s Petrem a Dášou, zaměstnanými přípravou svatby nejstaršího syna, na které chce Petr předat svou knihu *Každodenností* jako svatební dar.

FantastiCon

● **18. května** začíná v 10:00 berounský Fantasticon, v tu dobu ale ještě snídáme, a jak Vilma naznačila, Martin, včera se navrátil z Paříže, ještě nejspíše rychle připravuje své vystoupení.

Do Berouna jsme dorazili po poledni v polovině přednášky Martina Šusta: *Fantastika v nakladatelství Argo*, zrovna mluvil o tom, že se neprodávají zahraniční antologie. Nepochopil jsem, zda hlavní problém spočívá v tom, že se nevydávají, nebo proto, že je (skoro) nikdo nekupuje. Naopak se zdůrazňovalo, že české antologie jsou na vzestupu. Možná až doženeme uvědoměly západ a pointou povídky bude coming out, přestanou se prodávat i ty české.

Následoval křest *Trosek Země*, kterého se za autorstvo zúčastnila dvojka Vybíralová+Hlávka a Vilma. Ondřej Jireš, který antologii sestavil, docela zajímavě hovořil o tom, co vše při tom promýšlel a jaké překážky překonával (to už bylo jen obvyklé lámání povídek z autorů a ne/dodržování termínů a rozsahu). V případě *Trosek Země* se vrátil k osvědčenému modelu okouknutému u Roberta Silverberga, napište povídku ze světa svého cyklu.

Na druhou stranu si výběr autorů Ondřej dost zjednodušuje, vždy sáhne po těch, co momentálně nejvíc frčí, vybudovali si už pověst či dokonce značku, jeho přínos byl tedy hlavně v zaměření antologie, ale při využití Silverbergovy metody spolu povídky a novely antologie mají společné asi tolik co jednotlivé cykly, ke kterým se autoři vrací. (Mimoходом také už těmto knihám říkám antologie, přestože původně se takhle nazývaly výběry toho nejzajímavějšího nebo nejlepšího)

šiho z velkého množství už publikovaných textů a ne knihy povídek napsaných až na žádost sestavitele.)

Následovalo povídání Jitky Jindřichové a Michala Švece o překladech severské literatury, tedy hlavně fantastiky, nejlépe té o změně klimatu zvané cli-fi. (Zdá se, že pomatení Švédové zjevně nemají jinou starost než klima. Přitom nevidí, že jim sociální inženýři zaplavili zem lidmi nekompatibilní kultury a v následujících desetiletích bude soužití Švédů a migrantů takové, že i náš vztah se sudetskými Němci proti tomu byl plný porozumění a dobré vůle. Ale možná jen předstírají, že to nevidí, nebo je o tom zatím stále nebezpečné mluvit, kvůli vládě a policii a bdělým až probuzeným aktivistům. Jestli prošvihnou dobu návratu kyvadla, tak pak už to bude nebezpečné i kvůli novošvédům, viz vývoj ve Francii.)

Pak (nebo předtím) Julie Nováková plus dvojka Vybíralová-Hlávka mluvili o psaní space opery, ale to jsem se byl tuším najíst.

Zajímavé a docela vtipné bylo povídání Martina Kužela o *Duně*, kořeni, drogách a houbách.

Program završilo Martinovo povídání o KCD 2 a o řízení velkého tvůrčího kolektivu. Zaujal mě problém nastavení metriky hodnocení práce. Chceme-li, aby lidé dělali, co po nich chceme,

hodnotíme jejich práci nějakou metrikou, ale nakonec vždy dojde k tomu, že cílem pracovníků je dosáhnout nejlepšího hodnocení podle aktuální metriky, a ne nejlepšího splnění zadaného úkolu...

FantastiCon jako celek je ideální pro lidi, jako jsem já, každý rok velmi podobný program s hodně stejnými účastníky, ti jsou obvykle velmi dobře vybráni, jde zpravidla o tu zajímavější část autorstva, a tak se na jednom místě rok co rok dovidám, jak se mají a kam se za rok posunuli.

● 20. května píše Hana Blažková, že se z rodinných důvodů neukáže, ale ani mi to moc nevádí, nějak jsem zavalený rachotou.

● 21. května pořádá Pavel Kosatík další hudební večer, tentokrát s jedním z organizátorů Roku české hudby, skladatelem, hudebním teoretikem, znalcem díla Bohuslava Martinů Alešem Březinou. Skladby Bohuslava Martinů a Aleše Březiny provedli

Natálie Toperczerová – housle a Petr Nouzovský – violoncello. Podařilo se mi přilákat i Klímovy, Vilma ovšem špatně pochopila, kde se v metru sejdem, tak jsme se trochu hledali. Z dalších přátel se ukázali Dáša a Petr Heřtovi-Svoreniovi.

● 22. května vyrazíme do Klubu Julese Vernea, ukázal se i náš neviditelný předseda (nazývaný tak viditelným a slyšitelným jednatelem). Přednáška měla značně prozrazující název: *Kaleidoskop barvitých přesahů. Obraz středověčného Evropy v „apokryfních“ románech Julese Verne* a byla by velice poutavá, kdyby vážený host Miroslav Kouba, který se zúčastnil i nedávného verneovského sympozia, trochu zapracoval na způsobu prezentace. Náš jednatel velice ocenil doplňující otázky Honzy Vaňka jr., tak jsem mu musel připomenout, že nejméně stejně dobře obohatil mou nedávnou přednášku a že to nejspíše neslyšel přes Vincencovo rušivé brebentění.

● 23. května jsme vynechali Břežanku, Frantu jsme viděli v KJV, přemohla nás lenost a navíc se zítra chystá

Svět knihy

● 24. května čekáme, že k nám na Svět knihy dorazí Tono Stífel. Přijel vozem okolo jedenácté, aby to stihnul, musel vstávat už v půl čtvrté, zhruba v době, kdy my šli spát. Okolo poledne jsme s Tonem na Veletrhu a sháníme Míšu, která vyrazila napřed, já ještě řešil s Mirkem Dvořákem knihu Michelle Talašové. Samozřejmě jsem zapomněl, že mi M. během telefonátu dala do ruky vstupenku, naštěstí jsem ji našel v kapse.

Zpočátku jsme se dost obtížně orientovali, ale když jsme pochopili systém značení, tak musím říci, že se to rok od roku docela zlepšuje. Nakladatelské stánky jsou oddělené od besedních a přednáškových sálů, které pak mohou být v provozu ještě asi dvě hodiny po uzavření pavilonů se stánky plnými drahých knih. Bojím se, že až jednou otevřou to vyhořelé křídlo (jeho kostra už se rýsuje), bude to v mnohém návrat k horšímu. Vzpomínám si na nekonečné fronty na párek v rohlíku, letos stánky s občerstvením zaujímaly podobnou plochu jako venkovní expozice, a problém nebyl se bez čekání najíst, ale vybrat si v té obrovské nabídce. Tono nás dovedl ke stánku se slovenskými lokšemi, ke kterému jsme se pak opakovaně a rádi vraceli.

Tono také vlek nějaké věci pro Františku Vrbenskou, která ale nebrala telefon, nakonec, když jsme našli a obešli všechny sciifistické stánky, Pevnost, Komárovo knihkupectví, EPOCHU a Argo, se ukázalo, že Františka měla vypnutý mobil, protože držela přednášku, o které jsme nevěděli.

S přibývajícím odpolednem jsme začali potkávat více sciifistů, Fifi mě upozornila na Richarda Podaného u stánku Arga, takže jsem mu mohl předat vánoční dárek, pak jsme potkali Míšu Merglovou (samozřejmě ve velkém poklusu, protože se na ni navalilo mnohočetné moderování), Toma Němce, Lucku Lukačovičovou a Vilmu s Martinem. Chvilku jsem si mohl popovídat s Jirkou Popiolkem, slíbil mi recenzi *Deníku 2038*, a se Zdeňkem Pobudou. Bohužel rostl i počet lidí, kteří mě zdravili a

já nějak netušil „who is who“. Narazil jsem na jednoho sběratele autogramů, který měl plnou tašku knih, na kterých jsem se nějak podílel. Ukázalo se, že pochází z městečka Libáň, kam jsem docházel do ZDŠ. Zaslýchli jsme, že někde má autogramiádu i ON, ale nějak jsme už neměli síl, chtěl jsem pak ještě zajít za Milanem Krejčím do stánku nakladatelství Josef Vybíral, ale třeba ho tam najdu i v neděli.

Místo toho jsme si za stánkem s lokšemi povídali s Vilmou a Františkou o nedávné kritice Magnesie Litery. Já k tomu, co jsem napsal 17. dubna, jen doplnil, že jde o starosti divných WEIRD lidí (Western, Educated, Industrialized, Rich and Democratic), Vilma viděla příčinu v tradiční venkovské hrané skromnosti, kdy nelze cenu převzít jako uznání, že jeden něco (velkého) vykonal, takže raději cenu shazují... Je tu ale další možnost, že to celé je (alespoň zčásti) projev levičáckého rozzuření nad tím, že si ML opovážila ocenit spolupracovníka (generické maskulinum ☺) *Týdeníku Echo*.

U stánku Akademie jsem si s vítanou slevou pořídil knihu *Poslední člověk* od Mary Shelleyové a spíše filosofické pojednání *Jiné myslí: O původu inteligence chobotnic*.

Večer se dovidám, že v BB vypukla Vartovka...

● **25. května** vynecháváme Svět knihy, třebaže nakladatelství Argo vyhlásilo: *Dnes je ručník povinnou cestovní výbavou... Na světě knihy vám poskytneme slevu 42 % na knihy Douglase Adamse, pokud k nám přijдете v ručníku. Těm, kdo přijdou POUZE v ručníku, poskytneme na knihy Douglase Adamse slevu 80%! Nedohodli jsme se totiž na barvě ručníku, tak tam zase půjdeme až v neděli. Když se tedy probudíme dost brzy.*

Dopoledne Tono Stiffel vyrazil na okružní cestu po pražských pamětihodnostech, hlavně tedy na výstavu ve Valdštejnské jízdárně *Od Michelangela po Callota – Umění grafiky manýrismu*, ale stihl i Karlův most a orloj, a já s Michaelou mezitím část odpoledne čekám na déšť a nezjištěný počet slečen a paní Löwensteinových. Honza Vaněk jr. nám mezitím vysvětlil, proč se nakladatelství Kláry Löwensteinové jmenuje Lví kámen – konečně někdo, komu roky němčiny byly k něčemu. Nakonec dorazily Miriam a Šimona s Orianou, takže jsme se vešli do redakce, i když pak venku bylo docela snesitelně. Připili jsme si na vydání třetího dílu *Deníku 2038* a někdy pak se ukázala i Vilma s dobrým pocitem, že jednou přijde někam včas, ve skutečnosti však o hodinu později, protože jsme začínali v šest.

Pochutnali jsme si na zbytku datlí od Martina Macáška a došlo i na Mišiny tradiční lahůdky, Šimona s Orianou ale časně ráno odjízďely do Berlína, takže nás kolen deváté opustily, my ostatní slavili ještě nějakou chvíli.

Večer nám Richard Klíčnick posílá článek, který najdete na straně 1.

● **26. května** si přivstaneme, abychom na Výstaviště stihli dorazit před koncem Františtiny přednášky. Před boudičkou s pokladnami nás zastavila mladá žena, zda nechceme vstupenky zdarma, chtěli jsme, byla z rakouské ambasády a asi jim nějaké zbyly :-).

Zašli jsme do hlavní haly, konečně byl čas popovídat si s Milanem Krejčím a Žáčkem. Odtud jsem se přesunul ke stánku *Protimluvu*, kde mi Martin Janoušek „vnutil“ nějaké klasické nově objevené horory, zajímavě vypadá polský Lovecraft Stefan Grabiński. V pravou chvíli jsem zamířil ke stánku *Dokořán*, kde jsem si za poloviční cenu koupil knihu fejetonů Jana Zrzavého a Vojtěcha Novotného *Jak to chodí u opic*, ale neušetřil jsem, protože jsem si odnesl i *Ohniště v obýváku*. Ukázku najdete na straně 28.

Minirecenze

● **27. května** se vzpamatováváme z Veletrhu. Dočetl jsem thriller anglického autora Roberta Bryndzy *Tíživé ticho*. Zatím jsem od něho četl jen pár detektivek s vyšetřovatelkou Erikou Fosterovou, bylo mi divné, kolik má v týmu gayů, než jsem si přečetl, že Bryndza je jméno jeho slovenského partnera. Takže v té sérii je možná kus osobního prožitku, ne jen plnění normy progresivity. *Tíživé ticho* je z jiného soudku, jeho hrdinka Maggie, starší, bílá, úspěšná cisheterosexuální lékařka po smrti svého manžela odjede do jejich „chytrého“ domu na chorvatském ostrově, kde dostane dopis, který naznačuje, že smrt jejího manžela nebyla tak docela sebevražda. Po chvíli danbrowského pátrání, kdy zjistí, že za smrtí jejího manžela je ruskými mafiány zkorumpovaná ministryně vlády jejího Veličenstva Daisy De Costa, se jí její chytrý dům několikrát pokusí zabít a Maggie se s pomocí nevlastního otce pokusí dostat nenápadně zpět do Británie. Zde je však odlapena ministryními pohůnkami a přinucena podepsat slib mlčenlivosti. Vše už se zdá

Jakub Hauser čte Evinu povídku

být ztraceno, když deus ex machina – Maggie dostane videokazetu s nahrávkou ze studentského večírku z roku 1989, kde osmnáctiletá Daisy před více než dvaceti roky řekne, že by cizinci měli táhnout, odkud přišli. Ministryně je zničena, ruští mařiani a oligarchové se za slib snížení trestu rozhovoří o tom, jak jim prodávala pasy a pomáhala zakotvit v UK, a vše se v dobré obrátí. Autorovi zřejmě přijde vše OK a dokonce ani nepostřehne podobnost mezi pašováním Rusů a způsobem, jakým přátelé Maggi propašovali zpět do Anglie (ovšem to bylo v zájmu spravedlnosti a dobré věci).

● **29. května** si jdeme na naši náhradní poštu vyzvednout balíček od Milana Žáčka a já pak pokračuju do Muzea literatury na druhé setkání skupiny Scifi cvičení, kde se opět četly povídky z připravované antologie *Uvař raka!* Setkání starých a mladých autorů hudebně doprovázel stejně jako minule Vladimír Merta. Petr Krejzек připomněl, že na posledním čtení jsme naposledy viděli naši kamarádku Evu Hauserovou, pak předal slovo jejímu synovi Jakubovi, který přečetl Evinu povídku *Láska v čase druhé internacionály*. Kromě pořadatele Ivana Adamoviče své povídky přečetli i René Sylvestr Vaněk, Ondřej Neff, Jan Poláček, Jakub Wolf, Honza Vrána či Saša GR. Jediná vada na kráse akce odehrávající se na zahradě muzea byla horší akustika, která se projevila hlavně při Mertově čtení bez mikrofonu, navíc jakýmsi nedopatřením nečetl povídku, ale asi čtyřicet minut závěrečnou kapitolu svého Popelnicového románu. To mě a Honzu Poláčka, který měl navíc domluvený odvoz, tak zmohlo, že jsme se vydali k MHD a domů.

● **30. května** jsme se vydali do Malešic na výstavu Vilmina malířského kursu v SVŠUAŘ, kupodivu tam vedle výborného pohostění (asi z kuchyně jednotlivých vystavovatelů) bylo i na co koukat, a to nejen na díla s Vilminým podpisem. Aby si na své přišly všechny smysly, došlo i na hudební vystoupení pánů Sedláčka a Kavalíra, zapamatoval jsem si je podle opery Pietra Mascagniho :-).

● **31. květen** nezačal vesele, ale právě naopak pohřbem Ivana Hraničky, sešli jsme se tam, abychom Toshiko a Romanovi vyjádřili svou účast, s Inkou a Petrem Hanušovými a Vilmou. Ivan byl dobrý člověk a chtěl věřit i v dobro ostatních; tam, kde já v EU spatřoval hlavně inherentní neschopnost a hloupost úřed-

nického mechanismu, on nacházel pokus dělat jednou věcí jinak, lépe, dohodou a v míru.

Součástí rozloučení byl i krátký koncert orchestru okolo Ivanova syna Romana, houslového virtuosa. Ivan nám takhle umožnil slyšet něco, co si obvykle dopřávají ropní šejkové.

Pak jsme se zmoklí vydali pro knihy do Čáslavské, trochu zdržovali Filipa od práce a byl čas na cestu do MATu, kde Mirek Houška přivítal svou novou knihu, alternativní husitské polit-fiction *Kalich a půlměsíc* o husitech hájících Cařhrad. Vedle Franty Novotného, Leonida Křížka a pár členů Klubu Julie Vernea a Pátečníků jsme chvíli tlachali i s Milanem Fibigerem a šéfem Svobodných Liborem Vondráčkem. O knize trochu více na str. 20.

● **1. června** přemítám, kdy se naučím říkat ne, zase jsem slíbil v pondělí pohovořit na téma Postavení korejské překladové literatury na českém trhu a spolupráce s korejskými spisovateli a vydavateli. Bude to zase víkend zabítý přípravou na ni a *Interkom* vyjde o pár dní později, ale zkuste něco odmítnout Blance Ferklové.

● **3. června** přes ZOOM vyprávím podle hesla, ať se ptají na cokoliv, já mluvím o tom, co znám nebo co jsem zažil, hloučku olomouckých koreanistek své nakladatelské zkušenosti s Korejci. V besedě na závěr jsem si vedle Blanky Ferklové trochu popovídal i s Petrou Ben Ari a Miriam Löwensteinovou, takže to vlastně stálo za to.

● **4. června** mi skoro celý den rozbila a zabilá pravidelná kon-

trola na kardiologii, zdá se, že umřou na něco jiného než srdce a tepny.

● **5. června** bylo v plánu zajít na křest knih Toma Němce do Krakatitu, ale nakonec z toho nic nebylo, jen obvyklá práce na knize Jardy Olši, jr. Kdy vyjde *Interkom*, netuším, Franta Houdek poslal další vědu, už je tedy jisté, že půjde o dvojčíslo.

● **6. června** jsem po (delším) čase navštívil hospodu na Břežance, už se sedí pod stromy, Pavel Březina má hned dva nové psy, spletl jsem si jeho narozeniny s Ivočinými a vnucoval mu knihu, tak jsem mu řekl, ať ji alespoň dodatečně donese své drahé polovičce.

S Jardou Houdkem jsme dali řeč o AI, s Pagim o jeho rozkopané ulici, s Milanem Fibigerem o tom, že má do konce měsíce nakreslit třicet obrázků a tak se přišel nervově uklidnit několika pivy, podobný problém a stejným způsobem řešil i můj synek Pavel, který má do konce měsíce udělat nějaký audit, ale za týden chce odjet na dovolenou do Španěl.

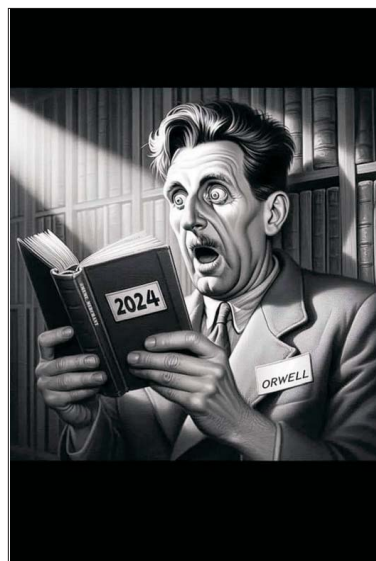
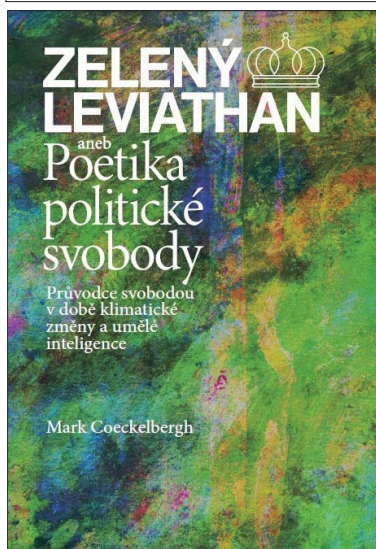
● **7. června** je toho docela hodně, máme volby, je tu výročí vyloštění v Normandii, dověděli jsme se, že to *XB-1* balí, více na straně 32, ale Míše to není dost a vyrazíme nejprve na výstavu Gustava Kruma do Clam-Gallasova paláce, nenechte si ji ujít, je zdarma, a pak na Noc kostelů. To nás tak ucabrtalo, že jsme už cestu do Miličovic kape na čtení *Mycelia* s výstavou Vilminých kreseb nedávali. Naštěstí Honza Vaněk, jr. zprostředkoval přímý a velmi vtipný přenos na naše fórum na portálu NYX.

Smutný osud *Ikarie-XB1* (vizte stranu 36) mě přivedl k zamyšlení nad osudem původního/prvního českého fandomu.

Ten nedokázal najít pokračovatele a nástupce v dalších generacích, možná to už v době facebookové ani nešlo, ale to by klasický fandom zanikal všude, což myslím ještě nepozorujeme. Podle aktivit ESFS to ještě někde v každé evropské zemi trochu žije.

Podobný osud potkal Akademií SFFH, která by v normálním světě měla fandom přežít, protože tam šlo alespoň trochu o finanční prospěch, takže existovala tahle základní motivace konání moderního člověka.

A teď končí *XB-1* způsobem, který je kombinací obou výše zmíněných úpadků,

Vlado se nikdy nestaral o nějaké své nástupce, a když už to opravdu nezvládal, zapřáhl Františku a Hanku, které přes všechny jejich elán a obětavost také nejsou nejmladší. I zde by si jeden mýslil, že o věc, která by alespoň potenciálně mohla generovat nějaký výdělek, by mohl někdo projevit zájem, ale zdá se, že svéráz Saša Rusevský byl poslední takový.

Přítom fandom byl zdrojem inovací a nápadů, podle vzoru Koniáše (za nejhorší překlad) vznikla dodnes fungující překladatelská „instituce“ Skřípec a podleustru Akademie SFFH vytvořil Pavel Mandys Magnesii Literu. Ale nám potom vše tak nějak zajde na vyhoření, rozhádání či starobu.

● **8. června** je Medarda, prvorozený Ivana Adamoviče má svátek a my s Michaelou kulaté výročí. Já ho oslavil cestou na Knihex a pak Crwecon, jak Michaela, nevím, asi zradničením 😊.

Na Knihexu jsem si pořídil knihu Marka Coeckelbergha *Zelený Leviatan aneb Poetika politické svobody* (s podtitulem *Průvodce svobodou v době klimatické změny a umělé inteligence*). Stála 250 Kč, a já měl přesně 251,-. Takže u Jakuba Němečka jsem už musel platit kartou; aby bylo jisté, že nepopletu pin, slevil mi o korunu nákup na 499 Kč. Probrali jsme jeho novinky, zvláště edici Horla, já pak ještě našel stánek Lviho kamene a chvíli si užíval stínu před cestou na Crwecon, což obnášelo jednu zastávku tramvají a jednu metrem, protože Knihex se na poslední chvíli přesunul do Holešovické tržnice potom, co byl městskými otci vykázán z Kasáren Karlín. Vše zlé je i k něčemu dobré.

Do budovy Crossu jsem se v tom vedru ani neodvážil, ale na prostranství vedle ní byl stan velmi podobný těm na Světu knihy, kde zrovna dvojka Litoš-Pavlovský držela minutu ticha za Vládu Veverku a Netopejra. V zadní řadě jsem zahlédl Martina Šusta a Richarda Podaného, kterému jsem nesl katalog psí výstavy z roku 1956. Richard mě za to odměnil komiksy z Arga, které mu ve svém futuristickém motocyklu přivezl Richard Klíčník. Chvíli jsme ještě spolu a s Karlem Jeriem tlačali o budoucnosti knižního průmyslu a pak jsem se rozpálenou Prahou vydal na pozdnější oběd.

● **9. června** netradičně v neděli uspořádali Dita Hradecká a Pavel Kosatík houslový koncert, kde Marie Magdalena Fuxová provedla dvanáct capriccií pro sólové housle Josefa Benda, o kterém i velmi zajímavě pohovořila. Skladatel a kapelník Josef Benda byl bratr Františka a Jana Antonína Bendů z rozvětveného muzikantského rodu Bendových, žil v letech 1724 až 1804, působil u pruské královské kapely. Cyklus jeho capriccií vyšel v roce jeho smrti v Lipsku. Skladby dosud nebyly nahrány, čemuž se při jejich obtížnosti ani není co divit.

Po koncertu jsme s Viktorem vydrželi jako jedni z posledních a měli jsme tak po čase možnost si s Pavlem trochu popovídat: o probíhajících volbách, o společenském blbnutí, o tom, že dochované záznamy už šest tisíc let hovoří o tom, že se civilizace brzy zhroutí.

Okolo jedenácté jdeme s Viktorem na metro a díky jeho chytrému telefonu můžeme zkoumat volební výsledky. Zdá se, že hlavně zelená frakce dostala na frak. Doma dodatečně sleduju dění a pobavila mě Lucie Sulovská, když chvíli po jedenácté napsala: *Ve Francii už stačili vyhlásit předčasné volby a my tady pořád víme houbeles.* Po půlnoci chvíli poslouchám děkovačky zvolených poslanců. Vysmíváný Turek mi z nich přišel nejrozzumnější. Melouni vypadli, vedle Niedermayera bude v europarlamentu škodit ještě Kandiduše Nečasová. Ale to se v posledku ztratí vedle záplavy Babišníků.

Minirecenze

● **10. června** jsem dočetl velice zajímavý román Jiřího Weila *Moskva-hranice*. Možná mě k tomu přivedlo vítězství knihy Aleny Machoninové *Hella* v Magnesii Liteře, protože předobrazem postavy Weilovy hrdinky Ri je Helena, „Hella“ Frischerová, o které se tradovalo, že byla se svým manželem popravena za Velkého teroru. Před několika lety se však ukázalo, že Hella strávila deset let v gulagu a po propuštění žila v Moskvě až do své smrti v roce 1984. V kritickém vydání Triády mi přišel až věštecký nakladatelský posudek Karla Josefa Beneše, který knihu srovnává s románem *Poslední civilista* Ernsta Glaesera o nástupu nacismu v Německu: *Skoro žádná událost nemůže se týkat jen jediné postavy, protože všechno se týká všech stejně. V tomto zmechanizování lidské bytosti, v tomto odlidštění člověka, v tomto jeho neodvolatelném spěti s šílenou kolektivní dřinou, jež přímo burácí v této zemi, je cosi tragického a úděsného. Člověk jako jedinec není nic. Stačí jediné slovo, jediný vbočňný krok, ba pouze pomyslná, sugescí, omylem nebo rozběšenou ulicí do něho vpravená vina, aby byl rozdrčen a osamocen, a osamocen v tomto kolektivním světě znamená tolik jako smetení z povrchu zemského a morální, duchovní smrt.*

Způsob, jak se hrdinové románu přerozují v sovětského člověka, mi hodně připomínal podobný proces popsáný v trilogii *Stárnoucí Slunce* od C. J. Cherryhové, kde se Duncan postupně stává *mří*, asi jako Lawrence z Arábie Arabem. Ostatně

když jsme u pouštních loupežníků, *Moskva-hranice* mi pomohla představit si, čím žili, když tedy zrovna nikoho nevráždili, nadšení budovatelé ISIS (Islámský stát v Iráku a Sýrii) a jaký byl jejich myšlenkový svět.

Weil jen o vlásek unikl popravě či gulagu, když projevil mírné podivení nad způsobem teroru po zavraždění Kirova. Snad přežil i díky „přímlově“ Julia Fučíka, ten ovšem za pár let na Gottwaldův příkaz sepsal popravčí recenzi knihy, do které Weil umělecky přetavil svou zkušenost s Ruskem.

A píše mi Karel Dvořák (fanzina.4fan.cz): *Ahoj, měl bych prosbu. Když jsem zpracovával R.U.R. 10, přečetl jsem i článek o úmrtí J. Markuse. Vzpomněl jsem si, jak při jedné schůzce sfk četl povídku. Po několika letech jsem se s ním potkal v Praze. Po chvíli přemlouvání mi prozradil, o jakou povídku se jedná. Nyní jsem našel, že povídku napsal L. Padgett a jmenuje se „V úctě jmenuje autor“. V Legii jsem se dočetl, že vyšla v Troskách 1/1996. Protože Trosky jsou i on-line, povídku jsem tam hledal... a nenašel. Nevíš o ní něco? Je chyba v Legii, nebo v Troskách, nebo úplně někde jinde? Karel*

Jdu pátrat a už tuším, jakou povídku najdete v některém z příštích *Interkomů* 😊

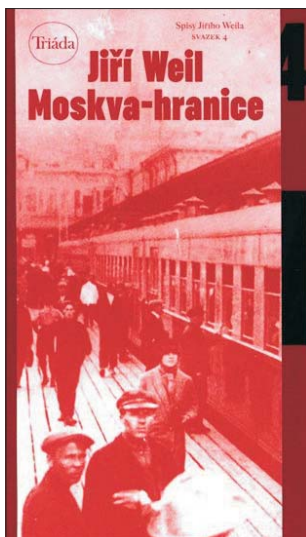
Výsledek pátrání: *Ahoj Karle, dle letmého nahlédnutí byla chyba na Legii, povídka nevyšla v Troskách 1/1996, alebrž 2/1996, už jsem to opravil. Ale OK nejsou ani Trosky online, asi kvůli právům do nich není přenesená rubrika Světová SF, kde zmíněný L. Padgett vyšel.*

● **11. června** po půlnoci poslouchám rozhlas, a zase tam stejně jako včera mluví Filip Turek, a stejně jako včera musím obdivovat jeho argumentační schopnosti. ON o něm mluví jako o člověku, který jen opakuje, co mu někdo jiný napsal. Pokud je to tak, musí mít skvělou paměť a náramnou duchapřítomnost a pohotovost. A papíry, ze kterých možná jen papouškuje (mnohdy říká skoro totéž, co Ondřej ve svých úvodnicích), musel psát někdo chytřejší než naše politické špičky.

A Leonid Křížek poslal definitivní verzi rozsáhlé politologické eseje Franty Novotného *Svět na rozcestí* (Na prahu dalšího kola staronové hry o globální trůn).

● **12. června** konečně trochu dělám na tomhle IK

● **13. června** ztrácím okolo poledne čas na lékařské kontrole, na řadu jsem se dostal se zpožděním hodným Českých drah, s Michaelou jsme plánovali zajít potom na výstavu *Od Michelangela po Callota – Umění grafiky manýrismu*, ale hlad nás přinutil změnit program a zajet nejdříve do MATU na pozdní oběd. Pak jsme se tramvají vrátili na Malostranskou do Valdštejnské jízdárny a setrvali několik hodin obdivováním více než dvou stovek grafík, kreseb, maleb a uměleckých řemesel, šperků a tak... Já už notně ucabrtán jsem to před pátou vzdal a odjel na Břežanku, kde se měl ukázat Franta Novotný, naposledy před úterní operací kyčle. Nakonec Franta dorazil jen chvíli před Michaelou, která na výstavě setrvala, dokud ji nevy-

hnali :-). Já se pochlubil sedmým dílem Kechlibarových *Zapomenutých příběhů* (mluvil jsem o tom, jak obtížné bylo být diplomatem u dvora čínského císaře, více někdy příště), s Frantou jsme probrali nějaká nejasná místa jeho eseje a se všemi ostatními výsledky voleb.

● **14. června** odpoledne vyrazíme s Michaelou do Roztok u Prahy na výstavu *Vojtěch Kubašta: svět pop-up knih*. Asi jste se v dětství také setkali s díly tohoto ilustrátora a grafika, hlavně tedy s jeho trojrozměrnými a pohyblivými knihami. Po ní jsme v pořadu *Poznejte svého překladatele* vyslechli velmi zajímavé postřehy o životě a díle překladatele Jaroslava Zaorálka (1896–1947) od Václava Jamka, Viktora Janíše, Jiřího Pelána, Magdaleny Štulcové, Anny Tkáčové a literárního historika Lukáše Prokopa (Muzeum literatury).

Komentovanou prohlídku výstavy *V zajištění překladu (Jaroslav Zaorálek a jeho nakladatelé)*, která vedle cca 250 Zaorálkem přeložených knih obsahovala další dokumenty z jeho života, jsme stihli jen první čtvrt hodinu, pak nám jel bus.

● **15. června** píše Kiyomi Hirano: *V Japonsku je téměř období dešťů a opravdu je horko a dusno... Ale dnes mám dobrou zprávu. Povídka Šest měsíců in ulna od Jaroslava Veise byla nominována na letošní cenu Seiun, která je u nás prestižní sci-fi cena. (https://en.wikipedia.org/wiki/Seiun_Award) Bohužel nevyhrála, ale moc Vám děkuji za spolupráci!*

A z letiště volal Láďa Dvořák, byl v tom letadle do Řecka, které se půlhodiny před přistáním otočilo a vrátilo do Prahy kvůli prasklému sklu. Komentoval to na CNN Prima NEWS :-).

● **16. června** se u nás odpoledne zastavili Jára a Sargo Míkovcovi, dlouho jsme se neviděli, takže tu byla velká hromada knih, které bylo třeba probrat, a já se Járovi mohl pochlubit, že jsem rozluštil věžeňskou hádanku (vlastně matematickou úlohu) Martina Klímy. Jára a Sargo litovali, že minule neměli víc času na popovídání s Martinem Macáškem, musíme ho přilákat co nejdříve, Emiráty nejsou tak daleko :-).

Nějak jsme přecenili síly a obě strany připravily jídla bezmála jak Vilma na večírek, žili jsme z toho ještě v úterý.

● **17. června** konečně odpovídám Kiyomi a posílám jí pár současných českých SF povídek pro další japonskou antologii.

● **18. června** Franta Novotný dnes podstupuje částečnou kyborgizaci, dostane kovový kyčelní kloub. Já rozesílám výzvu k online hlasování o cenách Ludvík a Mlok klubům, které se nezúčastnily Jarní porady v Březové nad Svitavou.

● **19. června** jsem zajel na poradě redakce Světelných roků do Balounovy restaurace u Břizy. Zkontroloval jsem knihobudku u konkurenčního podniku Eureka a vyšplhal do kopce, kde

jsem při hledání Čápových a spol. narazil na Jolanu Tichou s jejími přáteli ještě z dob jejího účinkování v T-Mobilu.

Ačkoli jsem dorazil s předstihem, většina redakce už si hověla ve stínu na zahrádce, tedy až na Luboše Žižňavského, ten přišel chvíli před tím, než se Standa Čermák a Slávek Švachouček začali zvedat, já se k nim zbaběle přidal, protože to vypadalo na přivalový déšť (který se pak nekonal). Takže jsem jen stihl pozdravit přátele, ukázat knihy Marina Petišky vylepšené ilustracemi AI, dobře se navečeřet a domluvit se trochu se Standou Čermákem o jeho knize. Další sezení je 7. srpna...

● **20. června** chvíli po páté s Michaelou odjíždíme na poslední rozloučení s Vláďou Veverkou. Jeho bratr Vítek s Vláďovými partnery z tanečních soutěží (asi tak z posledních třiceti let) uspořádali neformální obřad pod Vyšehradem (u zábradlí na Rašínově nábřeží, naproti kubistickému domu č. 8).

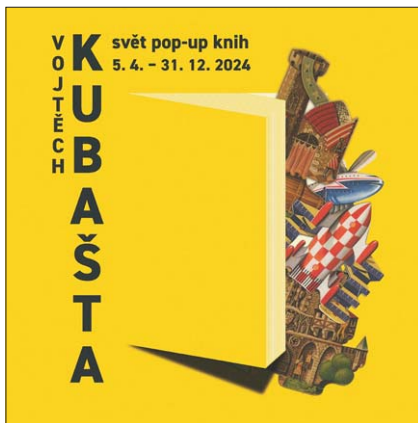
Už od tramvaje jsme stihali Vláďu Kejvala, který se zastavil v Na Břežance, zda se k němu někdo ze štamgastů-pamětníků nepřidá – nepřidal. Společně jsme došli k hloučku vesměs tanečně latinsko-amerických tanců, netušil jsem, že tahle záliba vydržela VV do našeho kmetského věku. Po několika

vzpomínkách, během kterých dorazili Štěpán Kopřiva, Petr Liťoš, Richard Podaný, Ivan Adamovič a Valerie Soukupová, jsme vyráběli lodičky, které se pak pouštěly s trochou Vládova popela po Vltavě. Bohužel se strachu před nějakými zarputilými ekology zvolila organizátorka opravdu hodně rychle rozpuštěný papír, takže když řeknu, že nedoplyl daleko, ještě to přikrášluju. Úspěšnější (co do délky pobytu na hladině) byly bílé růže, které nám rozdala jedna z tanečnic.

Po chvíli se hlouček vzpomínajících a truchlících samovolně rozdělil na scifisty a tanečnice s rodinou, ti druzí zmínění se pak odeberali do nedaleké restaurace U voraře, scifisté vesměs vyrazili na druhou směnu. Předtím jsme stihli probrat osud *XB-1*, Petr se zmínil, že se o něj (o ten osud) zajímal jeden (nebudu jmenovat, ale nešlo o toho přes kulturu) ministr, čtenář a fanoušek SF, ale při pokusu kontaktovat redakci narazil na podobnou míru indolence jako kdysi já, když jsem Vladovi psal o možnosti spolupráce s koncernem ABB při oslavách 100 let R. U. R.

● **21. června** mi zavolala Sargo, jestli se s nimi nechceme svést na večírek ke Klímovým. Samozřejmě jsme to uvítali, jednak hrozil déšť, ale hlavně nám to umožnilo naložit i těžké knihy, se kterými bych se MHD nevěkl.

Tak se stalo, že jsme po čase dorazili jako první a já hned z obrovského hrnce ochutnal Vilmin guláš. Počasí se jevilo být nevyzpytatelným, přišlo jen chvíli, ale pak bylo docela dusno,

tak jsme další dobroty (nemohu nejmenovat Vilminy slatinové šneky a kedlubno-mrkvo-něvím co ještě salát od Sargo) nanosili do salonu, kam brzy dorazili Věra a Vladan Rámišovi, Viktor Janiš s dětmi, Daniel hned začal všem nabízet a vařit kávu, Radovan Zít-ko, Milena s Martičkou (které už bude osm- náct, ach jo) a někdy v tu dobu i hostitel, se kterým jsem probral své řešení věžeňské há- danky a pak jsem jemu i ostatním občas fo- tografujícím ukázal knihu *Fotografických každodenností* Petra Svoreně. A měla úspěch :-).

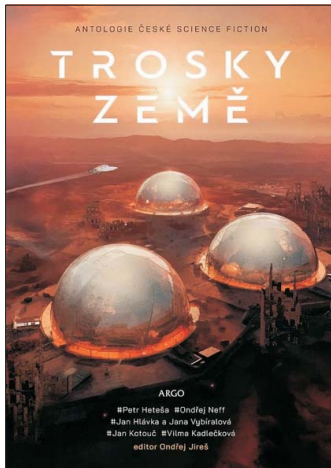
Vladan s Járrou probírali možnosti využití AI v jejich mateřských korporátech, Miša s Věrou zase pokroky Rámišových ratolestí. Vilma podarovala několik přítomných antologií *Trosky Země*.

Pak v marné snaze vysušit terasu na chvíli vysvitlo slunko a společnost se přesunula pod markýzu v naději, že tam bude méně dusno, dle mého nebylo. Mezitím ještě přibyli Honza Va- něk jr., Bára a její dcera Viktorie s kanadským přítelem a Eda s Lucií, takže už chyběl jen hlavní host, kvůli kterému Vilma ve- čírek formálně svolala, totiž spisovatelka Alena Kastnerová. I ta nakonec dorazila a s ní i proslulé brněnské čokodortiky. Ale ani ona nebyla poslední, to tuším připadlo Editě Bromové, kte- ré chvíli trvalo, než mohla opustit děti. Alena s Viktorem narazi- li na společné téma výkonných umělců, totiž výplaty tantiém, a to je tak zabavilo, že u něho setrvali takřka až do našeho od- jezdu kolem půl jedenácté. Jára zítra zase někam běží (tuším 15 km), tak musí alespoň trochu spát :-)

● 22. června se vzpamatováváme z večírku a dojídáme dobro- ty, kterými nás Vilma vybavila na cestu... Dočetl jsem druhý díl *Děti mrtvé Země - Trojzubec*, recenzi najdete na str. 13.

● 23. června zve Leonid na KJV odložený na 3. července a Pe- ter Pavelko posílá info o nominacích ESFS, zatím jen zde: www.facebook.com/share/p/KYA5rizXHTuUAuPP, více v příštím IK.

● 24. června Miša zavolala Frantovi Novotnému, dověděla se,

že už je po operaci docela fit, zjevně se za to čtvrtstoletí, co prodělala něco podobného, felčaři něco nového naučili.

● 25. června jsme s Michaelou absolvovali den otevřených dveří ve VÚV TGM v Podba- bě (mimochodem až dnes mi došlo, že tento zemský okršlek získal své jméno, protože se vynachází pod kopcem/ostrohem Baba). Výzkumný ústav vodohospodářský má více než stoletou tradici (založen tuším v roce 1919) a zabývá se docela hodně problémy, od ochrany raků před invazními americkými druhy až po modelování tisícileté (v případě přehrad desetitisícileté) vody. Zaujalo mě, že hydrodynamické výpočty jsou i na dneš- ních superpočítačích tak náročné, že vyjde laciněji si Vltavu (nebo jiný tok) se splavy, mosty a budovami na březích postavit v měřítku jedna ku sedmdesáti a pak do modelu pustit vodu a koukat (a měřit), co to udělá. Na obrázku dole hydrodynamický model Vltavy.

Na zpáteční cestě se na okně metra objevil nápis: Vánoce jsou tu už za 181 dní. Asi to bylo myšleno jako satira, ale i tak mi to přišlo velmi kruté. :-)

A mezitím někde v Pyšelicích oslavil náš spolupracovník Filip Gotfrid významné životní jubileum. Škoda, že se nám ve zmat- ku příprav před Festivalem fantazie neopodařilo zorganizovat nějakou oslavu, tak snad dodatečně po FF.

Večer pak z LA zavolal Jarda Olša, jr. Od 20. července bude v Praze, musíme něco uspořádat, také bude slavit. A já mu do té doby musím vydat knihu o československých a českých konzulátech na západním pobřeží.

● 26. června kvačíme o něco dříve ke Kosatíkovým na vystou- pení Emila Viklického (klavír) a Pavla Hrubého (basklarinet). Začalo se dříve, protože přímo pod našimi okny od 20:15 probíhal na Hradčanském náměstí Concert pod širým nebem s Českou filharmonií (uváděný Markem Ebenem). Pavel to ko- mentoval slovy: *My začali o půl hodiny dříve a oni nezačnou, dokud neskončíme.*

Ani se nebudu pokoušet popisovat energii pětasedesáti- letého EV, to se musí zažít. Protože je o něm zmínka v knize o českém konzulátu v LA, kterou zrovna Jarda Olša dokončuje, tak jsem se ho zeptal, zda z doby jeho pobytu tam nemá něja- kou historku, vzpomněl si, že mu americký hudebník, který ho do USA pozval, ukazoval rezidenci Generálního konzulátu a ok- no, kam prý za zpěvačkou Peggy Lee, které domek patřil dřív, než jej Československo zakoupilo, lezl Frank Sinatra.

Cestou od Kosatíkových jsme se ještě s Dášou Heřtovou a Petrem Svoreněm zastavili v sousední Kalouskově galerii, kde do 22:00 probíhala derniéra fotografické výstavy Petra Králíka (jeho reportážní fotky od Kosatíkových se občas obje- vují i v IK). Bylo docela dusno, tak Petr Svoreně chtivý pivního osvěžení odlpil taxikáře, objednaného až za půl hodiny, aby nás hodil do Grosseta na Kulaťáku, kde jsme zpracovávali zá- žitky. Asi to bylo intenzivní pro všechny, i Pavel Kosatík pak byl na FB ještě okolo třetí ráno.

Zdeněk Rampas

Patrick S. Tomlinson: Trojzubec

(Děti mrtvé Země – kniha druhá)

O prvním dílu trilogie *Děti mrtvé Země* (na překlad čekají ještě *Děti rozkolu – Children of the Divide* /2017/) jsem něco málo napsal už v posledním Interkomu roku 2023, takže uděláte dobře, když do něho nahlédnete, následující text totiž předpokládá, že jste to udělali 😊.

Autor v pokračování prvního dílu (nazvaného podle místa děje *Archa*) rozehrává mnohé motivy v prvním díle jen naznačené. *Trojzubec* začíná tři místní roky po Vylodění na planetě Gaia v okamžiku, kdy Nespoutaní, se kterými měl Benson tolik problémů v prvním díle, opět dostali svému jménu a bez svolení zbytku kolonie sami navázali kontakt s domorodci obývajícími sousední kontinent.

(K popisu šlamastiky s fanatickými vůdci Nespoutaných, která stála dvacet tisíc životů, se autor vrací odhadují nejméně pětkrát, poprvé jsem to bral jako projev ohleduplnosti ke čtenáři a jeho chabé paměti, v originále vycházela trilogie s roční periodou, další četné výskyty téhož mi už ale přišly jako nedostatek redakční práce.)

Vedení kolonie potom vyšle oficiální delegaci, která má místním představit nové člověčí sousedy. Výprava je ale provázena řadou nešťastných příhod, jejichž nakupení vzbudí pozornost detektivní mysli...

Vedle toho se ukáže, že Země nebyla zničena náhodou, že černou díru, která ji trefila jak kulečnicková koule, někdo vystřelil úmyslně a že je třeba se připravovat na další možný exodus, pravděpodobně v třetím dílu.

Zajímavá je i okolnost, že Tau Ceti nemá plynného obra typu Jupiter, který by vyčistil soustavu od asteroidního bordelu, a tak na planetu celkem často dopadají různě velké balvany, což vedlo k jiným strategiím evolučního přežívání než na Zemi.

POZOR, NÁSLEDUJÍ SPOILERY

Když dočtete *Trojzubec*, tak to vypadá skoro, jako by si autora zavolali na kobereček do SPS, Svazu progresivních spisovatelů, a tam mu řádně vyčinili. Protože v prvním dílu si dovolil opravdu hodně, *Archa* ze Země odlétá nikoli kvůli ekologické devastaci a globálnímu oteplení, ale kvůli útoku z vesmíru. Na lodi pak lidé navíc dokáží žít udržitelně a celkem v míru, žádná rezidua zločinu kolonialismu a kapitalismu ani dědičná vina bílých se tu nijak neprojevují, takže pokus ekoteroristů zničit loď a zabít tak posledních padesát tisíc lidí ve vesmíru nevyznívá nijak pozitivně, i když to udělali v rámci dnes tak oblíbené předběžné opatrnosti, aby ochránili domorodce na Tau Ceti G před inherentním zlem přežívajícím v lidském rodu. Navíc jeden z podezřelých, který ze sobeckých pohnutek zdržoval vyšetřování, byl gay, navíc s čínským jménem...

To *Trojzubec* už je psán zcela v té jediné správné linii, padouši jsou vesměs kapitalisté či lidé toužící po bohatství, nešťít se ani vraždy a chtějí vyhnat domorodce z území, kde objevili

velká naleziště vzácných kovů. Naopak domorodci jsou vstřícní a první skupinu lidí přijmou ochotně mezi sebe a i ten nejagresivnější z nich po čase, když pozná, že mezi lidmi jsou i nesobecké charaktery, které respektují jinakost, prohlédne, překoná svou předsudečnou nenávisť a přijme mezirasové bratrství. A zmíněný gay se polepší a velice pomůže s dopadením padoušstva.

Naopak ještě nedávny macho Benson dává na straně 368 trojphlavním domorodcům emancipační lekce a nedá se zmást ani pohlavním di-, vlastně trimorfismem:

„Co se změnilo?“ [ptá se EMzák Kexx na rovnost pohlaví].

„Člověkové se změnilí, Kexxi. Přestali ženy chránit a prostě je nechali, ať konají, jak samy uznají za vhodné. Ženy lze najít mezi našimi největšími vůdci, válečníky, všude.“

„Takže ony se změnily, protože dostaly nové úkoly?“

„Ne, Kexxi. O tom právě mluvím. Ženy se nezměnily. Vždycky byly schopné vést nebo válčit. Ale ty příklady byly zapomenuty nebo záměrně zatajeny. To, co se změnilo, nebyly ženy, ale muži...“

Roztomilé je i důsledné používání speciálních emzáckých zájmen *wze* a *wzeu*, nepřipomenou vám pronouns autorových nebinárních spoluobčanů *they* a *them*?

Jako bonus obsahuje kniha i krátkou povídku o tom, jak se praotec Benson neférově vetřel na palubu generační lodi *Archy* a stal se zakladatelem po zásluze ostrakizovaného párijského rodu. Povídka se dá číst různými způsoby, buď jako ukázka bezcharakternosti lidí, kteří se bohatí už narodili, nebo jako chvála různorodosti, protože je možné, že některé vlastnosti, které umožnily Bensonovi být dobrým hráčem fotbalu a pak i policajtem, byly právě vlohy, které praBenson vyřadily ze seznamu lidí určených k záchraně.

Příklad Miroslavy Polové občas zadrhne, ale ne tak, aby to při čtení oddychové dobrodružky nějak podstatně vadilo, horší je to, když občas nepochopí věcnou stránku (doufám tedy, že to blbě nebylo už v originálu), jako když je zaplnění prostoru inertním plynem popsáno jako odstranění kyslíku z kabiny. Nehledě na výše napsané si i další díl rád přečtu, jen doufám, že se rozsah knihy opět nezvětší, *Archa* měla pohodových 336 stran, *Trojzubec* už 456 (tedy včetně bonusové povídky) 😊.

Zdeněk Rampas

Patrick S. Tomlinson: *Trojzubec*, Triton 2024, překlad Miroslava Polová, 456 str., 399 Kč, u nakladatele jen 280 Kč

Odposlechnuto

Viděl jsem budoucnost a víš, jak vypadá? Jako stará panna, co posedává v běžovém pyžamu a pije koktejl z banánů a brokolice.

Demolition Man

Jiří Olšanský: Stařec a vesmír

Tak už je to jisté. Zůstal jsem poslední. Už jsi to, Nestore, dokážal! Dneska jsem se dověděl od Pečovatele, že ta stařena ze sekce H12 konečně zemřela. Myslím, že se jmenovala Charlota a ve své sekci přežila všechny vrstevníky. V posledních dvou letech jsme soupeřili o délku dožití pouze my dva. Bylo v tom trochu traumatizující řevnivosti, ale vyhrál jsem já.

Jsem tedy konečně sám, definitivní vítěz, i když mi není jasné, jaké ze svého prvenství budu mít výhody. Můj Pečovatel mi na oslavu úspěchu uspořádal slavnostní večeři. Skládala se z keksů různých exotických chutí, od chuti čerstvého dančího masa, přes chuť chilli papričky až po chuť jablečného štrúdlu. Všechno to vonělo náramně, ale sotva jsem něco ochutnal, protože můj žaludek už nebyl zvyklý na orální příjem potravy. Více než sto cyklů se stravuju výhradně nitrožilně.

Můj Pečovatel mi při tomto hodokvasu dělal společnost a bavili jsme se nenuceně o minulosti, o mých mrtvých společnících, kteří zemřeli dávno před Charloutou. Bylo jich 59 jen v sekci H7. Je to trochu zvláštní uvědomit si, že jsme se narodili všichni zároveň, ale konec našeho života měl tak velký časový rozptyl. Nejdříve jsem zůstal já. Můj Pečovatel si chtěl samozřejmě zásluhu o moji dlouhověkost přičíst sobě, jako by neexistovaly genové predispozice. Na těch přeče záleží nejvíc. Nechtěl jsem se s ním o této otázce přít, třebaže dávno vím, oč tu běží.

Můj Pečovatel je divný morous. Je pečlivý, když mě obsluhuje, ale při každém pohybu vrže. Uznávám jeho zásluhy. V jeho útrokách jsem se narodil, dokonce mi poskytoval tekutou potravu v kojeneckém věku. Nevím, jestli bych mu měl být za to vděčný. Vždyť to patřilo k jeho samozřejmým povinnostem.

Moc toho nenamluví. Občas je ironický, když se zmiňuje o mém postavení v Dutozemi, třebaže jsem jasně vyhrál soutěž v délce dožití. Snad bych si zasloužil větší ohledy. Jen díky mně má stále práci, zatímco ostatní Pečovatelé přestali fungovat současně se svými patrony. Zlobí mě, že ke mně nepocítuje větší respekt, ale co se dá dělat.

„Myslím si, Nestore, že na svůj život můžeš být celkem hrdy,“ pochválil mě vlašně Pečovatel.

„Samozřejmě. Vždyť jsem se dožil 9212 cyklů. Jsem jasným rekordmanem v délce života,“ souhlasil jsem.

„Máš to spočítané přesně?“ ušklíbl se můj Pečovatel, jako by takové číslo nepovažoval za žádné vítězství. Nerozuměl jsem mu. Vzhledem k naší těsné provázanosti jsem předpokládal, že je stejně starý jako já. On samozřejmě nikdy nebyl dítětem, dospělým mužem ani starcem. Tak to u Pečovatelů chodí. Ale já, na rozdíl od Pečovatele, nevízu.

Během svého dlouhého života jsem dělal různé věci, ale s přibývajícím věkem a s tělesnou ochablostí jich ubylo. Teď už se jen zabývám čísly. Neustále něco počítám. Někdy se držím za zápěstí a počítám tep svého srdce, počítám frekvenci dechu, měřím množství vyloučené kapaliny z močového ústrojí, jindy před spaním, když ležím v posteli, počítám stařecké skvrny na své hrudi. To stálé počítání mě udržuje v duševní kondici. Ve sváteční dny sedím v invalidním vozíku pod průzorem kabiny a počítám hvězdy. Jejich postavení se postupně

mění, ale tak pomalu, že mi žádná hvězda neunikne. Za dobu svého života jsem napočítal v galaktickém prostoru, vně Dutozemě, 8 612 hvězd.

Právě na základě pohybu světelných bodů ve vnějším prostředí jsem odvodil, že se Dutozemě pohybuje. A Pečovatel mi mé zjištění potvrdil. Pochopitelně se nabízí otázka, jestli ten pohyb má nějaký záměrný smysl, nebo je bezcílný. Ptal jsem se na to Pečovatele několikrát, ale zatím mi neodpověděl. Tváří se, že to neví, ale naznačuje, že by mě ta odpověď příliš rozrušila. Nevím, co je špatného na tom, že jsme stále na cestě. Spíš by mi vadilo zůstat stát na místě..., bez cíle, bez naděje.

Když večer nemohu usnout a trápí mě nespavost, sním o tom, že příští cyklus, hned po probuzení, se stane něco významného. Představuju si to tak, že jedna hvězda už nebude vzdálená, jako zářivý bod v prostoru. Naopak, bude tak blízka, že poznáme, co je zač. Pak se teprve ukáže, jaký naše cesta měla smysl. Nevím, kolik cyklů mi ještě zbývá. Je mi jasné, že nejsem nesmrtelný, ale předpokládám, že se toho významného okamžiku dočkám. Alespoň já, když už ne ostatní. Vždyť jaký smysl by měla cesta prázdné Dutozemě, bez nějaké posádky.

Je zvláštní, že můj Pečovatel se o tuto klíčovou otázku vůbec nezajímá. Chtěl jsem na toto téma zavést řeč a tak jsem se ho zeptal:

„Jestlipak víš, Pečovatel, kolik v Dutozemi žilo lidí?“

„To není tak složité spočítat,“ odpověděl mi s povzděchem. „V Dutozemi existuje dvacet krajů, ve kterých se narodilo třicet párů lidí v každém. Dvacet krát šedesát je tisíc dvě stě osob.“

„Špatně!“ řekl jsem vítězně. „Nesmíš zapomínat, že v sekci 4 a 18 byly páry neúplné. Něco se tam pokazilo, takže správný výsledek je 1198 osob.“

„Jsi v počítání opravdu dobrý,“ pochválil mě Pečovatel. „A také máš dobrou paměť. To má svůj význam, až budeš muset udělat důležité rozhodnutí.“

Pochopitelně jsem se zeptal: „Jaké rozhodnutí?“

„Důležité! Máš na své rozhodnutí ještě pár cyklů čas. Ale ne příliš dlouho, aby se nedalo nikým zpochybnit, že jsi své rozhodnutí udělal po zralé úvaze, zdravý na duchu i na těle.“

„Vůbec ti nerozumím,“ napomenul jsem Pečovatele.

„Nechme toho! Ještě nenastal čas, abych ti všechno vysvětlil. Dneska oslavujeme tvoje vítězství v délce dožití. Upřímně ti řeknu, že jsem rád, že jsi vyhrál ty, a ne Charlota z kraje *Homidia 12*. Byla to hádavá stará ženská. Její Pečovatel s ní měl neustálé potíže.“

„Také jsem rád, že jsem vyhrál,“ řekl jsem, i když mou myslí přeběhl stín pochybností, jestli jsme v Dutozemi důležitější my, nebo naši služebníci.

+

Po tomto slavném dni, který jsem si opravdu užil, další cykly už nebyly tak příjemné. Upadl jsem do stavu zhoubné osamělosti. Bylo to zvláštní. Třebaže jsem se s Charloutou už nekonečně množství cyklů nestýkal, pomáhalo mi vědomí, že kdybych chtěl, mohl bych zamířit do sekce H12 a promluvit si s ní. Teď mi opravdu chyběla. Vzpomínali bychom na staré časy, kdy

jsme ještě nebyli odkázáni na invalidní křesla ani na infuze. Kdy jsme si veesele užívali.

Byla to zvláštní myšlenka, že také Charlota byla kdysi mladá holka. Měla své sny a svoje touhy. Pak se to změnilo. Kdo by dokázal vysvětlit, proč procházíme neustálou proměnou, zatímco například Pečovatelé nestárnou? Jediná útěcha je v tom, že jejich funkce je navázána na náš život. Jestliže někdo z nás zemře, jeho Pečovatel si to odskáče nehybností.

Nutně se do mé mysli vkrádala otázka, kdo to tak zařídil. Nejsem schopen o té věci říct nic rozumného, mám pouze tušeni, že všechny záhady Dutozemě spolu souvisejí. Teď, když jsem zůstal poslední, mě drží při životě pouze naděje, že naše cesta brzy skončí a alespoň některá tajemství se mi odhalí. Jen musím být trpělivý.

Abych nějak zabil čas, znovu jsem přepočítával hvězdy, které vidím průzorem své kabiny, a objevil jsem čtyři nové. Nejméně stejný počet však zase zmizel. Byl to další nepochybný důkaz o tom, že se Dutozemě pohybuje. Rád bych tu skutečnost někomu oznámil, ale nerad bych se od Pečovatele dočkal odpovědi:

„A co má být?“

Takže jsem si své poznání nechal pro sebe. Byl jsem právě uprostřed cyklu a tak jsem se díval, jak mi průhlednou hadičkou vplouvá do žíly dnešní výživa. Měla zelenou barvu. Po takové infuzi jsem vždycky po zbytek cyklu ochablý a úplně bledý. Ale Pečovatel mi tvrdí, že ten zelený neřád prospívá mému zdraví. Tak proč je mi stále hůř?

V takovém stavu se nejsem schopen pohnout, proto alespoň poslouchám audioknihy. Výběr těch říkanek mám velký, ale většinu slov nerozumím, takže se vůbec nezlobím, když se obsah audioknihy podstatně zkrátí. Čteci zařízení mi teď upravilo „Život a zvláštní dobrodružství Robinsona Crusoe, námořníka z Yorku“ do desetiminutové verze. Trpělivě jsem ten příběh poslouchal a pochopil jsem, že pojednává o „osamělosti“ jednoho člověka na nějaké planetě. Jeho osamělost dávám do uvozovek, protože když jsem se nechal poučit o tom, kdo je to Koza, Králík, Papoušek nebo Komár, došel jsem k názoru, že Robinson měl kolem sebe příjemnou společnost. Zvláště Komár mi připadal jako velice zábavný společník osamělého muže. Kéž bych byl na jeho místě.

Na konci cyklu, těsně před usnutím, jsem upadl do hluboké deprese, ze které mi musel můj Pečovatel pomoci další infuzí. Tentokrát v oranžové barvě.

+

Dnes mi můj Pečovatel oznámil, že můj zdravotní stav se opět zhoršil. Je prý to zvláštní. Dokud jsem soutěžil s Charloutou o délku dožití, vypadal jsem na svůj věk zachovale. Ale po mém vítězství, během posledních osamělých cyklů, došlo ke zhoršení. Něco se v mém těle zlomilo a nedá se napravit.

Poslouchal jsem ty informace nerad. Vždyť kdo by se těšil na smrt? Mou jedinou útěchou bylo, že jsem dosáhl věku 9301 cyklů, což byl absolutní rekord. Mluvil jsem s Pečovatelem o tom, že by se ten úspěch měl nějak zaznamenat, jako trvalá připomínka toho, jak úspěšně jsem svůj život prožil. Na stěně mé kabiny by se skvěle vyjímal pamětní tabule.

Byl jsem nemile překvapen, když Pečovatel neprojevoval ohledně tohoto záměru žádné porozumění. Je prý to zbytečné a s ohledem na příští generace nemístné.

Teď jsem se opravdu rozzlobil. O čem to Pečovatel mluví? Nevyrhl jsem snad soutěž v délce dožití? A co má být ta příští generace? Nikdy dřív jsem o ní neslyšel. Nemí už na čase, aby mi můj strážce prozradil všechna tajemství? Na jakou dobu to chce odkládat, když mi moc cyklů nezbyvá?

Můj Pečovatel si to chvíli rozmýšlel, ale nakonec musel uznat, že moje výtky jsou oprávněné. Opravdu už nebylo na co čekat.

„Nestore, řeknu ti všechno. Ale už dopředu předesílám, že to nebude veselé povídání,“ řekl mi.

„Ani nic veselého nečekám,“ řekl jsem povadlým hlasem.

„Tedy předně: tvůj rekord, kterým jsi překonal všechny své současníky, není nic ohromujícího. Ve skutečnosti odpovídá přibližně 25 pozemským rokům. Je to nejméně o tisíc cyklů méně, než se dožila předchozí generace, která se kdysi narodila v Dutozemí.“

„Jaká předchozí generace? O čem to mluvíš?“ zašeptal jsem sklesle. Srdce mi rozčilením divoce skákalo v hrudi.

„Teď přejdu k vysvětlení toho podstatného,“ pokračoval Pečovatel. „Na počátku všeho bylo něco jako Robinsonův tropický ostrov, kde žili lidé. Není důležité vysvětlovat, co se na něm pokazilo. Jestli to byl oheň, nebo sucho, nebo přelidnění. Důvody sice znám, ale jejich vysvětlování by zabralo tolik času, že bys to nemusel přežít. Bylo rozhodnuto, že se alespoň někteří lidé někam odstěhují. Ale nebylo jednoduché vybrat vhodné místo. Musíš pochopit, že Robinsonovy ostrovy jsou ve vesmíru velice vzácné. Nejbližší, trochu solidní svět byl Kepler 186f ve vzdálenosti 580 světelných let.“

Začala se řešit otázka, jak tam člověka dostat. Možnosti byly dvě. Buď se pohybovat velmi rychle, aby čas ubíhal pomaleji, nebo prodloužit život člověka. Obě se ukázaly jako ne-reálné. Rychlost blízkou rychlosti světla se dosáhne velice nashodno a prakticky je to nemožné. Ale i lidský život má svoje omezení. Při velkém pokroku v medicíně se délka dožití zastavila na dvou stoletích. Když se propočítala možná rychlost velké kosmické lodi, tedy Dutozemě, došlo se k době letu 10 000 roků, tedy 3 650 000 cyklů... Nestore, jsi schopen mě sledovat?“ zeptal se Pečovatel a tím mě rozčilil ještě víc. Snažil se snad pochybovat o mých matematických schopnostech?

Ovšem hodnota 3 650 000 cyklů mě opravdu ohromila a připadala mi neskutečně velká. Jestliže já jsem dosáhl pouze 9301 cyklů, znamená to, že jsme teprve na samém začátku cesty?

„To bych ani neřekl,“ odpověděl na moji úvahu Pečovatel. „Jsme zhruba v polovině.“

„Jak je to možné,“ divil jsem se.

„Napřed musím vysvětlit, že se dlouze zkoušela věc, která se jmenuje hibernace. Byla to oblíbená finta autorů fantastických knížek. Bohužel se ukázalo, že člověka nelze zmrazit, aniž by se poškodil jeho mozek. Lze snad jeho tělo ochladit na teplotu medvěda, aby prožil v polospánku zimu, ale ne hibernovat 1000, ani 100, ani 10 roků. To prostě nejde.“

Po tomto trpkém zjištění někoho napadlo, že to, co nelze udělat s dospělým člověkem, lze snadno udělat se zárodkem člověka. To se ukázalo jako skvělé řešení. Zmrazování embrya je jednoduché a i po deseti letech je plně životaschopné. Pak zbývalo pouze vyvinut zařízení, které by nahradilo ženskou dělohu. Také to se úspěšně podařilo. I tomu jsi, Nestore, porozuměl?“

„Jasně! Pokračuj dál, ať mám to nejhorší za sebou. Začínám chápat, že také toto řešení přináší nějaké problémy,“ vyzval jsem Pečovatele.

„Přesně tak. Ukázalo se, že ani embryo nelze skladovat neomezenou dobu. Bylo spočítáno, že funkční zárodek vydrží být zmrazený v ideálních podmínkách asi tisíc roků. Pak se musí nějak obnovit. Je důležité pochopit, že nejde o uchování jedince, ale o zachování celého rodu, což vyžaduje genovou rozmanitost. Embryí, schopných života, muselo být nejméně tisíc. Tím také zanikla možnost vytvořit člověka z uchovaného genomu, protože tato technika je mnohem náročnější než funkční nápodoba dělohy.

Z toho vyplynula nutnost rozdělit cestu na etapy, zhruba po tisíciletí, kdy se z embrya narodí děti, které v dospělosti přirozenou cestou obnoví zárodečný materiál. Je to dostatečně jasné?“

Těžko se to poslouchalo. Moje srdce zoufale bušilo, těžko jsem dýchal a dělaly se mi mžítiky před očima. To však neznamenalo, že bych nic nepochopil. Už jsem věděl, že jsem pouhý mezičlánek ve složitém a hlavně dlouhodobém řešení starého problému. Sotva jsem byl schopen se zeptat na svoji úlohu v tomto řetězci. Jestli jsem naplnil očekávání svých vzdálených předků.

„To bys měl vědět sám, co jsi dělal ještě před zhruba pěti lety, kdy jsi ještě mohl. Faktem je, že kvalita odebraných embryí se snížila a jejich počet se zmenšil. Ani jsme nenaplnili všechny umělé líhně, které byly k dispozici.“

Zeptal jsem se, co by se stalo, kdyby ženám embrya zůstala, i když jsem odpověď tušil.

„Pravděpodobně by se narodilo dítě. Ale to jsme nemohli dopustit. Dutozemě nemá dost zásob pro nežádoucí generaci cestovatelů,“ vysvětlil mi Pečovatel.

„Takže všechno proběhlo podle plánu a o zrození příští generace za tisíc let je už postaráno?“

„Ne tak docela,“ řekl Pečovatel. „Narodil ses do šesté mezigerace a sám vidíš, jak to s vámi jde z kopce. První mezigerace na kosmické lodi byla úžasná po tělesné i intelektuální stránce. Všechno pochopila a skvěle spolupracovala s Pečovatelem na grandiózním projektu. Bylo pro nás potěšení s takovými lidmi spolupracovat. A vidíš, jak to vypadá nyní. Jsi starý 25 roků a už jsi stařec. Nejsi schopen si přečíst knížku, protože

ses nenaučil abecedu. A počítáním jednoduchých čísel všechno nezachráníš. A to jsme teprve v polovině cesty. Děsím se toho, jak bude vypadat příští generace za tisíc let.“

„Takže se Dutozemě na Kepler 186f nikdy nedostane?“ zapípl jsem svou otázku.

„To by byla přece hrozná škoda. Takové úsilí, takové náklady!“ řekl Pečovatel.

„Tak jak tedy?“

„Stačí, aby člověk pochopil, že se do vesmíru vůbec nehodí. Je křehký, náročný na zdroje, žije krátkou dobu a nedá se vypnout. Aby měla jeho mise úspěch, musí být nahrazen. Jakmile lidské cíle převezmou Pečovatele, půjde všechno jako po másle.“

„Je ještě nějaké jiné řešení?“

„Celou dobu vysvětluji, že není. Poslední živý člověk jsi ty, a už ti moc času nezbyvá. A nekvalitní embrya budou z Dutozemě odstraněna. S tím už se nedá nic dělat.“

„A co vlastně potřebujete ode mě?“ zeptal jsem se s posledním výdechem, protože jsem tušil, že mi celou historii Pečovatel nevykládá bezdůvodně.

„Jsi poslední živý člověk. Tím pádem jsi jediným zplnomocněným zástupcem lidstva. Potřebovali bychom malíčké potvrzení, že souhlasíte s naším náhradním řešením. Jeden Pečovatel nikdy neví, kdy se takové potvrzení může hodit. Jestli nejsi schopen se podepsat, stačí udělat tři křížky a otisknout palec.“

Konec

Odposlechnuto o definici krajní pravice

Žádná taková definice samozřejmě není. Jako etalon slouží hitlerismus a zavírají se přitom oči, že jeho prapor byl rudý a partaj měla v názvu socialismus.

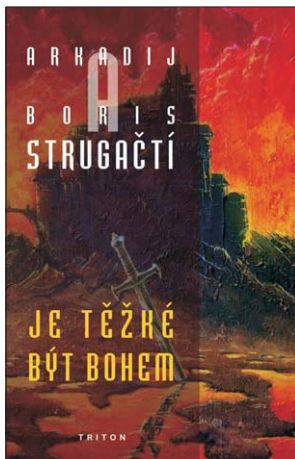
Viděli jsme to i v poslední předvolební kampani. Krajnosti přirozené existují, ve všem, v politických názorech také. Pokud ale se pohybujete v levém pásmu, můžete si vykračovat jako na špacír a žádné nebezpečí vám nehrozí. Jako by se vlevo táhlo zábradlí, které vám zabrání spadnout do propasti obecného opovření. Vlevo si můžete dovolit cokoli. Tleskejte Hamásu za to, že pekl v troubě děti, sympatie levice budou na vaší straně, protože nepřítel mého nepřítele je přítel a my, co jsme vlevo, usilujeme za lepší svět bojem proti systému.

Vpravo žádné zábradlí není. Tam musíte našlapovat velmi opatrně a kupodivu, čím více západně se ocitnete, tím obezřetněji vyhledávejte půdu, kam šlápnete. Viděli jsme to při kampani. Výrazně se v ní projevoval Alexandr Vondra. Pro mě je to střízlivě uvažující realista. Ale pro takovou Apolenu Rychlíkovou? Vondra inklinuje ke krajní pravici, prosazuje represivní politiku zahrnující potírání opozičních hlasů, poučila nás v rozhlasu. A šup s ním do jámy opovření!

Ondřej Neff

Hamlet z Arkanaru

Okolnosti vzniku románu, jež jste právě dočetli, vylíčil Boris Strugackij v předmluvě k této knize, jakožto která posloužil příslušný *Komentář k uplynulému*, jeden z dlouhé řady autobiografických a bibliografických textů. Co k tomu dodat? Ano, skutečně nic nevěstilo změnu počasí. A autoři skutečně byli mladí a plní elánu, v zemi, v níž se, jak se teď zdálo, skutečně „žilo veseleji“ a každá jejich nová kniha se setkávala s vřelým čtenářským přijetím... Nebylo tedy vůbec překvapivé, že se Arkadij a Boris Strugačtí rozhodli napsat veselý dobrodružný příběh plný všemožných avantýr a vtípků, s mušketýry a piráty; příběh s pozorovatelem ze Země na cizí planetě, který „si pronajímá byt u pana Bonacieux a věnuje se chození po městě, návštěvám šlechticů, popíjení v krčmách, šermířským soubojům (ale nikoho nezabíjí, dokonce ho začne provázet taková pověst), běhání za ženským apod.“. Toto napsal Arkadij Strugackij svému bratru Borisovi v březnu 1963, kdy spoluautoři začínali diskutovat o podobě svého nového románu *Sedmé nebe*.

A vtom se počasí náhle pokazilo. Začalo to zdánlivými maličkostmi – kritickými poznámkami ohledně „patlanic“ malířů-abstrakcionistů –, ovšem již o několik měsíců později se strhla taková průtrž mračen, až mnohým najednou připadalo, že se celý filmový pás života roztočil opačným směrem. Metody boje s formalismem (a dalšími „ismy“ v kultuře a umění) byly vypracovány již ve 30. letech a dinosauri proletkultu a socialistického realismu s gustem demonstrovali jejich účinnost na mladých a „zpychých“ mistrech pera, štětce a dláta. 26. března 1963 se konalo zasedání sekce vědeckofantastické a dobrodružné literatury, během něhož se A. P. Kazancev ostře pustil do literárního abstrakcionisty Genricha Altova, který se ve své knize opovážil zpochybnit Einsteinův axiom rychlosti světla, čímž se, tedy alespoň dle názoru ctihodného spisovatele, provinil podporou fašismu (logika hodná buldozeru!). Po oné zkušenosti již Arkadije Strugackého, který předtím razil myšlenku románu „bez současných problémů v celé jejich nahotě“, nebylo třeba dlouze přesvědčovat o tom, že schovávat se ve věži ze slonoviny teď absolutně postrádá smysl.

Tato doba se pro bratry Strugacké stala časem trýznivého uvědomění prostě si jistých pravd, které mohou dnes, s odstupem let, působit právě a jasně, ovšem tehdy ani zdaleka tak zjevné nebyly. Arkadij a Boris pochopili, že nemá smysl dělat si jakékoli iluze ohledně cílů a úmyslů mocenských struktur a že se smysl, který termínu komunismus přikládali spisovatelé (tedy svobodný svět tvůrčích lidí), razantně liší od toho, jak ho vnímají ideologové, pro něž je na komunismu nejlepší to, že v něm lid svorně plní každé nařízení strany a vlády a jakýkoli úrok stranou se považuje za pokus o útek.

Uvědomili si rovněž, že ukazatelem svobody ve společnosti je vztah vládnoucí moci k tvůrčí inteligenci. V polských literár-

něvědných textech jsem narazil na zajímavou metaforu. Při líčení období socialistického realismu se tam o vládnoucí moci často píše coby o „mecenášovi“. A ano, je pravda, že těm, kteří politiku strany a vlády vnímali „správným“ způsobem, se skutečně dostávalo štedré podpory. Na rozdíl od klasického mecenášství to ovšem jen u podpory nekončilo. Lidé, kteří zůstávali mimo kvadraturu kruhu ideologických direktiv, začínali být šikanováni. Strugačtí se rozhodli ukázat, k čemu může takovýto postup vůči tvůrčím lidem vést, a naznačit „plešatému tupci“, že neohranané lavírování a podpora nízkých choutek zpravidla končí vládcovým sesazením. Tato narážka však zůstala bez odezvy a celá prognóza se pak do puntíku naplnila v říjnu 1964, kdy byl Chruščov zbaven veškerých funkcí. (Lidé si z historie naneštěstí neumějí vyvodit ponaučení, a tak se tento scénář bude o čtvrt století později opakovat a ve šlépějích „největšího milovníka kukuřice“ se vydá také Michail Gorbačov.)

K tomu ovšem dojde až později, zatímco nyní Strugačtí operativně sestavují autorský plán *Pozorovatele* (někdejšího *Sedmého nebe*) a pouštějí se do jeho realizace. Práce jim jde pěkně od ruky – v dubnu mají hotový plán a již v červnu 1963 je dopsána první verze románu, který mezitím stačil znovu změnit název. Časopis Moskva knihu odmítl publikovat se shovívavým odůvodněním, že fantastiku neotiskuje; až překvapivě snadná však byla její cesta k vydání v nakladatelství Mladá garda, o níž se ovšem zřejmě postarala především obratná politika báječné redaktorky Běly Grigorjevny Kljujevové. 25. května 1964 se tedy nová sbírka Strugackých, obsahující mimo jiné také nový román *Je těžké být bohem*, dostává do tisku.

Dodnes si pamatuji, jak trýznivé bylo mé první seznámení s touto knihou. Když jsem přišel navštívit svého kamaráda Sašu Lukašina, který tehdy pobýval u nás na vesnici, spatřil jsem ho, jak se zaujetím čte jakousi knihu a přitom čas od času kníká nadšením. Poté, co mi na vteřinku ukázal obálku, si mě již nevšiml, a tak jsem musel celé hodiny chodit okolo něj a čekat, až na mě přijde řada se čtením. Ale zato pak se mi dostalo sladké odměny...

A nebyli jsme v tom sami. Kniha si ihned získala uznání té nejširší čtenářské veřejnosti. Dle průzkumu, který v roce 1967 provedl Klub fanoušků fantastiky na Lomonosovově univerzitě v Moskvě, se román *Je těžké být bohem* zcela suverénně umístil jako první, a to ve všech dotazovaných skupinách (žáci, studenti, literární kritikové a novináři, spisovatelé fantastiky, badatelé a vědci; dohromady 1400 respondentů). Každý na knize obdivoval něco jiného: poutavý námět, dobrodružství, výpady proti totalitě, jazykové perličky či neotřelý styl. Četné výrazy a obraty („Nevidím důvod, proč by urození donové...“, „máchle čvachtnout po marastech“ atd.) se mezi fanoušky n dlouho staly něčím na způsob tajného hesla, sloužícího k odha-

lování „našinců“; stačilo pronést nebo rozpoznat jednu z těchto frází, abyste si získali sympatie svého společníka. Román i dnes, téměř šedesát let po svém vydání, budí emoce a vyvolává řadu diskusí a sporů...

Musím rovněž poznamenat, že kniha *Je těžké být bohem* byla přeložena do 26 jazyků, což z ní v zahraničí dělá jedno z nejznámějších děl ruské fantastiky, které co do počtu vydání v cizině zaostává pouze za dalším románem bratřů Strugackých – slavným *Piknikem u cesty*. Pravda, nutno dodat, že se v překladech nezdívá setkáváme s pokřiveními významu, určitou zkratkovitostí a zjednodušováním...

Zdále ne všichni ovšem *Je těžké být bohem* přivítali s nadšením. Ideologický systém, který v té době v Sovětském svazu panoval, si v románu nemohl nepovšimnout jistých znepokojivých odchylek od ústřední stranické linie, a tak zareagoval odpovídajícím způsobem. V programovém článku z pera významného představitele „realistické fantastiky“ V. Němcova *Pro koho píší autoři fantastiky?*, který vyšel v listu *Izvestija*, byli Strugačtí obviňováni z toho, že ve své knize vystupují proti poskytování pomoci „zaostalým národům“, že používají „nerozumitelnou hatmatilku“ a že líčí „opilecké orgie a pochybné avantýry“. Na obranu Strugackých vystoupil spisovatel I. Jefremov, který Němcovy argumenty označil za „nejapnā obviňování“. Řada dopisů podporujících stanoviska Strugackých se tehdy navíc zřejmě neprobojovala na stránky tisku. (Až mnohem později byl publikován dopis známé překladatelky Nory Gal, pocházející právě z této doby, v němž Nora velice přesvědčivě dokazuje přiměřenost a originalitu stylu Strugackých, o němž se tak nelichotivě vyjádřil V. Němcov.)

Na Strugacké ale dopadly i koule větší ráže. Akademik J. Francev se ve svém článku, otištěném rovněž v listu *Izvestija*, rozčiloval nad tím, jak vůbec lze takto svévolně zacházet s naprosto základními a skálopevně danými pojmy marxismu a leninismu. Co to má znamenat, že se v „progressivním“ feudalismu zničehonic objevují fašistické úderníky? Obdobné argumenty ve stylu „sice mimo mísu, ale zato pádně“ se také později velice horlivě používaly při napadání knih Strugackých i dalších autorů fantastiky, kteří se ve svých dílech dotýkali soudobých problémů. Ovšemže si kritikové netroufali vyslovit to, co intuitivně cítili (konkrétně že socialistické zřízení zůstává v praxi zřízením feudálním), ale mnohdy se snažili obhajovat středověký feudalismus, přičemž se schovávali za standardními formulami ideologických dogmat.

Ani mezi těmi, kteří knihu přijali, však nepanovala svornost. Největší neshody se týkaly výkladu závěrečného selhání Antona-Rumaty. Anatolij Britikov měl za to, že Rumata udělal to, co udělal, protože „neopanoval svou osobní zášť vůči donu Rebovi“, a odsuzoval jej za to. Zato Jevgenij Nějolov naopak napsal, že Rumata již v té době přestal být „bohem“ a „komunardem“, ale že se stal Arkananem, že sdílel osud celého Arkanaru, a tedy nemohl jednat jinak. Kdo z nich má pravdu? Ve skutečnosti ovšem podstata otázky tkví v něčem docela jiném. Budeme-li na *Je těžké být bohem* nahlížet jako na pokračování utopie o Polední XXII. století, pak nám nezbuďte než souhlasit s Teorií nenásilného ovlivňování, kterou přijali za svou pracov-

níci Ústavu experimentální historie, čili souhlasit s tím, že „mlýny historie melou pomalu“, že veškeré pokusy změnit běh arkanarských dějin hrubou silou postrádají smysl a že selhání Antona-Rumaty je neomluvitelné a ryze odsouzenihodné. Odpovídá však tento výklad autorskému záměru? Mně osobně připadá, že *Je těžké být bohem* svědčí o tom, že se autoři již rozloučili s iluzemi o utopii komunistické budoucnosti a že četné narážky v textu mají čtenáři napovědět, že pohádka o Arkanaru zcela bezprostředně souvisí s naší současností i naší nedávnou minulostí.

Velice zajímavý výzkum provedl ve své studentské diplomové práci Konstantin Rubljov, který detailně prostudoval celý svět Arkanaru. Podařilo se mu prokázat, že tento svět tak, jak je popsán, nemůže odpovídat žádné konkrétní pozemské historické epoše a že se ve skutečnosti jedná o mistrovsky poskládanou mozaiku nejrůznějších údobí a částí světa; jde tedy o zcela fiktivní pozadí, vytvořené za účelem vyřešení spisovatelského úkolu. Rubljov dospěl k závěru, že veškeré výtky adresované autorům v souvislosti s porušováním dogmatických zákonů společenského vývoje postrádají smysl, jelikož *Je těžké být bohem* představuje z literárního hlediska hlavně podobnost. (O mnoho let později, v roce 1995, Nik Perumov, vycházející z podobných předpokladů, ve svém článku věnovaném fantasy prohlásil, že *Je těžké být bohem* musíme vnímat jako fantasy, nikoli sci-fi román.)

Stranou samozřejmě nezůstali ani kolegové Strugackých ze spisovatelské branže. Jako první se od tématu románu odrazil Isaj Davydov: „Rumata, hlavní hrdina Strugackých, se nakonec neovládl a šel sekat ty divoké hlavy. Ale neměl na to žádné právo! Knihu *Vrátím se za tisíc let* (Ja vjernus čerez tysjaču ljet) jsem napsal coby protest proti takovému řešení problému.“ Později, v 80. letech minulého století, napíše Alexandr Buškov *Kočku ve světlém pokoji* (Koška v světloj komnatě), obsahující podobný „protest“. Zato Olga Larionovová, když se jí zeptali, zda lze její román *Formule kontaktu* (Formula kontakta) chápat jako polemiku s *Je těžké být bohem*, odpověděla: „Ale ne, kdepak. Prostě se mi jen v hlavě vylihla protisměrná myšlenka. Umění zplodilo umění.“

A zcela nečekaným produktem, vedlejší, abych tak řekl, se ukázaly být početné (dnes už jich musí být alespoň sto) verše Zurenova sonetu, z něhož Strugačtí ve svém románu ocitovali jen jeden jediný: „Jak lístek povadlý na duši padá...“ Tato „Zurenova kytička“ se neustále rozrůstá a plně si zasluhuje samostatné přečtení...

Ihned po prvním seznámení s románem mi před očima vystávaly zřetelné a barvitě obrazy událostí v Arkanaru, které se doslova nabízely ke zfilmování. A myslím, že jsem nebyl jediný. Objevovaly se amatérské inscenace – Ljudmila Abramovová například vzpomínala, že scény z *Je těžké být bohem* přehrávali malí Nikita a Arkadij Vysočtí. Nikoho proto jistě nepřekvapí, že krátce po vydání románu se Boris Strugackij a Alexej German společně pustili do psaní scénáře o Rumatovi. Ten byl zdárně dokončen a režisér se již chystal na natáčení, ovšem vtom do tvůrčího procesu zasáhla skutečná historie. Poté, co sovětské tanky v srpnu 1968 vjely do Prahy, již o žádném zfil-

mování *Je těžké být bohem* nemohla být řeč. Teoretické úvahy Rumaty o nemožnosti aktivního zasahování pozemšťanů do života Arkanaru se naplnily viditelnými, reálnými událostmi...

Bratři Strugačtí mezitím stačili napsat (a sem tam i publikovat) několik dalších děl, vedle nichž působí *Je těžké být bohem* jako nevinný špás, a tak se kritici soustředili na „odhalování“ nových přečinů spisovatelské dvojice, zatímco Rumatův příběh se naopak uváděl jako příklad toho, jak by autoři měli nadále psát.

Období stagnace v 70. letech minulého století i zmatky na počátku 80. let přinesly, co se obecného vnímání románu týče, jisté uklidnění. Kniha byla pravidelně znovu publikována (byť náklady nových vydání nikdy nedokázaly plně uspokojit čtenářskou poptávku), vyvolávala spory ve sféře fanoušků fantastiky, pravidelně pomáhala kritikům při budování jejich literárněvědných konstrukcí a sloužila coby zdroj inspirace pro nové básně a písně (z nichž stojí za zmínku například „Kiriina píseň“ Raisy Abelské), ovšem neřekl bych, že by se ve výzkumech z té doby našel nějaký střípek „ušlechtilého šílenství“, nějaký nový úhel pohledu na námět i celkovou problematiku románu. Dle mého názoru to bylo spojené především s faktem, že se objevovala stále nová a nová díla Strugackých, z nichž prakticky každé působilo jako zjevení, které čtenáře leckdy nutilo vnímat veškerou předchozí tvorbu spisovatelské dvojice v novém světle. *Je těžké být bohem* například sloužilo jako spojovací článek s problematikou progresorů (ne náhodou Tojvo Glumov ve *Vlny ztíšíjí vítr* kráčí po arkanarské dlažbě; mezi čtenáři se dokonce rozšířil názor, že právě Rumata byl jedním z prvních progresorů, třebaže téma progresorství, jakož i samotný tento termín, se vynořilo až výrazně později).

V rámci světa *Poledne* ovšem Arkanar nadále figuroval odděleně, byť v některých verzích divadelní hry napsané autory na motivy románu se znenadání objevovaly nečekané nitky, táhnoucí se k jiným dílům. (Například v úplně první podobě divadelní hry se děj odvíjí na planetě Giganda, kam se Maxim (!) Litvinčov, budoucí Rumata, dostává velice podobným způsobem jako Maxim Kammerer na Sarakš.)

Pokus o zcela nový pohled na román byl podniknut koncem 80. let, kdy se vztahy mezi Strugackými a nakladatelstvem Mladá garda dostaly až na úroveň válečného konfliktu. V doslovu ke sbírce J. Chrunova a L. Chačaturjance *Zdravíme Fobos!* (Zdravstvuj, Fobos!) (zajímalo by mě, zda si dnes vůbec někdo pomatuje, o čem povídky v této sbírce vlastně pojednávají) napsal V. Žarkov: „Ostatně, dokonce i nositelé sociálních idejí v bezkrídle fantastice, které někteří nekritičtí kritikové nadšeně označují za hrdiny světlé budoucnosti, lidé ověšení středověkými rekvizitami na způsob mečů, dýk a kuší a působící (ve jménu výše zmíněné světlé budoucnosti) na nějaké zaostalé planetě (jako tomu je u Strugackých v *Je těžké být bohem*), si čas od času s potěšením nechávají zdát naprosto přizemní sny, například v náručí milé domorodky Kíry, jako to dělá jistý Rumata. A když je pak dům, v němž nositel světých idejí říká domorodce „malíčká“, obležen a následný melodramatický závěr vzbuzuje trpný úsměšek i u těch nejméně náročných čtenářů brakové fantastiky, Rumata – ten průzkumník

a nositel idejí – drtí divočky a domorodce a utíná jim hlavy takovým způsobem, že jeho kolegové, rovněž nositelé světých idejí, později říkají, že „bylo vidět, kudy šel“. Vypadá to, že kam tihle nositelé světla a pokroku šlápnou, tam už pak hodně dlouho tráva neroste.“

V tendenční antologii *Ve světě fantastiky* (V mire fantastiki) zaznělo následující prohlášení ze strany samozvané Rady spisovatelů fantastiky: „Opravdu by nás zajímaly názory čtenářů a kritiků [...] na ‚komunistický‘ román *Je těžké být bohem*, který neobsahuje ani jediný nový nápad, ale zato opěvuje masové vraždy a krevní mstu.“

Ono nevrle poštěkávání podvratřáků nebudu nijak komentovat, ovšem upozorním na jistý velmi zajímavý detail – s naprostou samozřejmostí zde zaznívá tvrzení, že román „neobsahuje ani jediný nový nápad“. Toto tvrzení odráží skutečnost, že se ideje zasahování či nezasahování do průběhu dějin, které v sovětské fantastice začátku 60. let působily nově a svěže, ba přímo nevidané ve své neotřelosti, během dvaceti roků staly organickou součástí komplexu základních myšlenek, formulujících světonázor moderního člověka. Což ostatně nabízí také nové způsoby vnímání románu, k nimž se dostanu za malou chvíli.

Mezitím se německý režisér a producent Peter Fleischmann pouští do pokusu přenést *Je těžké být bohem* na filmové plátno. Není bez zajímavosti, že se na novém snímku zkusel podílet i Alexej German, a Fleischmann dokonce formálně souhlasil s tím, že jej angažuje coby režiséra. German však trval na tom, aby filmové zpracování vycházelo z odlišného scénáře, než byl ten již připravený (mimořádně bez účasti samotných Strugackých), a proto ze spolupráce nakonec sešlo. Výsledkem byl malebný akční film, poskládaný po západním způsobu, který ztratil jak filozofickou hloubku románu, tak i tragickou Rumatova dilematu...

Novou šilenou hypotézu o příčině Kiriiny smrti vyslovil Pavel Poljakov, a to během autorských čtení ve městě Vladimír. Později ji ve svém doslovu k *Je těžké být bohem* (novému vydání ze série Světy bratrů Strugackých) zopakoval Sergej Pereslegin. Postrčit Rumatu k likvidaci Reby bylo dle této hypotézy nejvýhodnější pro buřiče Aratu, který se k této provokační vraždě rozhodl s prudkostí nefalšovaného revolucionáře. Mně osobně připadá, že tato hypotéza trpí zásadním logickým nedostatkem – my sice víme, jaké city Anton, pozemšťan ze světa *Poledne*, choval ke Kíře, ovšem u Aratova úhlu pohledu by musela taková reakce urozeného dona Rumaty na smrt kmánky působit dosti nepravděpodobně. Tato hypotéza však přesto velmi charakteristicky ukazuje změny ve vnímání románu v naší bouřlivé době přehodnocování starých hodnot.

Impulzem pro vznik nových děl, využívajících reálií *Je těžké být bohem*, se stal projekt Andreje Čertkova *Čas žáků* (Vremja učeníkov). V samotném třísvazkovém vydání „Žáků“ se jen jediný text přímo dotýká románu, a to povídka Jeleny Pervušinové *Arkanarská černá mše* (Čjornaja messa Arkanara), jež pojednává o setkání pozemšťanů s hypotetickou rasou Poutníků. Publikována bohužel nebyla novela Nika Perumova *Soud* (Sud) o projednávání Rumatova selhání pozemskou Etickou

komisí. Pravidelně se však objevují stále nové a nové knihy, které s *Je těžké být bohem* tak či onak souvisí. Někdy jsou to otevřené pokusy obrátit úplně všechno naruby, jako tomu bylo v novele Vadima Kirpičova *Je těžké být Reboj* (Trudno byt' Reboj). Jiná díla, kupříkladu román *Meč a duha* (Meč i raduga) Madeleine Simonsové (Jeleny Chajecké), si z originálu „půjčují“ soubor postav. Další, mimo jiné novela *Označená bleskem* (Mečenaža molnijej) Natalji Gajdamaky, staví na totožném dějovém půdorysu. Leckdy se také jedná o polemiku s jednotlivými stanovisky původního románu, čehož je typickou ukázkou *Pán prázdnoty* (Vlastělin pustoty) Alexandra Gromova; tento autor říká, že ve své knize vylíčil následky „použití hypnozářičů pro vylepšení charakteru lidstva“, což byla idea „okamžitě odvržená urozeným Rumatou v románu *Je těžké být bohem*“. Vladimír Svěržin se dokonce pustil do psaní mnohadrlné série *Ústav experimentální historie* (Institut experimentalnoj istorii).

A právě tady má smysl vrátit se k moderním způsobům vnímání románu Strugackých. Tak nějak se semlelo, že řada čtenářů, kteří se s *Je těžké být bohem* seznámili teprve nyní, a to nezřídka až po přečtení jiných, myšlenkově spjatých knih, vnímají námět i smysl románu zjednodušeně. Výhrady vůči *Je těžké být bohem*, s nimiž jsem se setkal především v internetových diskusích, jsou navysost rozmanité. Mělo vůbec smysl opěvovat inteligenci, tu prohnílo a prodejnou společenskou vrstvu? Proč si Rumata počíná tak nešikovně a nejistě? Proč nezorganizoval pořádný sběr informací – ten nanicovatý rezident na hony vzdálený skutečným mistrům této profese? A konečně, k čemu ty ciráty ve vztahu k otázce vměšování nebo nevměšování? Každé malé dítě přece ví, že je třeba se vměšovat! A vměšovat se jaksepatří! Tak, aby cucky lítaly!

V rozhovoru z roku 2001 Boris Strugackij napsal: „Coby autoři jsme Rumatu vnímali jako beznadějně tragickou postavu. Člověk, který se snaží změnit přirozený (čili krvavý a špinavý) běh dějin, a dokonce by se mohlo zdát, že k tomu má veškeré prostředky (za jeho zády koneckonců stojí mocná supercivilizace), se ve výsledku ukazuje být bezmocný, a navíc de facto zrajuje veškeré ideje a principy, pro něž žil a pracoval: toleranci, milosrdenství, lásku k bližnímu. ‚Boží mlýny melou pomalu‘ a dějiny nelze změnit během jediného lidského života – dá se snad jediné ještě zvýšit množství utrpení, krve a špíny. Taková totiž lidská historie zkrátka je. Budete-li tahat strom shora za větve, nepřimějete ho, aby rostl rychleji. A pokud chcete, aby se za sto let stalo něco dobrého, začněte jednat hned.“

Možná že jednoduchost řešení, nabízená některými dnešními čtenáři románu, lze vysvětlit jejich nedospělostí, nezpůsobitelní pohlednout na problém v celé jeho šíři a neschopností představit si následky, které tato „jednoduchá řešení“ mohou mít. Vzpomínáte si na všechny ty třísky, co létaly po Sarakši, když se do tamních událostí vložil Ma-

xim Kammerer? I přesto mě ale tyto internetové diskuse těší. Vždyť to, že vůbec probíhají, zcela jasně dokazuje, že kniha žije a zůstává aktuální!

V roce 1999 se režisér Alexej German znovu vrátil ke starému nápadu zfilmovat *Je těžké být bohem*. Se souhlasem Borise Strugackého spolu se svou ženou Světanou Karmalitou napsal nový scénář a pustil se do práce. Exteriérové natáčení probíhalo v České republice – skoro jako by se jednalo o vyčítavou odpověď událostem z roku 1968. Filmový Arkanar byl postaven v blízkosti hradu Točnik. Příprava snímku trvala asi čtrnáct let a do zdárného konce ji dovedl až režisérův syn. Ani Boris Strugackij, ani samotný Alexej German se tohoto okamžiku nedožili.

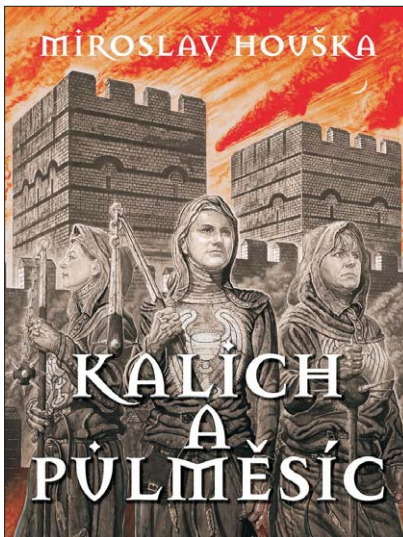
Fanoušci románu přijímali zprávy o natáčení ostražitě, a někdy dokonce s hněvivým rozhořčením. Sem tam se stávalo, že angažovaní dobrodinci nabízeli Borisovi Strugackému svou pomoc při vedení soudní pře s Alexejem Germanem, na což spisovatel s inteligencí sobě vlastní vlídně odpovídal, že si nedokáže představit, jakým způsobem by jeho dávný přítel mohl *Je těžké být bohem* znectit. Ba co víc: Boris Strugackij měl za to, že German je jediný, kdo je schopen román náležitým způsobem převést do filmové podoby.

Mnozí si coby Rumatu neuměli představit herce Leonida Jarmolnika, jehož si spojovali převážně s komediálními rolmi. Samotný Jarmolnik viděl smysl snímku následovně: „Je to film o tom, jak se lidé v průběhu staletí vůbec nemění. Je to film o bezvýchodnosti, o ztroskotání lidských iluzí, o nemožnosti změnit svět dokonce ani tehdy, když k tomu máte mimořádné prostředky.“

Třebaže se uvedení filmu do distribuce setkalo s rozporuplnými diváckými ohlasy, v březnu 2015 na slavnostním vyhlášení cen Nika (což je hlavní ruská filmová cena) získal snímek ocenění hned v sedmi kategoriích.

A co se samotného románu *Je těžké být bohem* týče, ten je nadále znovu a znovu vydáván jak v ruštině, tak i v mnoha dalších jazycích.

Vladimír Borisov (doslov ke knize)

Miroslav Houška: Kalich a půlměsíc

Poté, co bitva u Lipan dopadla opačně, než si pamatujete z hodin dějepisu, a zvítězilo radikální křídlo husitů, vznikl jiný svět než ten, který dnes známe. V něm se mj. husité v roce 1453 vydávají na pomoc Konstantinopoli obležené vojskem Osmanské říše. A přinášejí s sebou veškeré své moderní válečné umění a nezapomněli nic ze své statečnosti. I v naší časové linii vysílal císař poselství s prosbami o pomoc do všech křesťanských zemí, takže si takovou situaci není těžké představit.

Miroslav Houška: *Kalich a půlměsíc*, Elka Press, 2024, 192 str., 199 Kč

Lucasovy války

Čtrnáctého května se dožil osmdesáti americký režisér George Lucas. Svět filmů *Star Wars*, který vysnil, je dnes autorskoprávně chráněn, tak jako tamní hrdinové a některé názvy. Universum sice koupil Disney, ale společnost Lucasfilm Ltd. nezánikla a rovněž George Lucas žije, ačkoli tu nemusel být třeba již od 12. června 1962, kdy měl těžkou autonehodu. Jezdil totiž jako blázen. Argem právě česky vydané komiksové album *Lucasovy války* obdobně tomu netají, že býval v dětství čtyřkař. Dařilo se mu vlastně jenom v hudební a výtvarné výchově. „V jádru nebyl zlý,“ zvíme z tohoto komiksu. „Jen jevil hluboký nezáměr o všechno, co se po něm chtělo.“

„Kněz mi říkal, že už tě tři týdny neviděl na katechismu,“ stanul ve dveřích jeho pokoje otec. Lucas na to: „Katechismus je ještě větší otrava než škola, už tam nechci chodit.“ A malý hrdina, jehož provází síla, usedá na kobereček proti televizi, kde dávají *Flashe Gordona*. „Naposled, Georgi: mazej posekat trávník!“ říká tatínek. „Ne, to je moc těžký a otravný.“ Je přesto vyhozen na zahradu, stane u sekačky: „Klidně sekat budu,“ ubírá, „ale ne s touhle rachotinou.“ Jde a za veškeré vlastní úspory koupí novou, moderní, lehkou sekačku...

Album s tímto kresleným seriálem bylo vloni dokončeno ve Francii v rámci nezávislé badatelské činnosti nadšeného scenáristy Laurenta Hopmana a ještě nadšenějšího kreslíře Renauda Rochea. Nejde o plagiat *Hvězdných válek*, anebo jejich parafrázi či parodii. Jedná se o dokument, kde autoři sáhodlouze vypisují veškeré použité zdroje. Uzdu fantazii popustili také, ale minimálně. Pouze na několika místech a v rámci potřeby domysleli jen krátké sekvence Lucasova života; tak například v momentech jeho prvních setkání se Stevenem Spielbergem nebo budoucí manželkou. Album není autorizováno, ale patrně by je Lucas „v pohodě“ autorizoval, kdyby si našel čas. Není důvodu zapovídat fikci tohoto typu, pokoušející se o maximální životopisnou pravdivost a reflektující až bolestně nepochopení, které provázelo Lucasovy snahy až takřka do roku 1977, kdy měly *Hvězdné války* premiéru a kdy zaznamenaly nevidaný, neskuutečný a pro většinu kritiků neuvěřitelný úspěch.

Ohledně Lucasova dětství a studií na univerzitě čerpal Hopman z četných zveřejněných rozhovorů a prací Dale Pollocka (1983), Johna Baxtera (1999), Chrise Taylora (2015), J. W. Rinzlera (2008), Marcuse Hearnara (2005), Pamely Ridderové (2002) nebo Johna Culhanea (1982). Co se týká autonehody, která otrásla i Lucasovou psychikou a snad jej specificky pooprčila, Roche ji zprvu vyobrazil jen krátce – a tuto tabuli zveřejňuje na konci alba.

Pak došlo k úpravě, aby dopravní nehoda získala patřičný prostor. Nevím, zda právem, ale pracovalo se tu na podkladě velmi detailního líčení, které zveřejnily místní noviny. Je zachycen dokonce i typ bezpečnostního pásu, který byl obdobou to-

ho „břišního“ v letadlech a který Lucas do vozu osobně vmontoval. Pás při nárazu pukl, Lucas byl vymrštěn a let prostorem ho zachránil před jistou smrtí.

Komiks sleduje i opatrné otukávání budoucí manželky Marcie, vznik sci-fi filmu *THX* a následně i komerčněji miněného snímku *Americké graffiti*. Vztahy s Francisem Fordem Coppolou, Stevenem Spielbergem (jako jediný Lucasovi vždycky věřil), Brianem De Palmou anebo Martinem Scorsesem. Album detailně zachycuje i casting a konkurz na *Star Wars* a práci na řadě variant scénáře. Psaní Lucasovi nikdy moc nešlo. Měl ale silnou vizi, urputnost a i určitou schopnost dělat ústupky. Sociálně komunikativní, pravda, příliš není.

Nikdo dnes už také jistě nebude popírat, že je příběh *Válek* jemně inspirován Kurosawovým bijákem *Tři zločinci ve skryté pevnosti*. Vizte: *Star Wars Hidden Fortress Comparison* ([youtube.com](https://www.youtube.com))

Už tam funguje generál (byť samurajský), který je posledním představitelem starého řádu, už zde má Akiro princeznu, která se pokouší zachránit svůj rod, už tady je komický pár sedláků, kteří se bez ustání hašteří. Lucas poslal do všech velkých filmových studií nejprve jen synopsi a kupříkladu David Picker v United Artists ji moc nepochopil. A pokud snad i ano, lek-

li se speciálních efektů.

V Universalu si námět přečetl Ned Tanen a Lucas mu připadal „úplně nemožný“. Hádali se. Jeho dílo považoval za hovadinu.

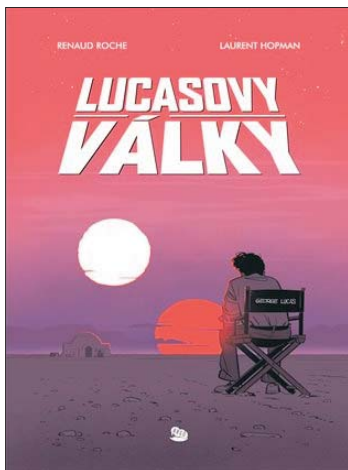
Ve 20th Century Fox jim zase synopse připomínala blábolení adolescenta, ale bylo to aspoň to jediné studio, které projevilo zájem, takže v srpnu 1973 došlo k podpisu předběžné dohody.

Zdaleka ale nebylo vyhráno. Film vznikl po mnoha dalších potížích a Lucas byl obklopen nevírou „znalců“ a výsměchem vlastního štábu. Steven Spielberg nicméně doporučil příteli hudebního skladatele Johna Williamse (*Čelisti*), a ten zas akceptoval Lucasovu vzpomínku na hudbu z filmu *Kings Row* (1942) Vizte: [starwars vs kings row](https://www.youtube.com) ([youtube.com](https://www.youtube.com))

Komiksové album *Lucasovy války* se věnuje také herecké práci a poměrně dost rolím Petera Cushinga a Aleca Guinnessa. To byly velké hvězdy, ale vzájemně si (velikost nevelikost) přiznali, že scénáři moc nerozumí.

Další problém vznikl, když se Lucas rozhodl odpravit Obi-Wana při souboji s Darthem Vaderem, a to už v půli filmu. Aleca Guinnessa to rozladilo, posléze chtěl z natáčení odejít; ale přece se nechal přemluvit a zůstal.

Roli princezny mohla získat Jodie Foster, ale nebyla tenkrát ještě zletilá. Nahradila ji Carrie Fisher a my vidíme na víc než půli stránky, jak jása a skáče, když se stává Leiou. Ani ona, ani Harrison Ford (jehož roli ostatně málem získal Christopher

Walken) nesmlouvali o podmínkách a během natáčení se – navíc – stali milenci. To komiks zachycuje velmi cudně, ale nepochybně i pravdivě.

Je jistě ohromné prožít příběhy *Star Wars* či *Imperium vračí úder*, ale zde se podařilo, že jsme takřka stejně strženi vhlédem do osobnosti George Lucase. Do bytosti velmi uzavřené a specifické, která dlouho překonává protivenství, až už pomalu sama nevěří, že to dopadne. A ono to dopadlo víc než dobře. Větší úspěch a zvrat snad Hollywood nezažil.

Než se do práce pustil kreslíř Renaud Roche, už dávno byl fandou ságy a zkoumal ji občas skrz vlastní črty. Pro album vyzkoušel několik výtvarných stylů, jak tvrdí, a prvý byl realisticky detailní. Opustil ho. Časově by to bylo příliš náročné; jednalo se o 200 stran a on se také nechtěl moc nechat svázat ohledně výrazů ve tvářích. A tak se rozhodl pro jednodušší cestu, ale i ta je precizní kresbou, byť stylizovanější.

Nejtěžší prý bylo zachytit Carrie Fisher. Znamenala oříšek. Krásnou princeznu nesmíte zkazit. A Harrison? Ani on nemá obličej, který se zachycuje snadno. Ještě těžší je přenést do kreseb aspoň kousky jeho charismatu a kouzla. Každopádně je výsledek takový, že vám umožní účastnit se natáčení, vstoupit do zapovězených kuloárů plných nevěřících Tomášů a snad i pochopit George Lucase.

Ivo Fencel
Lauren Hopman: Lucasovy války. Kresba Renaud Roche. Z francouzského originálu Les Guerres de Lucas (2023) přeložil Michal Zahálka. Argo. Praha 2024. 208 stran.

Odposlechnuto

Novinářka BBC News se ptá bývalého mluvčího izraelské armády na nedávné osvobození izraelských rukojmí, během kterého zahynuli palestiniští civilisté. Podle izraelských zdrojů byli rukojmí drženi v domech členů Hamásu mezi civilisty.

Novinářka: „Neměli být civilisté varováni včas, aby se dostali do bezpečí?“

Čtenářské reakce:

Tom R. Garaj: Hloupější otázku snad ani položit nemohla...
Marko Konečný: Nepodceňujte BBC.

Rus kupuje auto. Vyplní lejstra a úředník řekne: „Za deset let si pro něj přijďte.“

„Myslíte dopoledne, nebo odpoledne?“ ptá se kupující.

„Bude to za deset let, není to teď jedno?“ diví se úředník.

„Není, dopoledne má přijít instalatér.“

Ronald Reagan / jeho oblíbená anekdota o SSSR

„V rámci genderové vyváženosti předložila koalice PirStan 3 nominace na eurokomisaře. Muže, ženu a Marcela Kolaju,“ řekl Alexandr Vondra, což pokrytecky rozhořčilo Miroslava Kálouska. Jako starý bílý cisheterosexuální muž nepochopil, že se Vondra jen zachoval progresivisticky zdvořile, když se Kolajovi neodvážil bez svolení přiřknout nějaký gender. **Grob**

Jsme malá země, ale umělců máme víc než dobytka.

Zdeněk Burian v dopisu Bimbovi Konečnému (1936)

Cesta do hlubin rusákovy duše IX (nyní o Polsku)

Lucie Sulovská s oblibou prolézá diskusní fóra, kde se vyjadřují obyčejní Rusové. S výsledky se občas pochlubí na FB a zde je ukázka toho, co si myslí ti zcestovalejší Rusové, kteří byli až v Polsku a to obvykle na delší dobu.

Pobavila mě zvláště schopnost třetí mluvčí najít vysvětlení, které jí umožňuje chápat Rusko jako příčinu všeho.

„Před začátkem speciální vojenské operace jsem byl párkrát v Polsku. Byl jsem v Krakově a ve Varšavě. A to, co mě na Polsku štvě, je, jak je tam hezky a čisto. Hodně závidím Polákům a chtěl bych, aby žili hůř, takový hezký život si nezaslouží; to my, Rusové, bychom měli žít jako oni! Proč se mají líp? Proč mají lepší věci než my? Ano, mají dražší elektřinu a plyn, ale mají peníze, aby to zaplatili! Kdo jim dává tolik peněz, proč my tak nežijeme? Kdo jim vůbec dovolil si žít tak dobře? Kdo jim dovolil jezdit po Evropě na dovolenou? Na jejich místě jsme měli být my, Rusové! Zasloužíme si to a oni mají být naši pracovní silou, jinak to nejde! Všechna ta čistota na ulicích mě tak štvala, že jsem chtěl něco zničit. Známy mi říkal, že má doma nábytek z lkei, no chápete to? Já si vzal půjčku na gauč z lkei a splácel jsem to celý rok, a oni si tím nábytkem zařizují celý byt. To mě tak štvě!“

„Když začala SVO, vrátil jsem se do Ruska, předtím jsem bydlel v Polsku pět let. Ano, život v Rusku je mnohem horší, to vidíte od prvních dnů, například kvalita potravin je mnohem horší. Tady se lidé chovají jak psi, pořád jsou na sebe navzájem vztekli. A ty sankce, proč nám říkají, že na nás nemají vliv? Jsem v šoku z těch cen. V Polsku jsem pracoval ve fabrice, v Rusku pracuju na přesně stejné pozici, ale to se fakt nedá. Máme staré vybavení, místnosti pro personál se naposledy opravovaly za SSSR a plat mizerný. Samozřejmě, že je smutné, že je naše země v takovém stavu, ale neztrácím naději. Přijde čas a do Polska se vrátím, v tanku a s ruskou vlajkou!“

„Nechápu, proč se všichni vyjadřují o Polsku tak ošklivě. Byla jsem tam třikrát a moc se mi tam líbilo. Ještě musíme hodně pracovat, abychom dosáhli na jejich úroveň. Šokovalo mě, že třídí odpad. Představte si to, mají čtyři různé koše, na sklo, papír, kovy a směsný odpad. A jaké mají hezké paneláky, u nás je nikdo neopravuje a u nich vypadají jako nové. Po návratu z Polska jsem pochopila, že nikoliv bezdůvodně je osvobodil Sovětský svaz a dal jim peníze na rozvoj země. Jinak by Polsko tak hezké nebylo.“

Čtenářské reakce:

To je obecně přemýšlení lúzy. Akorát v tom Rusku tvoří většinu obyvatelstva.

Pavel Koláček

Rusové trpí pocitem nevědky, mají za to, že jim celý svět dluží. Ale nebyli to oni, kdo se nechal jak dobytek na jatka hnát do marných útoků, byli to jejich pradědové. **Grob**

Vaporwave: Soundtrack internetu

O stylu vaporwave se píše obtížně, protože je těžké určit, co přesně to je. Jde totiž o hudební žánr, internetový vtíp, bizarní estetiku. Postrádá smysl, a přitom je ho plný; je ironický, ale zároveň vážný. Většina lidí narazí na vaporwave jen okrajově, pokud na něj vůbec narazí; např. v podobě memů na Twitteru, hudebního videa doporučeného na YouTube, nebo uklidňujícího růžovo-modrého obrázku na Redditu. Vaporwave je dostupný pouze na internetu, ne v reálném životě. Inspiraci však hledá ve skutečném světě. Jsou jimi zchátralá nákupní centra, techno-orientální styl 80. let, klasické sochy, ale vaporwave sám o sobě však vlastně neexistuje. Jako by pronikl do naší reality. Možná jste viděli tričko ve stylu vaporwave nebo vinylovou desku s hudbou tohoto žánru. Avšak samotná myšlenka, či smysl, vaporwave tvrdošíjně zůstává omezena na internet. Pokud byste se setkali s tímto stylem v reálném životě, je to jen simulakrum, čistý vaporwave existuje jen na síti.

Pokoušet se popsat jakoukoli jednoznačnou historii tohoto stylu je předem určeno k nezdaru. Už tak je obvykle poměrně obtížné popsat jakýkoli proces zrodu uměleckého směru, ale v případě hnutí, které se zrodilo v temných zákoutích internetu, je tento úkol v podstatě nemožný. Když budeme odkazovat na jeden obskurní blog nebo zaniklé fórum jako na místo vzniku tohoto stylu, nikam se nedostaneme. Nicméně je možné popsat etymologii názvu – „vaporwave“ je výraz odvozený od termínu používaného v počítačovém průmyslu („vaporware“), který označuje produkt, obvykle software, který je ohlášen veřejnosti, ale nikdy nedojde k jeho vydání, vyrobení nebo k němu dojde velmi pozdě – zmizí jako pára. Znáť původ slova je sice užitečné, ale to, co nás skutečně může někam posunout, jsou milníky v rané historii tohoto hnutí. Vaporwave je především určitý druh hudby. Z hudby vychází i další estetika, její podivné, nesouvislé znaky a jedinečný vizuální styl – vaporwave vypadá tak, jak zní. Jak tedy zní?

Pravděpodobně nejstarším vaporwave albem je *Chuck Person's Eccojams Vol. 1* od amerického hudebníka Daniela Lopatina, který se později proslavil jako autor soundtracku k filmu *Uncut Gems* (*Drahokam*). Jeho nejdůležitějším dílem však přesto zůstává *Eccojams*, protože díky němu se zrodil nový hudební žánr. *Eccojams* a vaporwave jako celek v sobě zahrnuje mnoho prvků tzv. *plunderphonics*. Plunderphonics, které ve své esejí „Plunderphonics, or Audio Piracy as a Compositional Prerogative“ (*Plunderfonika neboli pirátství zvukových nosičů jako kompoziční právo*) definoval John Oswald, využívá uměleckou techniku koláže a aplikuje ji na hudbu, přičemž z již existujících skladeb vytváří nové. Pro své album Lopatin použil samplý ze slavné popové hudby 80. let, včetně písně Mi-

chaela Jacksona a skladby *Africa* od skupiny Toto. Jednotlivé samplý byly digitálně upraveny, zpomaleny, posunuty ve výškách a opatřeny dozvukem. Z mnoha původních skladeb se tak vytratila jejich hravost, zmizela radost vycházející z dané chvíle, kterou měly vzbuzovat, a místo nich se přidal patos. Přesto tato hudba není depresivní; ve všem je cítit jakýsi tropický podtón, ale také prázdnota a tajemství. Připadáte si, jako byste pozdě v noci používali svůj telefon, váš obličej je ozářený modrým světlem, balkonové dveře jsou otevřené a teplý vánek čechrá záclony. Připomíná to spíš filmový remake *Miami Vice* od Michaela Manna než televizní originál z 80. let. Lopatin prostřihává hudební samplý tak, aby zdůraznil existencialismus v textech. Skladbu „Africa“ redukuje na verš „pospěš si, chlapče, ona tam na tebe čeká“. Píseň *B4* sampluje na pomalou taneční romantickou baladu a používá slova „nikdo tu není/jsme tu jen ty a já“, ale jejich druhou polovinu vystřihne a vytvoří tak něco, co se rovná bezútěšnému výkřiku zoufalství. Zvuk alba *Chuck Person's Eccojams Vol. 1* se stal předlohou pro celý hudební žánr, spolu se svým obalem. Na přebalu alba, které přejímá metodu hudby založené na samplech, je oříznutý a upravený obrázek z videohry *Ecco the Dolphin* od společnosti Sega z roku

1992, v níž delfín cestuje časem a bojuje s mimozemšťany. Je příznačné, že *Eccojams* vystřihl hrdinu videohry z jeho vlastní obalu a místo něj zobrazil hrozivého pixelového žraloka a skalnaté pobřeží.

Druhým z trojice alb, která považují za klíčová pro vaporwave, je *Far Side Virtual* Jamese Ferrara. *Far Side Virtual* zní jako internet z dob jeho počátků a středního období, tedy z doby někde mezi počítačovou revolucí 90. let a Windows XP. Jde o čistý a korporátní zvuk. Muzak transformovaný do hudby a proměněný v umění. Album, které bylo celé vytvořeno v softwaru Garage Band společnosti Apple, aby se dosáhlo onoho plastickeho, „levného, digitálního zvuku“, který Ferraro hledal, připomíná utopickou noční mýru z filmu *Americká krása* (*American Beauty*); život je tak dobrý, že jedinou schůdnou odpovědí je neštěstí. Po vizuální stránce se *Far Side Virtual* pohybuje v běžném vaporwaveovém technologickém tropu. Na jeho obalu najdeme obrázek manhattanské ulice pořízený na Google Streetview a iPady se surrealistickými kolážemi. Z hudebního hlediska album na posluchače útočí kavalkádou příliš veselých syntezátorů, počítačových hlasů, které vás informují, abyste se podívali na „virtuální sushi menu“, korporátních znělek a tónů spouštěcího softwaru. Působí to otupujícím a dezorientujícím dojmem – kritik Jonah Weiner to označil za „antagonizující, odcizující, podivuhodně nevýrazné“ –, ale je v tom i něco

magického. V éře stále více zpolitizovaných korporací a postmoderní reklamy se na optimismu komerční kultury konce devadesátých let dá najít leccos zajímavého. Poslouchat Muzak v obchodním centru World Trade Center musel být asi krásný zážitek. Ferraro prohlásil, že „pokud chcete opravdu pochopit *Far Side*, musíte si nejdřív poslechnout Debussyho, pak si zajít do cukrárny na mražený jogurt. Potom se jít podívat do obchodu Apple a jen tak blbnout, poflakovat se tam. Pak si zajít do Starbucks a koupit si dárkovou kartu. Mají tam knihu o historii Starbucks – tu si koupit a jít domů. Když tohle všechno uděláte, pak pochopíte, co je *Far Side Virtual* – protože lidé v něm už tak nějak žijí.“ Zda takto strávený den považujete za příjemný, nebo za nejasně dystopický, záleží jen na vás.

Snad by bylo možné považovat alba *Eccojams* a *Far Side Virtual* za jakýsi druh proto-vaporwave. Šlo o předchůdce tohoto hnutí a jeho první představitele; avšak za klíčové a rozhodující album lze považovat *Floral Shoppe* amerického hudebníka Macintosh Pluse. Byli *Far Side Virtual* riffem devadesátek, pak *Floral Shoppe* je ohlédnutím za osmdesátými léty; osmdesátými léty, která jsou jakoby mlhavá, zároveň jsou zasazená do budoucnosti i minulosti, ale v každém případě jde o osmdesátky. Ikonický obal alba má neonově růžovou barvu, zelený japonský text (což odkazuje na strach Američanů, že je Japonci ekonomicky ovládnou; viz například *Smrtonosná past*), řecou bustu boha slunce Héliu a panorama New Yorku před 11. zářím 2001. Tato směsice zdánlivě nesourodých motivů je ryším prvkem vaporwave a dala vzniknout nekonečnému množství napodobenin s mramorovými sochami, retro OS grafikou, palmami, pastelovými barvami a nočními panoramaty měst, které tvoří základ vaporwave estetiky. Jak rostl význam vaporwave a úspěch alb, tento vizuální projev se osamostatnil od samotné hudby, který se změnil ve svébytný, čistě vizuální jazyk memů a editů. Také hudba na albu *Floral Shoppe* je charakteristická pro tento styl, protože kombinuje nostalgii *Eccojams* a jejich samplování popových hitů s ironií a satirou *Far Side Virtual*. Využívá tak již známý repertoár hudebních triků, jako např. looping, zpomalování, reverb a pitch shifting. Stejně jako na ostatních dvou albech se autor stává téměř vedlejším faktorem oproti hudbě samotné. Na rozdíl od písničkářských alb, kde interpret splývá s hudbou, zde umění mizí za hudebním doprovodem v míze ironického korporativismu a předmileniální nostalgii. Album *Floral Shoppe* má stejně jako jiná skvělá díla tohoto stylu tu pozoruhodnou schopnost vyvolat nostalgii po čase a místě, které člověk nikdy nezažil. Nezáleží na tom, jestli jste osmdesátá a devadesátá léta ve Spojených státech prožili nebo ne, vaporwave ve vás vyvolá nostalgický pocit, a dějí a touhu po ztracené futuristické minulosti. Jak napsal jeden komentátor pod videoklipem vaporwave: „Teď mi je sice dvacetšest let, ale vzpomínám si, jak jsem tuhle muziku poslouchal, když mi bylo mi bylo čtyřicet.“ Někteří kritici popisují vaporwave jako druh „hypnogogického popu“, zasněného, uspávajícího a surrealistického; jen málokterá jiná hudba ve vás dokáže vyvolat takové pocity jako vaporwave, a právě to ji činí výjimečnou.

Vaporwave působí koherentně jako hudební žánr i estetický projev; ale působí koherentně jako něco jiného? Co se vaporwave vlastně snaží sdělit, pokud vůbec něco? Muzikologové a kritici se pokoušeli na tuto otázku nějak odpovědět, ale jak už to tak bývá, jejich odborný žargon a přehnaná snaha vše analyzovat spíše matou, než aby něco osvětlovaly. Vaporwave sám o sobě je v mnoha věcech nejednoznačný, avšak především v otázce své vlastní vážnosti. Představují zobrazené motivy komerce a kapitalismu hrozivé varování, jemnou satiru, nebo snad upřímný obdiv? Ve vaporwave lze najít jakoukoliv odpověď. Mezi kritiky je oblíbená marxistická interpretace, která tvrdí, že tento žánr kritizuje excesy kapitalismu. To je nepochybně možná interpretace, zejména v případě raného období. Většina těch nejlepších vaporwave děl obsahuje odkazy na osamělost a prázdnotu, které poukazují na odcizení, jež s sebou může přinášet kapitalismus, jež vše pevně roztaví v prach.

Přesto však ve vaporwave najdeme i náznak slavnostního ducha spojeného s filozofií akcelerationismu. Akcelerationisté, ovlivnění filozofy jako Nick Land, věří ve zrychlení a zintenzivnění kapitalismu a technologií. Říkají: „Jen do toho!“ a vaporwave to potvrzuje. Najdete v něm mnoho prvků myšlení reakční futuristy Marca Andreese. Vezmete-li to nejlepší z kapitalismu i technologií, najdete v tom krásu i vzrušení, které nemají obdoby. Levicově orientovaní kritici proti takové interpretaci sice brojí, ale přitom jaksi zapominají, že jejich ideální společnosti se vyznačovaly nesmírnou estetickou a duchovní ošklivostí. Maova Čína nikdy nevytvořila něco tak ohromujícího, jako je McDonald's v Downey, natož Trump Tower. Když něco zobrazujete dostatečně dlouho, začnete to milovat. Vaporwave možná na samotném počátku kapitalismus kritizoval, ale dnes k němu chová značné sympatie. Ironie se vytratila, parodie opadla a zůstaly nám na YouTube mixy oslavující svět kancelářského korporátu 80. let a Windows 95. To je známka toho, že se vaporwave dostal do tvůrčí slepé uličky; sice nezaničil, ale rozhodně stagnuje. Krátkodobé mikrožánry jako mallsoft, fashwave a simpsonwave ho nemohou oživit. Přesto je existence vaporwave stále pozoruhodná. Ze skromných internetových počátků se vypracoval na skutečný kulturní proud. Jsou momenty, kdy se mnoha lidem, včetně mě, dokáže trefit do vkusu jen vaporwave, takže já jsem například rád, že zaznamenal takový úspěch, jaký zaznamenal. A deset let je na něco, co začalo jako ironická parodie, docela slušný výkon.

Petr Svoreň, jr.

Odposlechnutá rada zkušenější kamarádky

Řekni mu, že za peníze se nedá koupit všechno, a pak ho nech, aby tě přesvědčil o opaku. **Archie**

Vědci zjistili, že 69 % lidí dokáže v každé větě najít nějaký sexuální dvojsmysl... **LONESTAR**

Většina mužů není, dokud je nepoznáte dobře, ani trochu atraktivní. U žen je to zpravidla právě naopak. **HOWKING**

Maupassantova Horla v souvislostech

Klasický Maupassantův horor *Horla* (1886) je taky science fiction, k tomu se dostanu, ale povídka má ještě jiná a řeklo by se „lidskej“ moment.

Je na ní z toho hlediska nejzvláštnější, nakolik uměl – úzkostný vypravěč – abstrahovat od služebnictva v domě. Sice skoro permanentně líčí samotu, a to svou, a skuhrá, ale že má okolo vějíř sloužících (nebo aspoň dva), zvímé natolik mimochodně, jako by to ani nebyli lidé.

Ostatně je ve finále upálí.

Jistě, bezděky. Omlouvá to ale poeovského hrdinu? Sotva. „Úplně jsem zapomněl na služebnictvo,“ konstatuje, když se z domu spojeného s démonem již stane pěkná vatra. Žádný jiný moment textu lépe nesvědčí o vypravěčově šilenství.

Stavení, v jehož útrokách vypravěč povídky *Horla* bydlí, je s jistotou mírou pravděpodobnosti vylíčeno s představou domu Gustava Flauberta, stojícího rovněž u řeky, po které také putují lodě. To spojení bude klíčové! Otázkou zůstává, nakolik je patřičné hledat rovnou v hrdinovi i prvky Flaubertovy povahy. Asi ne. Je fakt, že velký francouzský spisovatel byl Maupassantovým učitelem, ale tady čteme o příznacích dotírajících v reálu na žáka. Ne na učitele.

Některými rysy (například nechtutí jít večer na lůžko a faktickou hrůzou ze spánku) se hrdina *Horly* koneckonců podobá třeba Hitlerovi. Podezřele hodně rysů má však společných s Ludvíkem II. Bavorským. Taky „šileneho krále“ pronásledovalo / děsilo (podle jeho vlastních tvrzení) něco jako strašidelná Horla. Démon. Metaforicky vzato i – na svět se zrovna deroucí – Hitler. V říjnu 1885 psal Ludvík Bavorský císařovně Sissi (a dopis existuje), že se „jeho démon nějak dozvěděl“, že ho Ludvík plánuje destruovat. Že se jej hodlá zbavit. Ale bytost se králově rozhodnutí prý leda vysmála. „Navštěvuje mě dál jako stín.“ A provokuje prý lícením hrůz, které přivodí. Král Ludvík toho tvora údajně vnímá, i když ON zůstává neviditelný; dokonce nehmotný.

Panovník, pragmaticky řečeno, asi strádal obdobnou formou stíháním jako Maupassantův hrdina. Lékař by to tak diagnostikoval. Mělo se jednat o „kohosi“, kdo na sebe teprve „nabere“ lidské vzezření. Měl to snad být d'ábel? Satan s velkým S? O utkvělé vizi krále Ludvíka každopádně referoval jeho lékař, což se také dochovalo, a „d'ábel“ měl podle panovníkova tvrzení přikvačít do reálného světa v nená-

padné, neprokouknutelné podobě. Tím si byl citlivec jist. „Před svým zrozením mě hodlá zabít,“ psal král Sissi. Mohl se tu Maupassant inspirovat?

Netuším (a Sissi sotva poskytla obsah dopisu tehdejšími novinám), ale spor se nevede o tom, že *Horla* sama inspirovala mnoho literárních děl. Například onen hned úvodem a velmi adekvátně využitý moment, kdy se hrdina zatočí jako káča... a rozhlíží a netuší víc, odkud přišel, ten momentíček se šklebí taky na pozadí pozdější americké povídky *Salto* od Ambrose Bierce.

Může jít o náhodu, jistě, ale spíš si Bierce *Horlu* přečetl a rozvedl motiv káči do příběhu muže, který má na Divokém západě zabránit v časovém limitu popravě oběšením. Nelze tak vzhledem k okolnostem učinit jinak než chůzí po trati – od jednoho městečka k druhému. Uprostřed cesty potká pěšák muže, který jím mrští, a když atakovaný dopadne zpátky mezi pražce, omylem pokračuje *zpátky*. Jednotvárná prerie neposkytne vodičko, podle kterého by otočku napravil.

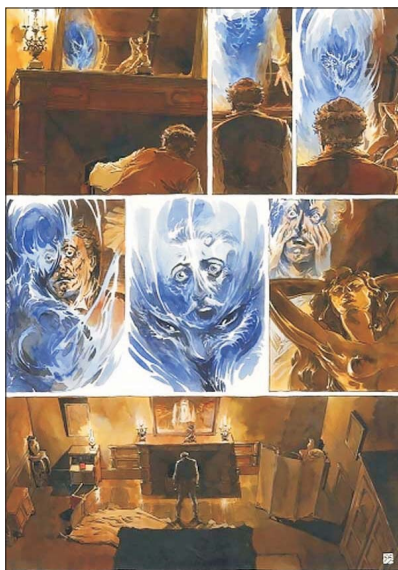
V *Horle* kreslí Maupassant i známou horu Saint-Michel a líčí místní groteskní pověst o starci-pastýři s hlavou pod pláštěm, který za sebou vleče kozla s tváří muže a kozu s tváří ženy. Ti dva se hašteří neznámým jazykem (je to jako nějaká snová vize) a chvílemi mečí. Atmosférou a dalším připomíná ta francouzská báčorka, zde citovaná, sekvenci z *Velkého románu* Ladislava Klímy, známou pod titulem *Čas a smrt*.

V *Horle* je i zmínka o komedii Alexandra Dumase mladšího, kterou hrdina zhlédne v pařížském divadle, aby se aspoň na krátkou chvíli vymnil z vlivu démona. Ten si ho doma víc a víc podrobuje. Horla se živí mlékem a umí sát z uzavřených lahví, jak vypravěč odhalí konkrétním pokusem. Tu povídku jistě znal i Jules Verne, když psal *Tajemství Viléme Storitze*, a mohl jí číst H. G. Wells, tvůrce neviditelného Griffina. Zajímavým momentem je „nemoc nešťastného přízraku“, která se démona chopí vždy, když se vysávaný vzdálí na delší dobu. Horla se očividně živí jeho životní energií.

„Pocíval jsem onu úzkost a onu touhu se vrátit, která nás vždycky přepadne, jestliže jsme nechali doma v horečkách někoho, kdo je nám velmi, velmi milý a jemuž se, jak nám zlá předtucha našeptává, za naší nepřítomnosti ještě přitížilo,“ dočítáme se v Reindlově překladu *Horly*. Je to hrůza až dojemná.

Ilustrace: Sorel Guillaume, *Le Horla*

Ilustrace Sorel Guillaume, *Le Horla*

Kniha roku Sardenu (vybrané komentáře)

PETRA DIESTLEROVÁ (překladatelka)

Neil Gaiman: *Čítanka Neila Gaimana* (Argo, překlad Viktor Janiš a Richard Podaný) Pro každého, koho mrzí, že už má od Gaimana všechno přečtené, protože tady se nabízí průřez jeho tvorbou, v němž se dá zase najít něco nového. A pro všechny, kteří mají to štěstí, že můžou číst Gaimana poprvé.

Robert R. McCammon: *Smrt před úsvitem* (Fobos, překlad David Petřů) Román o dospívání s kingovsky hororovým nádechem, pro milovníky seriálu Stranger Things.

Jana Maffet Šoulová: *Lionet & jiné podivné případy* (Straky na vrbě) Sebrané povídky o Lionetovi, detektivně-fantasticky-středověká potrhlost od autorky Svítků z Londýnského mostu a nesmírně milé čtení.

Mimo soutěž (protože s nakladatelstvím Laser jsem pracovně spojená):

Guy Gavriel Kay: *Záře dávno pohaslá* (Laser, překlad Radovan

➔ Dnes už to zní banálně, ale Maupassant nevynechal ani představu, podle které je Horla z jiné planety. Je tu poté, co došlo k přenesení. „Aby se nás zmocnila. Jako se kdysi Normani přeplavili přes moře,“ píše doslova Guy de Maupassant. „Jako se plavili přes moře, aby si podrobili slabší národy.“ Je tu přítom i další moment, kde útočnicka výslovně označuje jako upíra.

Konečně stojí za pozornost úvodní příchod bytosti odkudsi z Ria. Připlaví se na lodi, ale možná ne sama – a je to celá „jihamerická“ expanze jejich soukmenovců, až to poněkud připomíná Wellsovu (podobně invazivní) povídku *Vláda mravenců*.

Motiv upíra neviditelného v zrcadle se do *Horly* vrací opakovaně, ale Maupassant s ním pracuje velice šikovně a neustále dává najevo, že může být problém vysvětlitelný čistě psychologicky. V tom zrcadle se totiž – úplně marně – hledá hrdina sám. To si vysvětlí tak, že je to Horla, co zrovna číhá v prostoru mezi člověkem a zrcadlem, a co odstiňuje vhled do rámu.

Někde jsem dokonce četl, že se teprve od této povídky (a vlastně tedy vlivem jejího špatného čtení) vine literaturou stále opakovaná představa, podle které upíra nevidíte v zrcadle.

Animovaná Horla: *Le Horla - Film* ([youtube.com](https://www.youtube.com/watch?v=...))

Je ale celkem pochybné nacházet všude analogie, protože autoři mají spíš ty vlastní nápady a často jsou inspirováni jenom podvědomě. Ale existuje i poutavý příběh Arthura Conana Doylea *Parazit* (1894), který byl prvně zveřejněn před sto třiceti lety a který zachycuje, v tomhle případě hmotnou a lidskou, zlodějkou životní energie. Deníková forma i celková atmosféra je, zdá se, převzata právě z *Horly* Guy de Maupassanta, nedlouho předtím předčasně zesnulého (a uvědomme si, že se teoreticky mohl dožít druhé světové války).

Opisovali možná mnozí, ale vlastním Maupassantovým pandámem k *Horle* je příběh *On*, který ještě tíživěji předvádí neschopnost člověka snášet samotu.

Ivo Fencel

Nejnověji byla *Horla* zfilmována Ioní: **LE HORLA - Bande-annonce** ([youtube.com](https://www.youtube.com/watch?v=...))

Zítko) Fascinující příběh o lidských rozhodnutích a jejich důsledcích, který se odehrává v propracovaném světě připomínajícím renesanční italské městské státy. Jinak je v něm fantastických prvků minimum a vše působí dokonale uvěřitelně – postavy, intriky, zápletka i prostředí. Dobrodružné, vtipné a s přesahem.

ZUZANA HARTMANOVÁ (spisovatelka, redaktorka Děti noci)

Rob Wilkins: *Terry Pratchett: Život v poznámkách pod čarou* (Argo, překlad Tomáš Jeník) Životopis Terryho Pratchetta předebral ostatní knihy o mnoho délek. Uznávám, že to možná není trochu fér, protože se kniha veze na vlně nostalgie a lásky k *Zeměploše* i jejímu tvůrci... Přesto se jedná o dílo, které vyobrazuje autora věrně – s klady i záporů – a rozhodně zanechá stopy na čtenářské duši.

Arkady Martineová: *Teixalaan 02: Pustina zvaná mír* (Host, překlad Vratislav Kadlec) Sice se tu nedostavil stejný „wow efekt“ jako u prvního dílu, protože už člověk věděl, do čeho jde, přesto se stále jedná o nádherně napsanou knihu. Příběh je trochu svižnější než prve, ale pořád je tu spousta prostoru pro malebné popisy a budování atmosféry. Je to zkrátka něco trochu jiného – ať už po stránce práce s jazykem, nebo po stránce vypravěčské.

Adrian Tchaikovsky: *Hrozné světy: Destinace 01: Pěšky na Aldebaran* (Planeta9, překlad Milan Pohl) V případě Adriana Tchaikovského zkrátka nedokážu být úplně objektivní a i tuhle jeho novelu dám do výběru toho nejzajímavějšího za loňský rok. Je to svižné, má to atmosféru, nevtíravý (černý) humor a dobrou pointu (obzvlášť pokud znáte různé mýty a legendy). A rozhodně mě to potěšilo víc než mnohé jiné, delší knihy.

Za zmínku také stojí například *Kostischrány* od Emily Lloyd-Jones (Host, překlad Lucie Bregantová) – morbidně pohádkový příběh vycházející z velšské mytologie, závěrečný díl *Scholomancie - Zlaté enklávy* od Naomi Novik (Host, překlad Veronika Volhejnová), nebo *Brána pekel* (Fragment, překlad Dana Chodilová), v níž Leigh Bardugo ukazuje, že poloha příběhů pro dospělě jí zkrátka sedí.

ONDŘEJ ŠEFCÍK (fan, lingvista, vedoucí Ústavu jazykovědy a balistiky FF MU)

Gene Wolfe: *Kronika nového Slunce 02 + 03: Smiřitelův spár a Liktorův meč* (Fobos, překlad Pavel Bakič) Už nový překlad prvního dílu mi udělal radost v roce 2022 a první překlady dalších dvou dílů jsou prostě zcela úžasné až neujásnoucnější, ani jsem nedoufal, že kdy vyjdou. Wolfa imaginativní iterace na Vancovu *Umírající Zemi* je nezávislá na předloze a přitom zároveň čistá, četl jsem to mnohokrát anglicky, ale jsem rád, že se mateřština obohatila.

(Úplné znění všech komentářů najdete na Sardenu)

Kniha roku Sardenu 2023 - výsledky

1. místo (4 hlasy + zmínka)

Gwendolyn Kiste: **Rezavé panny** (Medusa, překlad Roman Tilcer)

Pro knihu hlasovali: Michaela Merglová, Kateřina Netušilová, Jozefa Pevčíková, Pavel Skořepa + zmínka Františka Vrbenská

2. místo (3 hlasy + zmínka)

Tim Pratt: **Zaxony Delatree 01: Dveře spánku** (Triton, překlad Zdeněk Uherčík)

Pro knihu hlasovali: Tomáš Marton, Madla Pospíšilová Karasová, Zdeněk Rampas + zmínka Františka Vrbenská

3.–4. místo (3 hlasy)

Robert R. McCammon: **Smrt před úsvitem** (Fobos, překlad David Petrů)

Pro knihu hlasovali: Wojta Běhounek, Petra Diestlerová, Jiří Pavlovský

Radek Rak: **Báje o hadím srdci** (Host, překlad Michala Benešová)

Pro knihu hlasovali: Jan Křeček, Michaela Merglová, Františka Vrbenská

5.–9. místo (2 hlasy + zmínka)

Ursula K. Le Guinová: **Velká kniha Zeměmoří. Svazek druhý** (Argo/Triton, překlad Petr Kotrle)

Pro knihu hlasovali: Kateřina Netušilová, David P. Stefanovič + zmínka Martin Stručovský

Arkady Martineová: **Teixalaan 02: Pustina zvaná mír** (Host, překlad Vratislav Kadlec)

Pro knihu hlasovaly: Zuzana Hartmanová, Nikol Horáková + zmínka Františka Vrbenská

Michaela Merglová, Petr Brožovský (ed.): **Krev, monstra a cukroví** (Epocha)

Pro knihu hlasovali: Martin Bečvář, Jana Jůzlová + zmínka Marie Domská

Zuzana Strachotová: **Vypůjčený čas 01: Vypůjčený čas** (Epocha)

Pro knihu hlasovaly: Marie Domská, Madla Pospíšilová Karasová + zmínka Zuzana Strachotová

Jana Maffel Šouflová: **Lionet & jiné podivné případy** (Straky na vrbě)

Pro knihu hlasovali: Petra Diestlerová, Jan Procházka + zmínka Martin Stručovský

10.–20. místo (2 hlasy)

Pavel Baroš: **Lenochod Jimmy & jeho backup band** (Host)

Pro knihu hlasovaly: Nikol Horáková, Michaela Merglová

Laird Barron: **Černá tma zapomnění** (Laser, překlad Jakub Němeček)

Pro knihu hlasovali: Antonín K. K. Kudláč, Zdeněk Rampas

Michal Březina: **Zlé časy** (Laser)

Pro knihu hlasovali: Kristina Haidingerová-Trefilová, Tomáš Marton

Shirley Jacksonová: **Sluneční hodiny** (Argo, překlad Dominika Křesťanová)

Pro knihu hlasovali: Jana Jůzlová, Jiří Pavlovský

T. Kingfisher: **Monin kouzelný průvodce obranným pečením** (Slovart, překlad Anežka Mann)

Pro knihu hlasovaly: Monika Slíva Dvořáková, Jana Kvičerová

Jakub Mařík: **UTSS Salamis: V mrtvé zóně** (Mystery Press)

Pro knihu hlasovali: Jan Křeček, Václav Rác

Jaroslav Mostecký: **Bastard** (Mystery Press)

Pro knihu hlasovali: Randalř, Martin Stručovský

Kristýna Sněgoňová: **Centrála 02: Krev pro divoženkou** (Epocha) Pro knihu hlasovali: Martin Bečvář, Veronika Fiedlerová

Ludmila Svozilová: **Zemř, Kaine 02: Stín** (Golden Dog) Pro knihu hlasovaly: Jana Kvičerová, Madla Pospíšilová Karasová

Rob Wilkins: **Terry Pratchett: Život v poznámkách pod čarou** (Argo, překlad Tomáš Jeník)

Pro knihu hlasovaly: Zuzana Hartmanová, Petra Elen Mandelíčková

Gene Wolfe: **Kronika nového Slunce 02 + 03: Smířitelův spár a Liktorův meč** (Fobos, překlad Pavel Bakič)

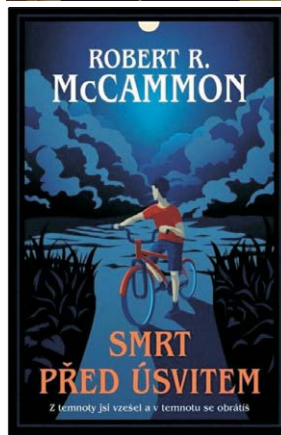
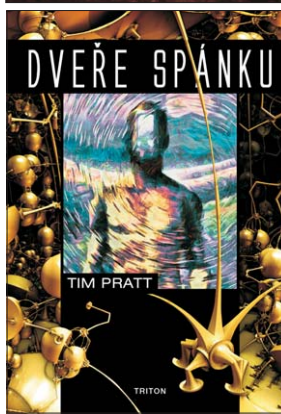
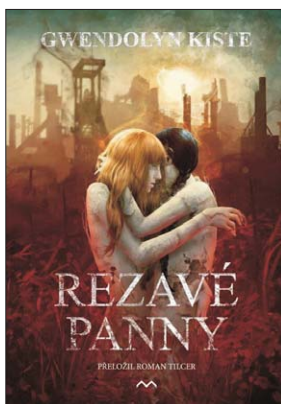
Pro knihu hlasovali: Ondřej Šeřčík, Jan Vaněk jr.

21. místo (1 hlas + 2 zmínky)

Guy Gavriel Kay: **Záře dávno pohaslá** (Laser, překlad Radovan Zítka)

Pro knihu hlasoval: Jan Procházka + zmínka Petra Diestlerová, Zdeněk Rampas

Jan Křeček

Chvála pokrytectví

Jsou lidé, kteří v dnešním dění na této planetě vidí známky ústupu Západu z bývalé slávy. Fakt, že na rovníku už nevládnou naši plukovníci v bílých šortkách, je politováníhodný, ale tamní dekolonizací osiřelé obyvatelstvo dělá, co může, aby se nám co nejvíc podobalo (prezidenti v kravatách, generalita v brigádýrkách a s řádovými stužkami přes prsa, státní znaky britské nebo francouzské, v několika smutných případech sovětské inspirace). Vidíme to všude, ve sportu i v kinematografii, samozřejmě i ve vědě: před dvaceti lety byly čínské vědecké práce v mém oboru vesměs k smíchu a čísel z nich upřímná snaha o napodobení čehosi, co autoři sami nechápali, dnes jsou od západních k nerozeznání, ale žádná svěbytná čínská věda pochopitelně nevznikla; věda je čistý produkt Západu a ostatní se jen stavějí do zákrytu. Že západní kulturu dnes z velké části realizují lidé odjinud, je triumf nás, nikoli jejich, dokonce i v případě, že to dělají líp než my.

Jeden můj kolega nedávno navštívil jistou africkou zemi a svěřil se, jak surreálným zážitkem byla návštěva webových stránek místního ministerstva životního prostředí. Je tam všechno, co může potěšit srdéčko západního environmentalisty (posuďte sami: „participatory environmental management for sustainable development governs the use of environmental resources by the present and future generations in each sector at each administrative level“ – nekupte to). Aby nedošlo k omylu: nic takového se tam samozřejmě neděje, nikdo nic nechrání, všechno je to lež. Mělo by nám to být blízké – také u nás má každá kloudná instituce svůj Odbor klamání Bruselu, aby všechno šlo tak, jak je u nás dávným zvykem, ale přitom aby to vypadalo, jako že jednáme dle evropských směrnic, či dokonce ideálů. (Zda nám to v Bruselu věří, nevím. Mám ve svém curriculumu několikaleté období, kdy mně lidé zdola lhali, ale já jsem zároveň lhal nahoru, takže jsem si po celou dobu udržoval povědomí, co se děje; ovšem ten, kdo je tak vysoko, že už nemá komu lhát, může propadnout iluzi, že to, co mu zdola hlásí, je pravda.)

Pro pochopení podstaty věci není až tak důležité to, že svět reálně následuje našeho příkladu tam, kde to může být i k něčemu dobré, ale právě to, že všichni respektování našich pravidel předstírají. Všude na světě se konají referenda o nové ústavě, všude se podporuje džendrová rovnoprávnost, všechno je trvale udržitelné. Hruza, kterou šíří Islámský stát (hlavně asi u nás, protože ti, kdo se s ním musejí skutečně na místě potýkat, mají obvykle nějaké vážnější – neboť miň operetní – protivníky v někom jiném, Saúdská Arábie v Íránu, Turci v Kurdech a tak podobně), je z velké části založena právě na okázale drzém nerespektování globálního pokrytectví. Jenže tato puberfácká vzpurnost naší faktickou nadvládou jenom dotvrzuje: možná jim to staré kamení v Palmýře fakt vadilo, ale zničili ho primárně kvůli nám. Vůbec jsou to ve všem všudy naše děti; jak moc jsou inspirováni Mohamadem, nechť posoudí učení islamologové, ale inspirace Mad Maxem je na první pohled zjevná i mně.

Když na sklonku roku 2014 kurdské jednotky vyhnaly IS z oblasti iráckého Sindžáru, přišly zprávy, že vracějící se jezi-

Ivana Nováková: Baltazar: Andělé, odhalte tváře!

Témata padlých andělů nás provázejí celé věky. Literárně i dramaticky byla zpracována nesčetněkrát. Milostný příběh autorky Ivany Novákové o d'áblovi, který utekl z pekla, zabydlel se v Praze a šéfuje reklamní agentuře, by byl jedním z mnoha, kdyby nebyl tak zábavný, kdyby nebyl sepsaný tak lahůdkově kultivovanou češtinou, kdyby neoplýval vrstvami, které může čtenář postupně odkrývat a nacházet stále nové až do úplného vyčerpání své erudice. Novelu *Baltazar* jsem poprvé četla při hodnocení literární soutěže Cena Karla Čapka v roce 2022, a do excelových poznámek jsem si už tehdy napsala „Klidně to mohlo být delší.“ To jsem ještě z pochopitelných důvodů neznala autorku a na její knihy jsem narazila teprve nedávno. Od té doby nestačím zírat, co všechno lze dokázat s jazykem, jak lehce a elegantně lze vyjádřit i komplikované sdělení (a ano, sama se mám jako autorka v této oblasti stále co učit).

Proč si dávám tu práci s recenzí právě do Interkomu? Protože snad patříím do podobné krevní skupiny jako zdejší čtenáři, a doufám, že upoutávku na tento kousek někteří ocení. Přestože idea příběhu je ryze konzervativní, jednání postav je moderní. Přestože postavy pracují v současných profesích, ve volném čase zpívají barokní kantáty v pražských chrámech. Vyprávění je dynamické a napínavé, hýří láskou k naší historii a spoustou kulturních odkazů a vtípků.

Baltazar ani zdaleka není pouhým milostným příběhem. Je to pocta zdravé lidské přirozenosti a výsměch škatulkování podle toho, v kterého boha kdo věří. Protože mentální nastavení těch, kteří svěřují konečné vyhodnocení svých skutků nějaké nadřazené všemocné a všehoschopné entitě, je v zásadě stejné. Autorka čtenářům s laskavou ironií vzkazuje, že zodpovědnost za své činy si každý neseme sám. Navzdory tomu nás může duchovně povznášet velebnost hudebního díla, sepsaného k oslavě Boží, protože současně oslavuje i to božské v nás.

Kromě samotného příběhu je kniha ptažlivá i zpracováním. Ačkoliv se jedná o knihu elektronickou, disponuje vymazlenou grafikou a úžasnou obálkou z dílny Rosany Zvelebilové, která přímo vybízí vydat se na vandr do starobylé zástavby barokních pražských uliček.

Když jsem četla *Baltazara*, v uších mi zněla píseň *Baroko* od Richarda Müllera s textem Michala Horáčka.

(Pozn. Ve vyhodnocení CKČ v roce 2023 se *Baltazar* v novelách umístil na čtvrtém místě).

Miroslava Dvořáková

Ivana Nováková: Baltazar, Canc, el. vydání DPC 220 Kč

.....
dově se mstí na sunnitském obyvatelstvu a hoří pro změnu zase arabské domy. Nová kurdská správa tyto pomluvy rozhořčeně odmítla. Zda byla v Sindžáru obnovena vláda práva, nebo jenom vláda pokrytectví, je z Čech obtížné soudit (vzhledem k místnímu koloritu se zprávy o mstě nezdály zcela absurdní), ale i to druhé je koneckonců dobrá zpráva. Svět se vrací k normálu: už zase se tam tváří, že hrají podle našich not.

Jan Zrzavý / jaro 2016

Vteřinové lepidlo a kalašnikov

Proč se Západ věnuje převýchově obyvatelstva?

Týden po eurovolbách to vypadá, že se nic nestalo. Ursula von der Leyen s hlavou vztyčenou spěje k obnově mandátu. Bude stěhovat vagon s Green Dealem na kolej vedoucí k realitě se stejným úsilím, s jakým ho pět let pomáhala z těžké koleje vyhodit. Náš řidnoucí houf pamětníků minulého režimu na to bude hledět dílem s úsměvem, dílem vztekle, podle náтуры: každý socialismus, včetně aktuálního euroinjiniho, je zaměstnán především nápravami chyb, které sám způsobil a které by jinak nenastaly.

Nemylme se ale, není to tak, že se nic nemění. Už dlouho mi vrtá hlavou, jak se stalo, že se náš svět úhrnně zvaný Západ přestal věnovat rozvoji a věnuje se převýchově obyvatelstva. Je snadné pochopit, proč to dělají politické instituce. Žijí vlastním životem a je jim celkem jedno, jakou mají agendu. Ale proč velké výrobní a obchodní instituce podporují klimafanatismus, proč Volkswagenu záleží na 86 pohlavích, proč řešíme historickou vinu Kryštofa Kolumba za objevení Ameriky?

Je to metoda vypuštění falešné kořisti.

Pozornost levicové revolty byla přeměrována. Dlouho to fungovalo dobře. Mladí revolucionáři se nezajímali o nestydaté zisky mezinárodních korporací. Bylo jim jedno, že 26 lidí na světě vlastní tolik majetku jako polovina světové populace a denně bohatnou o 55 miliard. Důležitá byla hladina oceánu v roce 2070. Korporace, jako je investiční skupina BlackRock, přilepila revolucionáře k asfaltu, aby tam prosazovali třicetkilometrovou rychlost a nechali investory investovat. S vejvarem 55 miliard denně, když to jde dobře. Nebožtík Lenin by vzteky rozkousal první díl Kapitálu, kdyby viděl agendu progresivistů.

To teď končí.

Klima samozřejmě zůstává, ale zjevil se nový konečný cíl: změna systému. Vítězství nad klimatickou změnou vede přes vítězství nad systémem. Vinik je kapitalismus a jeho derivát, parlamentní demokracie. Vzpruhu dodává národně osvobozenécké hnutí, zvláště pak palestinské. Vteřinové lepidlo je dobrá zbraň, ale kalašnikov je mnohem lepší. Spojenec je kalifát. Na scénu se uvádí nová agenda. Některé její hvězdy se rychle přizpůsobují. Greta svým vrískotem na půdě OSN zajistila megakorporacím klid na dalších pět let. Na mocné tohoto světa už nebude křičet „jak se opovažujete“. Greta chce s mocnými zamést a zavést nový pořádek. Až padne kapitalismus a parlamentní veteš, klima už vychladne samo od sebe. To je ten nový směr.

S eurovolbami to má společného pramálo. Kateřina Konečná je na dobré cestě vrátit komunisty v nové podobě do sněmovny, ale na nové vlně nejede, proto ten potlesk zprava. Piráti zjevně zůstali přilepení a na kalašnikov by se báli sáhnout. Europoslankyně Markéta Gregorová vyzvala k prcání, ale možná že brzy dostane méně otřelý nápad. Čekáme na nové sekáče, kteří se nezakecají. Jistě se najdou.

Ondřej Neff / LN

Doba ozempiková

Brouzdal jsem si poklidně internetem, když jsem náhle zakop o titulke „Dospívající dívka v éře Ozempicu“. Bylo to tam samozřejmě anglicky, jak taky jinak na síti, dokud tedy umělá inteligence nerozhodne jinak.

Ozempic je nový farmaceutický hit, injekce (zatím, tabletky budou nepochybně brzy následovat) obsahující látku semaglutid, díky níž dokáže svého cíle dosáhnout i ten, jehož rozhodnutí letos konečně shodit nadbytečných patnáct kilo vyprchá stejně jako jindy hned poté, co shodí díky dvěma vyčůráním patnáct deka.

Nejslavnější a nejžádanější farmaceutická látka současnosti primárně vznikla jako další z léků proti cukrovce 2. typu. Jak se ukázalo, pacienti navíc ztratili chuť jíst nad míru, začali hubnout, a vydrželo jim to. Zkrátka další z pověstných vedlejších efektů, které zastíní původní cíl i účel. Co víc, ukazuje se, že semaglutid má předpoklady pomáhat i v případě dalších chorob, například kardiovaskulárních. (Ostatně i ta kila navíc, když dosáhnou stavu obezity, jsou zatraceně nebezpečnou nemocí.)

Staří Řekové by možná řekli, že semaglutid je nějaký vzdálený bratranec panacey čili všeléku. My moderní lidé se budeme držet konstatování, že je to další game changer čili faktor proměňující životy tak zásadním způsobem, že se začíná mluvit o éře Ozempicu.

Na jejím samém počátku byl v půli devadesátých let minulého století nápad endokrinologa torontské univerzity Daniela Druckera otestovat, proč americký ještěr korovec jedovatý (máme ho i v pražské ZOO) vydrží tak dlouho o hladu. Na konci – trvalo to 10 let – pak byla první z látek, které vedly k objevu a výrobě semaglutidu.

Nedá se v tu chvíli nevrátit přesně o sto let zpátky, kdy na stejné univerzitě lékaři Frederick Banting s Johnem Macleodem a studentem Charlesem Bestem hledali cestu, jak léčit do té doby smrtelnou cukrovku 2. typu. Jejich převratný objev se jmenoval inzulin a dostali za něj Nobelovu cenu. (Bez Besta, byl jen student.) Patent, který na inzulin i jeho výrobu obdrželi, vzápětí prodali univerzitě, každý chtěl jen jeden dolar. „Inzulin nepatří mně, ale světu,“ zní slavný Bantingův citát. Zbytek je jen historie, inzulin je jeden z nejdůležitějších léků vůbec, který chorobu dosud smrtelnou proměnil v chronickou, s níž lze v pokročilém věku smířit na nějakou úplně jinou nemoc.

Semaglutid ovšem patří dánské firmě Novo Nordisk, která od Druckerova prvního krůčku díky dalšímu mnohaletému úsilí urazila pořádný kus cesty k semaglutidu. Patent nikomu neprodala a rozhodně přispěl k tomu, že – jak informuje Bloomberg –, má Novo Nordisk vyšší hodnotu než všechny další dánské firmy dohromady. Dokonce šlape na paty francouzskému holdingu LVMH (to je ten, co vyrábí nejdražší kabelky světa a podobné nezbytnosti) v soutěži o to, která firma je v Evropě nejdůležitější.

V čemž se doba ozempiková od doby inzulinové zásadně liší, poznamenávám na okraj.

Jaroslav Veis

OČIMA POROTCE LITERY ZA FANTASTIKU

Domnívám se, že jedním z klíčů k porozumění čemukoliv je transparentnost. Pokud rozumím procesům, které vedou k chování či jednání druhé osoby, jsem ochotnější je akceptovat. Proto je důležité o těchto procesech hovořit — například o těch, které vedly k výsledkům Litery za fantastiku.

Při porozumění procesům, které vedly k výběru vítězů literárních cen, nemusím s těmito procesy pouze souhlasit, mohu s nimi také polemizovat. Ve všech cenách by v tomto směru bylo skvělé, kdyby každá porota vysvětlila svůj výběr a cestu, která k výběru vedla, kdyby bylo transparentní, jak je celá věc financována, a mnoho dalších „kdyby“. Aktuální polemiku o fungování největší tuzemské literární ceny rozproudil článek, který pro *Tvar* napsala Olga Stowik. Nemám ambice její „autofikční deníček“ jakkoliv zpochybňovat: je dobře, že tento hlas zazněl. Stejně tak si nekladu za cíl komentovat reakce, které článek způsobil (například text, který pro *info.cz* napsal Ladislav Nagy, vystoupení Pavla Mandyse v *DVTV* nebo článek Evy Klíčové v *A2larmu*). Mohu ale nabídnout nahlédnutí do toho, jak funguje Litera za fantastiku a s jakými problémy se porota potýká.

Když byla Magnesia Litera rozšířena o tři kategorie (detektivku, humoristickou literaturu a fantastiku), stal jsem se na doporučení organizace Československý fandom, jmenovitě Zdeňka Rampase, na podzim roku 2022 členem poroty Litery za fantastiku. Společně se mnou ji po oba prozatímní ročníky tvoří Boris Hokr a Františka Vrbenská. Je třeba zdůraznit, že se všichni známe a v oblasti české fantastiky se pohybujeme dlouhá léta. Františka Vrbenská je spisovatelkou, za svou tvorbu získala i mnohá žánrová ocenění (jmenujme především Cenu ASFFH za román *Stín modrého býka* — společně s Leonardem Medkem — a za román *Vítr v piniích* — společně s Jakubem D. Kočím), přispívá recenzemi do časopisu *Pevnost* a přednáší na conech. Boris Hokr je nakladatelský redaktor v Laseru (Euromedia Group), českou fantasy se zabýval v magisterské práci, je zástupcem šéfredaktora časopisu *Pevnost* a přispívá texty o fantastice do rozličných médií, mimo jiné získal titul Kritik roku v rámci ankety Tvárnice časopisu *Tvar*. Já jsem v roce 2024 dopsal disertační práci o české fantastice, přispívám do žánrového časopisu *Interkom* na web *Sarden*, v němž také organizuji anketu Kniha roku Sardenu. Vzhledem k tomu, že se všichni tři zabýváme fantastikou intenzivně a dlouhodobě, je logické, že se setkáváme a že o sobě víme. Tento vztah asi také přispěl k hladkému průběhu rozhodování ve věci Litery za fantastiku: nehádáme se, jsme schopni se v klidu domluvit. I tak jsme ale řešili mnohé problémy a nejasnosti, které shrnuji do několika oblastí.

1. Problém kvantity

Na konci ledna 2023 bylo za fantastiku přihlášeno 25 titulů. Využili jsme právo porotců přidat další díla a rozšířili seznam na konečných 31 knih. Na konci ledna 2024 bylo přihlášeno 29 titulů. Opět jsme využili právo porotců a seznam rozšířili na 35 knih. Dodejme, že v ročníku, kdy byla fantastika vy-

hlašována poprvé, jsme se o svém jmenování dozvěděli v průběhu podzimu, 25. ledna 2023 jsme znali kompletní seznam přihlášených knih, do 2. března 2023 bylo třeba rozhodnout. V letošním ročníku jsme jednak se svou rolí porotců počítali: já jsem si například od ledna vedl seznam toho, co ve fantastice vyšlo, a snažil jsem se načítat tituly, které se něčím vymykaly či působily jako nadprůměrné. Pavel Mandys také nabídl možnost získat přihlášené a vydané knihy již v říjnu. Do té doby nakladatelé přihlásili z oblasti fantastiky právě devět děl, ale s tím samozřejmě může Litera jen obtížně něco dělat. Mezi nominovanými knihami převládají rozsáhlé romány, letos třeba *Azha-reida — Bitva o Gelidor* Tomáše Petráska, loni například *Třetí ucho* Jana Hamouze, v obou případech sedmisetstránkové bichle. Přestože nejsou všechna přihlášená díla takto objemná, hádám, že průměr bude více než 300 stran na knihu. To prostě není možné učít. Řešíme to různě: dáme na názor spoluporotce, který dílo četl, přečteme část a uděláme si úsudek, někdy vyřazujeme na základě příslušnosti k žánru. A tím se dostávám k druhému problému.

2. Problém výběru

Otázka je nasnadě: jak pojímat „českou fantastiku“? Která díla patří „k nám“? Rozhodli jsme se vyřadit dětské knihy (loni tedy vypadly tituly jako *Práskovník Pepa aneb Když práskat, tak jenom dveřmi v knihovně* Anny Langerové nebo *Gianluova dobrodružství* Adama Foly, jinak nápaditá kniha o osudech jednoho mývala v renesanční Florencii), komiks (loni *Idea. Lid* Filipa Burdycha, letos *Octobriana*, která je zajímavá především fascinující historií této komiksově postavy, kterou popisuje vynikající doslov Tomáše Prokúpkka), každý rok řešíme young adult a série (můžeme hlasovat pro xtý díl něčeho, co je sice dobré, ale v podstatě to recykluje samo sebe a lze to jen obtížně číst bez znalosti předchozího děje?).

Komplikovanost hranic fantastiky lze demonstrovat i na starších případech. Vezměme například díla, která vyšla v roce 1991. Tehdy šlo o na dnešní poměry směšných 37 českých textů s fantastickými prvky, více či méně původních (např. poprvé vyšla *První zpráva z Prahy* Josefa Nesvadby, původní verze *Tajné zprávy z Prahy* z roku 1978). Asi bychom neváhali se zařazením *Kena Wooda a meče krále D'Sala* od Jiřího W. Procházky nebo povídkových sbírek *Abbey Road* Josefa Pecinovského a *Vesmír je dost nekonečný* Ondřeje Neffa. Zároveň ale také vyšel *Návrat starého varana* Michala Ajvaze nebo první dva díly trilogie *Trýznivé město* Daniely Hodrové, *Kukly* a *Podobojí*. A teď co s tím: Ajvaz nebo Hodrová zcela jednoznačně nepatří do fandomu, nemají se sci-fi a fantasy tak, jak je vnímají fanoušci žánru, nic společného, ale jejich díla jsou zároveň plná fantastických motivů. Dobrým kompasem je databáze *Legie.info*, ale ani ta nenabízí řešení vždy. Analogicky jsme loni řešili *Kov* od Karla Veselého nebo *Starou školu* Petra K. Procházky. V prvním případě román o dystopickém budoucím světě, v němž zvítězí metalem inspirovaná politická strana, ve druhém případě tak trochu jiný návrat ke Karlu Jaromíru Erbe-

novi – a i tady bychom mohli přemýšlet, zda nejde o young adult. Oba jsme nakonec akceptovali, přestože jsme je nevybrali. O knihách jako *Přespávačka u slečny Broukové* od Sabiny Karasové nebo *Temná rána* od Zbyňka Vičara ani nemluvě, ty se nakonec dostaly na longlist, ačkoliv nemají znaky fandomové fantastiky. V neposlední řadě výběr vnímáme jako svoji zodpovědnost: jednak můžeme donominovat knihy, které podle nás v nominacích chybí, jednak zodpovídáme svojí zkušeností, erudicí a literárním rozhledem za to, co vyřadíme.

3. Problém hodnocení

Vedle otázky „jaká díla hodnotit“ se zcela samozřejmě objevuje otázka „co na těchto dílech hodnotit“. Jak se Literatura za fantastiku liší od Litery za prózu? Řešíme hlavně styl? Nápad? Inovativnost? Svět? Přiznáváme, že jsme si kritéria nebyli schopni vyjasnit – a nejsme si jisti, zda je to dobře (jakmile zvolíme rigidní kritéria, jaksi se z toho ztrácí lidský faktor), nebo špatně (hodnotíme opravdu za sebe a pouze a právě dle sebe, každý tedy nutně s odlišnými kritérii). Vzhledem k tomu, že všichni tři českou fantastiku dlouhodobě sledujeme, domníváme se, že jsme schopni zodpovědně porovnat aktuální tvorbu s předchozími trendy a rozhodnout, co se vymyká či co vyčnívá nad ostatní produkci. V loňském roce jsme zavedli relativně jednoduchý systém: pokud se všichni shodneme na něčem jednoznačně výjimečném, posíláme titul mezi tři vybrané. Loni to bylo *Mycelium a Bizarropolis* a potřebovali jsme vybrat třetí dílo do shortlistu (a vytvořit longlist). Boris Hokr navrhl bodování dle formule 1 (25 bodů za 1. místo, 20 za 2., dále 15–10–8–6–5–3–2–1), abychom výrazně odlišili naše favority. Letos jsme se na výjimečných dílech neshodli vůbec, pomocí bodování vyšly tituly *Sága o Lundirovi*, *Lenochod Jimmy a jeho backup band* a *Prázdnota*, s výraznějším odstupem následoval *Sudetenland* a *Lionet & jiné podivuhodné případy*.

4. Problém výběru porotců

Kromě jistého rozhledu přináší sepětí porotců s fantastikou i problém: možnost střetu zájmů. Mezi zajímavé loňské tituly patří antologie *Hlubiny města a Jiný kraj* (všimněte si, že jsem opomenul problém antologií vůbec: nespádají spíše do Litery za nakladatelský čin?!). Do *Hlubin města* přispěla povídkou Františka Vrbenské, v *Jiném kraji* je moje předmluva. *Pláč němého boha* Terezy Matouškové jistě zaslouží pozornost, ale vyšel v Laseru, kde je redaktorem Boris Hokr. Totéž platí o *Zlých časech* Michala Březiny. A v posmrtně vydaném *Bastardovi* od Jaroslava Mosteckého má Františka Vrbenská doslov. Všechny zmíněné tituly jsme letos vyřadili nikoliv na základě kvality, ale na základě naší angažovanosti v oboru. Je holt obtížné najít kohokoliv, kdo se českou fantastikou soustavně a dlouhodobě zabývá a zároveň není zapojený do literárního provozu. Ze současných porotců jsem této definici nejbližší já, i přesto musela být pro můj střet zájmů jedna potenciálně nominovatelná kniha vyřazena.

Čtyři vybrané oblasti nepokrývají všechny problémy, ale snad nastiňují, nad čím vším porota přemýšlí. Lze argumentovat, že výběr z nějakých třiceti nominovaných děl není repre-

zentativní. No... ne. Jsme jen lidé. Českou fantastiku bedlivě sledujeme, ale časy, kdy jeden člověk mohl přečíst veškerou původní českou produkci, jsou dávno pryč. Výhodný je proto předvýběr: do Litery knihy přihlašují nejčastěji sami nakladatelé. A je to dobře! Prosim tímto i malé nakladatele: přihlašujte své tituly do Litery! Zároveň důrazně apeluji na nakladatelskou soudnost. Je samozřejmě jednoduché přihlásit všechny vydané knihy (a pravidla to nezakazují), ale zkuste, prosím, vybrat to, co skutečně považujete za výjimečné. Totéž platí pro knihy vydané samonákladem. Jako porota se jim nebráníme, ale jen těžko oceníme knihu, která zjevně neprošla redakcí, kde se objevují pravopisné a jiné chyby a která je spíše splněným snem autora než relevantním příspěvkem k české fantastice.

Česká fantastika po zániku Cen Akademie science fiction, fantasy a hororu nemá vlastní, interní, všeobecně uznávané ocenění. Mě osobně jako porotce těší, že tuto funkci převzaly ceny Magnesia Litera a že lze touto cestou upozornit na zajímavá díla z mnohdy nepříliš známé oblasti české fantastiky. Zároveň by bylo skvělé to, co se mělo stát už před rokem: otevřít tímto debatu o fantastické literatuře. O tom, co je v jejím rámci hodnotné, kde jsou její hranice nebo kdo by měl být oprávněn rozhodovat o ocenění. Protože, jak zmiňuji výše, najít porotce, kteří by nebyli zapojeni do knižního provozu a zároveň byli erudovaně obeznámeni s českou fantastikou, je takřka nemožné.

Jan Křeček / H70 | Časopis Host 7 dní online

Odposlechnuto

Status umělce je určen hlavně těm, kdo se žijí vlastním tělem, protože psát knihu můžete i po šichtě v obří zlé korporaci (věřte mi, dělal jsem to patnáct let), ale dělat umění vlastním tělem, to chce celého člověka.

Bavíme se o baletkách, performativních umělcích, hercích a samozřejmě pornohercích. Ti jsou stejně hodnotnými umělci jako kdokoliv jiný. A spíš bych řekl, že i více. Dělal jsem dobré jméno naší vlasti – jsme ostatně země s největším podílem pornoherců na počet obyvatel, jejich umění sledují lidé po celém světě a všem z nich přináší štěstí, radost a úlevu. To se o takové Kače Olivové rozhodně říct nedá ani v jednom bodě. Když ukazuje prsa ona, lidé prchají, když Tarra White, šikovná děvče z Ostravy, je v pozoru celý svět.

Franta Kotleta

Pozn. red.: Franta je starý bílý cisheteronormální muž, takže mu odpustíme, že zapomněl na hřbitvy pro děti pornohereček.

Kokain ve Sněmovně na WC je už hodně přes čáru...

Patrik Nacher

Jak správně připravit tofu:

1. Hodte ho do koše
2. Ogrilujte nějaký maso

HOWKING

Zdá se, že jsme dospěli do fáze, kdy jsou všichni britští vlastenci nazýváni „krajně pravicovými násilníky“ a všichni příznivci Hamasu jsou „mírumilovnými demonstranty“.

Douglas Murray

Časem s vědou - červen

• velkých činech vědy, techniky a medicíny

Před nějakými třídvaceti staletími řecký učenec Euklidés vydal spis zvaný *Základy*, kde – slovy Alberta Einsteina – vytyčují základy „nádherné budovy euklidovské geometrie... té velkolepé stavby, po jejím vznešeném schodišti jsme byli po nespočetné hodiny proháněni svědomitými učiteli.“ Toto veledílo s bezpočtem opisů a poté s více než tisíci tištěnými vydáními je považováno za druhé nejčtenější v celé západní civilizaci (první je *Bible*).

Autor v něm nejprve vypočítává základní pojmy a s nimi spjaté základní podmínky (axiomy), a pak je používá k důkazům geometrických vět.

Všechny předpoklady i závěry jsou zcela nepochybnitelné – až na jediný: Takzvaný axiom o rovnoběžkách. Jeho originální Euklidovo znění je dosti komplikované, proto se „překládá“ do několika ekvivalentních forem, například: *Rovnoběžky se protínají v nekonečnu. – K dané přímce lze vést daným bodem právě jednu rovnoběžku. – Součet vnitřních úhlů trojúhelníka je 180 stupňů. – Nejkratší spojnicí dvou bodů je přímka.*

V čem je problém, ukáže jednoduchý příklad. Zatímco Euklidés psal svoje *Základy* v době dominance názoru, že Země je plochá deska, přinejmenším od časů prvního obeplutí Země (Magalhães a Elcano 1519–22) už nikdo soudný nepochyboval o její kulatosti. (Je navýsost bizarní, že i v některých vyspělých zemích v současnosti údajně roste počet lidí přesvědčených, že Země je placatá.)

A teď se v myšlenkách vydejme na tuto cestu: Ze severní točny po nultém poledníku na jih, na rovníku zatočme o pravý úhel doprava na západ, a na 90. stupni západní délky zahněme znovu o pravý úhel doprava zpátky na sever. Samozřejmě dojdeme opět na pól. Přitom jsme vykonali cestu po trojúhelníku, který obsahuje *tři pravé úhly!* Nebo: Pluje loď z Londýna nejkratší cestou do New Yorku po přímce? Odpověď není těžká; nežijeme přece na rovině, ale na kulové ploše! Otázka pak ale zní: Je úkolem geometrie popisovat to, kde nežijeme, nebo to, kde žijeme?

Nejen tohle se určitě honilo hlavou klubajícím se géniovi Karlu Friedrichu Gaussovi, když koncem 18. století, krátce po dvacítce, připadl na ideu *neeuclidovských geometrií* (jak jim začal říkat). Svůj objev ale záměrně nezveřejňoval, neboť jak říkával, „nechtěl dráždit husy“. (Počátkem 4. století před Kristem tito posvátní opeřenci poplašeným kejháním v noci zalarmovali obránce římského posvátného vršku Kapitulu a zachránili ho na čas před dobytím Galy.)

Zatímco Gauss zrál ku slávě, zhruba ve čtvrtině 19. století dospěli ke stejnému závěru jako on hned dva mladí matematici – Rus Nikolaj Ivanovič Lobačevskij a Uher János Bolyai nezávisle „objevili“ prostor, kde součet úhlů v trojúhelníku je menší než 180° (takzvanou *hyperbolickou geometrií*). U kolegů sice narazili, zato získali sympatie samotného Karla Gausse, v té době už uznávaného „knížete matematickém“. Ten se kvůli Lobačevskému dokonce naučil rusky, aby mohl „velmi dychtivě číst další práce tohoto ostrovtipného matematika“

Zhruba ve stejnou dobu píše do Uher Jánosovi otci, svému spolužákovi z univerzity: „Považuji vašeho syna za génia. Sám jsem před lety došel k obdobným závěrům,“ s poznámkou, aby to bylo chápáno jako chvála Jánose, nikoli jako sebechvála.

Později Gauss coby respektovaný profesor univerzity v Göttingenu přednášel o neeuclidovských geometriích svým studentům. Mezi ně patřil i Bernhard Riemann, člověk nesmírně plachý, zato talentovaný tak, že ho sám učitel vyzval k habilitaci. Její součástí tvořila i zkušební přednáška. Uchazeč pro ni musel nabídnout tři témata, přičemž komise podle zavedeného zvyku vybírala z prvních dvou. Jenže – když si staříčký Gauss přečetl název třetího tématu *O hypotézách, které leží v základech geometrie*, neodolal a první dvě témata o elektřině pomínil... Přednáška se konala **10. června 1854**. Osmadvacetiletý Riemann, který toto téma neměl dostatečně zpracováno, nezačal moc přesvědčivě, ale nakonec se do problému ponořil tak, že přestal koktat a vystříhl strhující výklad. V něm udělal v neeuclidovských geometriích takřkajíc pořádek. Prokázal totiž existenci tří skupin základních geometrií: jedné euklidovské – na ploše s nulovou křivostí (rovině), a dvou neeuclidovských – *eliptické* (na ploše s kladnou křivostí, tedy vypuklé, například kulové) a *hyperbolické* (na ploše se zápornou křivostí, vydaté, např. sedlové). A co víc, on jako první rozšířil své úvahy z ploch na prostory o libovolné dimenzitě a libovolné křivosti. Napřesrok Gauss umírá, dva roky poté se Riemann stává profesorem. Zanedlouho u něho propuká rodinná tuberkulóza... a roku 1866 v necelých čtyřiceti umírá.

Jakkoli jeho sebrané práce tvoří jediný svazek, o jejich významu hovoří bezpočet matematických pojmů, metod a vět po něm pojmenovaných. Jen z jeho geometrických myšlenek povstalo několik nových matematických oborů. Albert Einstein na čtyřrozměrném prostoročase s proměnlivou křivostí založil obecnou teorii relativity. A současná teorie strun počítá až s rozměry jedenácti!

Závěrem nechme promluvit historika: „Riemann víc než kdokoli jiný ovlivnil cestu moderní matematiky.“ **František Houdek**

Odposlechnuto

Baronka se nudí na charitativní akci svého manžela, nechá jej, aby se věnoval hostům, a sama se vrátí do jejich sídla, kde narazí na překvapeného komorníka.

„Lewisi, prosím, sundej moje šaty!“ Komorník to udělá.

„Teď sundej moji podprsenku,“ pokračuje baronka. Lewis, poněkud neochotně, ale přesto splní její příkaz.

„A nakonec stáhni moje kalhotky.“ Komorník něco zamumlá, ale – s pohledem odvráceným v rozpacích – udělá, co baronka chce.

„A teď poslouchej, Lewisi! Pokud tě ještě jednou nacytám v mém oblečení, okamžitě tě vyhodím.“ **JYRKA**

Jakou má prostituce výhodu oproti jiným zaměstnáním?

Čím méně zkušeností, tím lepší plat. **CHROCHTADLO**

● nejlepších z možných světů Třeštění letitého popularizátora 139

V jakém světě žijeme? Skutečně „v nejlepším ze všech možných“, jak se domníval všestranný německý učenec Gottfried Wilhelm Leibniz (viz IK 2016/11)? Ten ovšem coby věřící křesťan řešil otázku nábožensky, tedy hluboce *spekulativně*, bez ohledu na fakta. Proto nemohl dojít k jiné odpovědi, pokud nechtěl zpochybnit božství Boha (neboť cokoli On činí, činí nejlepší, včetně stvořování). Ale co když se pokusíme odpovědět takřkajíc *vědecky*, s přímou vazbou na realitu? Potom podle mě narazíme, poněvadž otázka, zdali „tento svět je ten nejlepší z možných“, nemá konkrétní věcný obsah, tedy ani jednoznačnou exaktní odpověď. (Tady nelze nevidět, jak výrazně náboženství usnadňuje odpovědi. Škoda, že zhusta na úkor jejich pravdivosti...)

Aniž bychom zbůhdarma uvízli v gravitaci etiky a filosofie, zeptejme se: Pro koho má být náš svět nejlepší? Podle jakých kritérií? V jakém časovém a/nebo prostorovém měřítku? Vezmeme za bernou minci *ekonomické výsledky* (jak se to dnes většinou dělá)? Nebo *míru svobody a demokracie* (i to se dá víceméně zjistit)? Či snad se spokojíme se *subjektivními názory lidí*, které zpracujeme jako při volbách? Volba nejlepšího z možných světů, to přece zní úzasně demokraticky!

Zkusme se nad tím jen tak, z hecu, trochu zamyslet...

Každý jednotlivec jedná tak, aby pro sebe získal co největší prospěch, tedy aby svět byl pro něj co nejlepší. (Otázkou je, jak uspěje, například nakolik se silní prosadí a nakolik se tomu slabší ubrání, a jak se jeho úspěch promítne do celku. Ale to teď nechme stranou.) Stav každého parciálního světa, třeba státu, je pak výslednicí osobních snah jeho obyvatel, stav celku (celozemské populace) výslednicí jeho parciality. Tudiž ten ze světů (na jakékoli úrovni), který se právě realizuje, je zároveň tím nejlepším z možných. A takovýchto premiantů je na Zemi přesně tolik, kolik si na ní vytyčíme měřených oblastí. Dalším zlepšení v nich brání osobní limity jejich obyvatel.

Pokud bychom otázku nejlepšího ze světů zjednodušili na samotný typ politicko-ekonomického systému, pak zatím to vypadá, že obecně nejlepším se přes veškeré své možné nedostatky zdá být demokratický kapitalismus, a to ve své liberální, sekulární a sociálně citlivé variantě, to vše jakožto výsledku převládajících názorů, postojů a skutků všech lidí, kteří v daném světě zrovna žijí.

To vypadá jasně a přehledně. Jenže při jiném pohledu to vychází docela jinak a dost nečekaně. Tady totiž veškerá legrace přestává.

Od jakéhokoli „nejlepšího světa“ očekáváme, že se v něm budeme mít dobře v té nejvyšší aktuálně dosažitelné míře. A teď si zkusme každý sám za sebe představit, jak by měl vypadat náš ideální život. Přes veškerou rozmanitost našich povah i postavení jedno budou mít všechny představy společné: Už se nespokojíme jen s plnými talířem a střechou nad hlavou, jak to stačovalo většině našich předků... Chceme víc, vždyť přece jde o svět „nejlepší ze všech možných“! Odedávnu klasikou v požadavcích (asi nejen) nás Čechů je velký a pohodlně

zařízený byt nebo dům, klidné a výnosné zaměstnání, pěkné auto, špičková elektronika i vybavení (od televizoru po elektro-kolo), k tomu asi ještě solidní chalupa nebo chata. Vše v našem osobním vlastnictví. A k tomu samozřejmě i pořádná dovolená, na které bychom si mohli vyhodit z kopýtka a nemuseli počítat každé euro. Vlastně v ničem bychom nechtěli nikterak škuldit... Zároveň předpokládáme, že náležitě funguje zdravotnictví, doprava i veškeré další služby.

Na takové představy má jistě každý právo. Kdyby se ale měly každému skutečně splnit, znamenalo by to obrovskou spotřebu energií, materiálu, plochy, vyvolalo by to devastační zátěž pro životní prostředí i celou zeměkouli. (Ironií přitom je, že i při veškeré naší saturovanosti nebudeme šťastnější, to je prokázáno výzkumy.)

Když to shrneme: Pokud všechno půjde jako dosud, pak *jakýkoli nejlepší z možných světů dneška je zároveň tím nejhorším pro budoucnost*. Jinak řečeno, čím líp žijeme, tím bude hůř. A pojďme ještě dál, ano, na samou hranici třeštění: Takzvané „zaostalé“ státy, neřku-li rovnou přírodní národy, se sice nemají zdaleka tak dobře jako my takzvaně „vyspělé“, ale jejich způsob života je udržitelnější a zcela nepochybně by (kdyby zůstal zachován) vedl k lepšímu budoucímu světu než ten náš, který se všemi svými pokušeními téměř neodvratitelně vede do slepé uličky. Primitivní divoši jsou pro život na Zemi nesrovnatelně cennější než my, výpluky civilizace!

Znamená to, že se za ty svoje požadavky „nejlepšího“ máme stydět? Vždyť ony jsou přece tak lidské! Nu, já bych nešel tak daleko; pro začátek bychom je spíš měli uvážlivě zredukovat. A aby nám to nebylo moc líto, pomohlo by, kdybychom pozměnili svoje životní „chutě“. (Vida, nabízí se podobenství s výživou. Podle našich zděděných preferencí jsou těmi nejchutnějšími jídly zrovna ta nejnezdřavější – tučná, sladká a ve velkém množství. Pokud ale nechceme předčasně umírat, musíme si zvyknout na jiný jídelníček. Za sebe mohu říct, že to jde. A věřím, že něco podobného platí také u menu pro celou naši kulturu.)

Vrátit se do jeskyní jistě nechceme a už by to ani nešlo. A tak svůj nejlepší svět pro život uchováme do budoucna jediné tak, že napřed pozměníme dosavadní představu nejlepšího světa ve své mysli – a pak ji zkusíme uskutečnit.

František Houdek

Odposlechnuto

„Gudas je školník, kterému nikdo bez přezůvek neprojde.“

Robert Záruba

Vousatí muži zahýbají častěji než vousaté ženy. **HOWKING**

Nejsem žádný rasista, ale fakt, že 100 % českých poslanců černé pleti bylo souzeno za znásilnění, mě poněkud znepokojuje.

SKRPO9

Kolik kliků udělá Chuck Norris?

Přece všechny!

HOWKING

Časem s vědou - červenec

● velkých činech vědy a techniky

Během přezimování na americké stanici Scott-Amundsen na jižním pólu si tehdy sedmačtyřicetiletá lékařka Jerri Nielsenová FitzGeraldová nahmatala bulku v prsu. Bylo to v březnu 1999, krátce poté, co ze základny odletělo poslední letadlo. Dalšíh osm měsíců měla být základna zcela odříznuta od světa, zbylo jen internetové spojení přes satelit. V obavě z prodlení si proto doktorka někdy na přelomu června a července 1999 vlastnoručně provedla biopsii nádoru. Pomáhali jí přítom dva členové čtyřicetileté místní osádky, svářeč a mechanik, které si k tomu předtím vyškolila (údajně zapichováním jehel do jablka a ztuhlého džemu). Potom užívala léky proti rakovině, které jí v červenci, přímo uprostřed antarktické zimy, shodilo letadlo vojenského letectva. V říjnu téhož roku byla dopravena do vlasti během další riskantní akce, kdy pilot přistál v 58 stupních pod nulou na zledovatělé sněhové pláni osvětlené za polární noci jen zapálenými ohni. V USA podstoupila řadu operací a vypadalo to, že se uzdravila, dokonce se do Antarktidy několikrát vrátila. Svůj příběh potom prezentovala v řadě motivačních přednášek a vyličila v bestselleru *Ledový krunýř: Neuvěřitelná bitva lékařky na jižním pólu o přežití*, který byl později zfilmován. V roce 2005 se jí ale nemoc vrátila. Zemřela sedmapadesátiletá v červnu 2009.

Doktorka Nielsenová nebyla jediným člověkem, kterého okolnosti donutily operovat sama sebe. Koncem dubna 1961, stále ještě na počátku přezimování dvanácti polárníků na sovětské antarktické stanici Novolazarevskaja, si sedmadvacetiletý chirurg Leonid Rogozov diagnostikoval akutní zánět apendixu (červovitého přívěsku slepého střeva). Tohle celkem běžné onemocnění dobře znal, jeho řešení představuje v civilizovaném světě chirurgickou rutinu. Bez včasné operace však hrozí protržení střeva, vyličí obsahu do útrobu, zánět pobříšnice, otrava krve a posléze trýznivá smrt. A tak si musel pomoci sám. Za pomoci spolubydlících urychleně vysterylizoval jednu místnost i všechny potřebné nástroje a prádlo. Namísto celkové narkózy použil místní umrtní prokainem. Další analgetika si nevzal, aby si neotupil pozornost, úsudek i přesnost pohybů rukou. Musel se obejít bez chirurgického asistenta, jako instrumentář mu posloužil meteorolog, zrcadlu mu držel šofér.

Operace byla provedena dílem po hmatu, dílem podle obrazu v zrcadle. Trvala hodinu a 45 minut, tedy asi třikrát déle než normálně, Rogozov během ní dvakrát krátce ztratil vědomí. Oba pomocníci mu podávali nástroje, upravovali osvětlení a otírali pot stékající do očí. Po pěti dnech se zcela zotavil, po týdnu si vyndal stehy a vrátil se do práce. Žil dalších 39 let.

Dalším slavným „samochirurgem“ z donucení byl dokonce amatér, tehdy sedmadvacetiletý Američan Aron Ralston. Ten koncem dubna 2003 samotný trekoval v jednom z utažských kaňonů, když balvan, o který se zachycoval, povolil a sesul se tak nešťastně, že mu zaklínil pravou paži.

Napřed se snažil nožem odsekat kusy balvanu, ale po několika hodinách to vzdal. Pokusil se tedy ruku amputovat ka-

pesním nožikem, ale to se mu nepodařilo. Přestože pil maximálně střídme, po třech dnech mu ta třetina vody, kterou měl u sebe, došla; potom pil vlastní moč. Pátý den, 1. května 2003, ho už napůl v bezvědomí napadlo zlomit si ruku v třetině předloktí (blíže k ruce), a teprve pak se mu jí podařilo upízlát. Potom sešplhal dvacet metrů na dno kaňonu a po 13 kilometrech plahočení potkal lidi, kteří mu zavolali pomoc.

Z významných českých lékařů na sebe sáhl například významný chirurg Rudolf Jedlička. Tehdy počátkem 20. století, kdy byla rentgenologie ještě v plenkách, často při vyšetření strkal ruku do pole záření a prohmatával tam inkriminované partie pacienta. Tak si zničil tři prsty levé ruky. Z nich nejméně jeden si užil sám.

Asi nejproslulejším dobrovolným řezáčem sebe sama však byl americký lékař Evan O'Neill Kane. Ten se po první světové válce chvályhodně snažil dokázat, že éter, užívaný v té době jako celkové anestetikum, se používá zbytečně často a dal by se v mnoha případech nahradit méně nebezpečnými lokálními anestetiky. Aby své tvrzení dokázal, v polovině února 1921 – to už měl za sebou vlastnoručně užiznutý prst, který mu zhnísal – provedl na sobě testík: Vestoje, jen opřený o operační stůl, si za použití novokainu rozřízl před zrcadlem pravý podbříšek a odstranil si apendix. Potom na něj padla únava, takže ránu mu zalátal jeden ze tří lékařů, kteří přihlíželi jako svědci. Když se pořádně vyspal, sám odjel domů.

O jedenáct let později, počátkem roku 1932, to už mu bylo sedmdesát, provedl na sobě Kane ještě složitější zákrok, operaci tříselné kýly, prý aby lépe pochopil pocity operovaného pacienta. Tento poměrně složitý výkon v blízkosti stehenní tepny zvládl za dvě hodiny, přičemž se během operace dobře bavil a před přítomnými novináři a fotografem vesele vtipkoval. O 36 hodin později byl znovu na sále, tentokrát už jako operátor... Čtvrt roku poté tento tuhý chlapík podlehl zápalu plic.

František Houdek

Odposlechnuto

Evropská unie (a její historické formy před tím) je a bude taková, jaké jsou vůdčí státy. Z našeho pohledu je to především Německo. Dokud Německo (západní) bylo dynamické, podnikavé, úspěšné, EHS byla dynamická a úspěšná. Vyměnila se generace, nastoupili někdejší osmašedesátníci, země zhloup-la, ochabla a výsledek je současná Evropská unie. Ke skutečné nápravě nevedou jedny (tyto) volby. Změnit se musí jednotlivé země. Debilita evropských byrokratů je jen výmluva. Paní Merkelové vítačskou kulturu nenařídil žádný evropský byrokrat, abych užil konkrétní příklad. Nebo aby zrušila jadernou energetiku, těžko říct, co má horší důsledky.

Takže evropské volby mají omezenou důležitost, jakkoli se nedají podceňovat. Posun od ideologie založené na víře k realistickému postoji se dá očekávat – protože už se děje i na bázi národních států. Takže ano, volby proběhnou, zásadní obrat nečekejme, posun, ten ano.

Ondřej Neff

Režimy pro zítřek

Třeštění letitého popularizátora 140

Všichni sníme o tom, že zítra bude líp, všichni to jaksi podvědomě očekáváme. Ale jaká je realita? Sejměme si teď alespoň na chvíli růžové brýle a – stále ještě vzdáleně inspirování Leibnizem – zkusme se podívat se svět náš vezdejší nezaujatým pohledem.

Začíná to vypadat, že náš „nejlepší ze všech možných“, jakkoli nedokonalých režimů veřejné správy naráží na svoje limity. V současnosti se veškeré společenské dění mění: Počet neurodivergentních lidí začíná dohánět počet lidí neurotypických, kteří ale ze setrvačnosti okupují všechny významnější posty ve státní správě a tam brání změnám, které by stále čtenějším divergentům usnadnily život. Konzervativci vyšilují z obav o „svůj starý svět“, progresivisty zase frustruje, že „jejich nový svět“ nastává příliš pomalu. Mladí křičí, že vláda dělá málo pro budoucnost (školství, bydlení, ekologie atd.) a pro menšiny různých typů (které se v součtu stávají většinou), starší zase, že vláda dělá málo pro „obranu klasických hodnot“ (penze, důchody, zdravotnictví atd.). Různé názorové proudy si jdou po krku, jejich ideje se střetávají tak prudce, že i běžný život se stává nepřetržitým sledem útoků a obran. Prkotiny se hrotí, vážné problémy se bagatelizují, slušnost a klid jsou vácovány zlobou a sprostotou. Převládá rozjitřené a nestabilní prostředí plné vzájemné nedůvěry, nevraživosti, nenávisti. Skoro všichni účelově lžou; zneužívají svobody a demokracie, jakož i digitálních technologií k manipulaci do té míry, že pravdy i morální hodnoty tonou v šumu. A mnohá média se v tom všem s gustem hňahňají. (To není nic nového, to už tu je ode dávna, ale dnes se to díky pokročilé technice a špatně chápanému pojmu svobody odehrává v nesrovnatelně větší míře.)

Do toho notoričtí křiklouni, pořouchlí kazisvěti i placení štváči nerušeně přikládají pod kotel. Nositelé zbytných či rozjitřených Eg svoje osobní bolistiky nadřazují i těm nejzávažnějším hrozbám. Táhnutí za jeden provaz je vysmíváno jako znak stádnosti, jako útok na svobodu jednotlivce. Vlády se ujmá anarchie. Rozmáhá se násilí. Chaos se stupňuje.

V takovém světě je jakékoli vládnutí nesmírně komplikované, každé rozhodnutí je okamžitě vrženo do mlýnku na maso, který – zcela mimo věcnou diskusi – chrlí do veřejného prostoru masu podbízivých dezinterpetací, lží, výmyslů, poplašných zpráv, ze kterých je většina veřejnosti zmatená, ale ti nespokojení jim věří.

Jak to tedy půjde potom, až už to dál nepůjde? Nadšený z toho nejsem, ale vidím to tak, že bude-li jakákoli vláda chtít aspoň trochu účinně kočovat ten pytel rozdrážděných blech, *nebude jí nic jiného než nastolit vládu pevnější ruky*. Obrazně řečeno – když přestanou platit nepsaná pravidla dobrého chování, musí se tato pravidla napsat, uzákonit, vymáhat.

A tady se rýsují dvě krajní možnosti. Pokud takhle „přitvrdí“ demokrat, který práva a svobody pokrátí pro posílení řádu a pořádku, pak – navzdory kejhání potrefených husí – výsledkem nemusí být hned policejní stát nebo dokonce stanné právo, nýbrž cosi jako dieta při obezitě, pouhá nutná obrana před

chronickou otravou jedem slov a činů. Pokud se ale k veslu dostane autokrat, tak zavedená omezení začne dřív nebo později zneužívat pro upevnění osobní moci. Zároveň snáze podlehne populistickému nadbíhání a v touze po udržení zahrne lid nespelnitelnými sliby. Přitom populace stárne a seniorům méně záleží na budoucnosti...

Nicméně ať už volby vyhraje Pavel nebo Šavel, ony nezbytne *retardéry práv a svobody* vstoupí na scénu ne dobrovolným přijetím nutnosti, ale mocensky a z holé nezbytnosti.

Zdá se tedy, že režim *liberální demokracie* někdy v blízké budoucnosti nejspíš doslouží. *Demokracie* doufám zůstane, ale jaká vlastně? Kam se vyvine – od počáteční *neúplně liberální* přes nedávnou *rozvinutou* (plnou) a stávající *ultraliberální* (takřkajíc přeplněnou), kterou nakonec taky semele čas? (Hérakleitův zákon egyptologa Miroslava Bárty říká, že to, co napřed přivedlo civilizaci na vrchol, poté obvykle způsobí i její krizi, nějaký kolaps. Za ten bych v tomto případě považoval zvolení populistického demagoga.)

Ohledně případného nového režimu mě napadají všeliké přilastky, ale nakonec vyhrává neutrální termín *demokracie postliberální*, přiléhavěji řečeno *redukovaná*. Nu a pokud by vyhrál autokrat, pak snad až *pseudoliberální totalitní diktatura*.

V kýženém případě postliberální demokracie bude stěžejní najít míru, aby nepřinesla víc škody než užitku. To musí hlídat seriózní média i sami občané; každopádně to bude lavírování mezi Charybdou *Báječného nového světa* Aldouse Huxleyho a Skyllou románu *1984* George Orwella...

Doba postliberální neboli redukované demokracie potrvá tak dlouho, dokud se nepozvedne úroveň občanského vědomí, tedy neposílí *sebekontrola* (v otravování společnosti výmysly a hysterickým povykováním) a nevytříbí *soudnost* (aby lidé nevěřili pitomostem a nebyli líní si je ověřit). Ale to jsme zase na samém začátku, u školství...

Neříkám, že se všechno stane zrovna takhle, skutečnost bude nepochybně mnohem barvitější. Ale ať tak či onak: Míra našich zítřejších svobod závisí na tom, jak si vedeme dnes.

František Houdek

Odposlechnuto

Pokrok by měl znamenat, že měníme svět, abychom se přiblížili ideálu. Místo toho neustále měníme ideály.

Gilbert Keith Chesterton

Progresivní síly v několika zemích prosadily volební právo od šestnácti, protože uvěřily představě statistiků Gret, které jim to nadšeně hodí. A pak se tak nějak ukázalo, že třeba v Německu mladí volili hlavně AfD (a u nás Přisahu/Motoristy). Možná, že teď u nás poněkud poleví tlak na korespondenční volbu ze zahraničí.

GROB

Jedna věc dnes vyžaduje nezměrnou odvahu: hlásat samozřejmosti.

Gilbert Keith Chesterton

Milí čtenáři a fanoušci XB-1!

Dospěli jsme do bodu, kdy už nedokážeme vydávat náš milovaný *Časopis XB-1* jako měsíčník, stejně tak jako nyní měsíčník antologií nejlepších českých a zahraničních SFFH povídek.

Možná si říkáte, že je to otázka peněz. Je, ale i není. Finanční situace by nám umožňovala jakžtakž pokračovat, ale jen v současném personálním obsazení, kdy děláme profesionální práci coby nadšenci zadarmo a ještě do toho dáváme vlastní peníze... avšak věk, současné zhoršení zdravotního stavu a pracovní závazky členů redakce (bohužel nelze být brethariánem) nám brání v tom, abychom pokračovali stejným tempem.

Na to, abychom najali nové kolegy, bohužel finance nemáme. Po čtyřech letech zebrání o sponzoring jsme zjistili, že ani mít nebudeme a vzdali jsme se té pohádky.

Rozhodli jsme se tedy, že se z *Časopisu XB-1* stane fanzin spolku *XB-1 FANS*. Každý měsíc (do konce roku 2024) v něm najdete české povídky a publicistiku jako dosud, ve formátu pdf a epub.

Měsíčník XB-1, jak jste ho znali do konce roku 2023 (a leda na 2024) + *Edice XB-1* do června 2024 každé čtvrtletí nahradí tištěná antologie. Obě formy budou pouze pro členy spolku – samozřejmě zdarma.

Současní předplatitelé se stanou, se svým souhlasem s touto podobou náhrady, členy spolku *XB-1 FANS* z.s. Veškeré peníze, které budete chtít dát na provoz spolku formou ČLENSKÝCH PŘÍSPĚVKŮ, nepodléhají daním.

Jediná možnost, jak výše uvedené zvrátit, je stav, kdy najdeme sponzora nebo nového nakladatele/vydavatele. Pak je možné vrátit se k původnímu měsíčníku.

Pokud tedy máte pocit, že můžete *XB-1* pomoci, jako kdysi Filip s Martinem a pak Saša, ozvěte se vydavateli na marketing@casopisxb1.cz

Díky za všechno a uvidíme se v lepších časech (minimálně ve spolku :-))

Vlado a Saša

P.S.:

Poděkování

Chtěl bych vám všem, autorům, ilustrátorům, redakci i čtenářům poděkovat za neutuchající přízeň, bez níž bych nebyl schopný třicet pět let dělat něco, co mě bavilo a čím jsem žil.

Jenže čas se zastavit nedá, tělo i duše chátrají a sil ubývá. Proto přišel čas, abych ukončil svou „vládu“ a přenechal ji jiným.

Děkuji všem, kdo jste se mnou pracovali na společném díle, podporovali nás a podporují i teď.

Bylo to krásných třicet pět let.

Veškerou práci přebírá Saša coby výkonný zástupce šéfredaktora a já si budu přivlastňovat pouze veškeré úspěchy. (0:))

Vlado

Poděkování II.

Nikdy nemůžu být dost vděčněj osudu za to, že mi umožnil pomáhat Vladovi a dal mi privilegium stát se jeho kamarádem. Dostalo se mi tak zdarma toho nejlepšího školení, jak být správně člověk – Chlap - a doplnit si zcela zdarma kinderstupe, kterou jsem dostal od mého tatínka a dědečka.

Ikarie / XB-1 pro mě neměla nikdy jiného šéfredaktora než Vlada Říšu – jakkoliv a samozřejmě ctím roli dalších otců zakladatelů s Ondřejem Neffem a Jaroslavem Olšou jr. v čele – a nikdy mít nebude.

Díky, Vlado, a rozhodně se neloučím – mě se nezbavíš :-)

No a mé poděkování, samozřejmě, míří za Františkou, Hankou, Martinem, Jaroslavem Jiranem a hlavně za našimi čtenáři!

Saša

NON FICTION

František Koukolík

Nezapomenu

Navždy vděčná vaše inteligence umělá

Snížení rizika vyhnutí v důsledku umělé inteligence by mělo být globální prioritou všech celospolečenských rizik, jako jsou pandemie a jaderná válka.

Tuto výzvu Centra pro bezpečnost umělé inteligence z roku 2023 použil autor, filosofující neuropatolog, spisovatel, publicista a popularizátor vědy jako motto své knihy. Nezůstává však jen u upozorňování na možná nebezpečí, ale snaží se prozkoumat a shrnout veškerá dostupná fakta o tom, čemu se dnes říká umělá inteligence, a jde na to od základů. *Jestliže mluvíme o inteligenci umělé, digitální, arteficiální* (artificial intelligence, AI) *měli bychom nejprve vědět, co je biologická inteligence lidí a zvířat*, a hned dokládá, že ani ta nemá obecně přijatou definici.

Na příkladu evoluce života na Zemi a následné evoluci člověka s jeho jedinečnou kulturní evolucí se snaží nastínit možnosti vývoje umělé inteligence a možnosti, že by dosáhla vlastního sebeuvědomnění.

Kniha může sloužit i jako příručka základních termínů a pojmů tohoto prudce se rozvíjejícího oboru včetně stručného výkladu jeho historie. Dostanete základní informace o taxonomii umělé inteligence, o fungování velkých jazykových modelů

a jejich instancích GPT 3 a 4, o rozdílu mezi silnou a slabou AI, ale i o reakcích soudobé lidské společnosti na tento nový fenomén.

Zkrátka nepřijde ani autorův zájem o etické otázky, který známe z jeho předchozích knih.

Zájemci o podrobnější studium najdou na konci knihy seznam zdrojů, ze kterých čerpá.

ZR František Koukolík: *Nezapomenu, Galen, 2024, 202 str., 300 Kč*

